

SANNA KURRONEN, HEIKKI TIKANMÄKI, JANNE KALLUINEN,
SIGNE JAUHIAINEN JA LAURI KORKEAOJA

Eläke- ja hoivapommi tikittävät – puheenvuoroja sukupolvien välisestä tasa-arvosta ja oikeudenmukaisuudesta

EDUSKUNNAN TULEVAISUUSVALIOKUNNAN JULKAISU 5 | 2025

SANNA KURRONEN, HEIKKI TIKANMÄKI, JANNE KALLUINEN,
SIGNE JAUHIAINEN JA LAURI KORKEAOJA

Eläke- ja hoivapommi tikittävät

– puheenvuoroja sukupolvien
välisestä tasa-arvosta ja
oikeudenmukaisuudesta

Sisällys

Esipuhe	6
Innostaako ikääntyvä maa nuoria?	
Sanna Kurronen	14
Vaisu talouskehitys, ympäristökriisi ja sodan uhka varjostavat nykytilaa	15
Vaisu talouskehitys heikentää tulokehitystä	15
Muun muassa ympäristöongelmat huolettavat nuoria	17
Usko Suomen tulevaisuuteen heikkenee	18
Vapaa-ajan merkitys on lisääntynyt	19
Mitä nuorille aikuisille tarkoittaa hyvinvointivaltio?	20
Luottamus eläkejärjestelmään on nuorilla hatara	21
Yhteenveto: Nuoret kriisien keskellä	22
Voiko ikääntyvä maa olla innostava nuorille?	22
Äänestäjien ikääntyminen voi vaikeuttaa tulevaisuuteen	
kurkottavia politiikkatoimia	22
Nuoret voivat äänestää jaloillaan	23
Syntyvyyden nousua ei kannata haikailla	24
Miten nuorten suhteellista asemaa voidaan kohentaa?	26
Panostuksia koulutukseen	26
Huomiota mielenterveyspalveluihin	26
Mielekäs työelämä	27
Ympäristöongelmat on otettava tosissaan	27
Reilumpi eläkejärjestelmä	27
Lähteet	28
Eläkkeiden rahoitushaasteet ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus	
Heikki Tikanmäki	30
Eläkkeiden rahoitushaasteet ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus – nuorten ikäluokkien maksurasitus väestön ikääntyessä	31
Johdanto	31
Eläkejärjestelmän kestävydestä	33
Epävarmuudesta	35
Eläkeuudistus ratkaisuyrityksenä	37
Mitä muuta voitaisiin vielä tehdä?	39
Muuttoliike osana ratkaisua	40

Yhteenveto	41
Kirjallisuutta	43
Onko eläkejärjestelmä tasapainossa, vai tarvitaanko siihen uudistuksia sukupolvien välisen tasa-arvon edistämiseksi?	
Janne Kalluinen	44
Eläkeuudistus 2025: kiitettävä suoritus vai vaatimaton tavoitteenasetanta?	46
Työeläkevakuutusmaksut Suomessa	49
Työeläkevakuutusmaksujen vaikutuksista julkiseen talouteen ja työllisyyteen	52
Työnantajan maksuosuus työeläkevakuutusmaksusta	56
Lopuksi	58
Sukupolvien välinen tasa-arvo	59
Julkisen talouden tila ja eläkkeet	59
Eläkeuudistus 2025	60
Lähdeluettelo	61
Ikääntyneiden pitkäaikaishoidon kustannukset kasvavat, joten rahoitusta on vahvistettava	
Signe Jauhiainen	63
Johdanto	64
Ikääntyneiden pitkäaikaishoidon palvelurakenne ja palveluiden käyttö	65
Palveluiden tarve kasvaa ikääntyneiden määrän mukana	67
Palveluiden kustannukset	68
Palvelut rahoitetaan verovaroin ja asiakasmaksuin	70
Vaihtoehtoja pitkäaikaishoidon rahoituksen vahvistamiseksi	71
Verorahoituksen lisääminen	72
Asiakasmaksujen korottaminen	73
Julkinen sosiaalivakuutus	73
Omaisten vastuu	74
Yksityinen hoivavakuutus	74
Yhteenveto ja pohdinta	75
Lähdeluettelo	77
Kommenttipuheenvuoro: Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus vaatii oikeudenmukaisia tekoja	
Lauri Korkeaoja	79
Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus vaatii oikeudenmukaisia tekoja	80
Miksi olemme varautuneet eläkkeiden kasvuun mutta unohtaneet soten?	80
Sote-palvelut ovat sukupolvinäkökulmasta haastavampi instituutio kuin terveyspalvelut	81
Pitääkö sote-palveluihin ja eläkkeisiin suhtautua erillisinä instituutioina?	82

Esipuhe

Tulevaisuusvaliokunnan Tulevaisuususkon ja sukupolvien välisen tasa-arvon ohjausryhmä haluaa herättää keskustelua sukupolvien välisestä tasa-arvosta. Mitä pitäisi tehdä, jotta nuoret sukupolvet haluaisivat jäädä rakentamaan ja rahoittamaan suomalaista yhteiskuntaa? Millaista sukupolvikeskustelua Suomessa tarvitaan nyt?

Sukupolvikeskustelu on käsitteenä epämääräinen samoin kuin usein käytetty termi ”tulevat sukupolvet”. Siksi ohjaustyöryhmässä on määritelty tarkemman tarkastelun kohteeksi esimerkkihenkilö, joka on juuri tullut täysikäiseksi ja aloittelee itsenäistä aikuiselämää. Aikajana tulevaisuuteen on 25 vuotta. Tänä vuonna tuore 18-vuotias on vuonna 2050 43-vuotias ja tärkeä osa aktiivi-ikäistä työvoimaa. Hänen pitäisi olla ollut jo vuosikymmeniä motivoitunut nettoveronmaksaja, jonka harteilla suomalaisen hyvinvointivaltion rahoitus makaa.

Suomea on tituleerattu maailman onnellisimmaksi maaksi. Vähemmälle huomiolle on jäänyt, että onnellisuus keskittyy Suomessa vanhempiin ikäluokkiin. YK:n The World Happiness Report -tutkimuksen mukaan nuoret ovat yleensä eri maissa onnellisempia kuin vanhat, mutta Suomessa asia on päinvastoin. Meillä alle 30-vuotiaiden onnellisuus on alhaisempaa kuin kansainvälisessä vertailussa. Suomessa vielä 1970-luvulla tehdyssä tutkimuksessa asia oli toisinpäin: silloin nuoret olivat onnellisempia kuin eläkeiässä olevat ja eläkeikää lähestyvät ihmiset.

Kansantaloustieteilijä Sanna Kurronen kirjoittaa artikkelissaan, että suomalaiset suhtautuvat tulevaisuuteen entistä pessimistisemmin ja kaikkein vähiten uskoa tulevaisuuteen on alle 35-vuotiailla. Optimistisimpia oman tulevaisuutensa suhteen ovat yli 65-vuotiaat eläkeläiset. Tämä suomalainen tutkimustulos on erikoinen sikäli, että keskeisintä tulevaisuudenuskon kannalta on yleensä työ. Tulevaisuudenusko on normaalisti parasta niillä ikäryhmillä, jotka ovat aktiiviyön ikävaiheessa ja joilla on työpaikka.

Ohjausryhmä on kuullut asiantuntijana taloustieteen professori Roope Uusitaloa, joka korostaa työpaikkaa tärkeänä tekijänä perustana tulevaisuudenuskolle. Uusitalo nosti esiin Suomen velkaantumisen, jonka hillitseminen olisi tärkeää nuorten tulevaisuudenuskon näkökulmasta. Julkinen velka vaikuttaa huoltosuhteeseen muun muassa eläkkeiden ohella. Jos saisimme Suomeen jatkuvan velanoton sijasta lisää talouskasvua, se loisi uusia työpaikkoja ja parantaisi työllisyyttä, mikä puolestaan parantaisi ostovoimaa ja loisi nuorille mahdollisuuden suunnitella elämää ennustettavammalta, vakaammalta pohjalta. Silloin he uskaltaisivat myös perustaa perheitä ja hankkia vauvoja, jolloin syntyvyys lisääntyisi ja huoltosuhde tervehtyisi.

Huoltosuhde heikkenee

Huoltosuhde kuvaa työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien suhdetta työssäkäyviin. Vuonna 2023 taloudellinen huoltosuhde oli 132. Tämä tarkoittaa, että sataa työssäkäyvää henkilöä kohti oli 132 työtöntä tai työvoiman ulkopuolista henkilöä. Elinkeinoelämän keskusliitto huomauttaa, että käytännössä kolmasosa väestöstä kustantaa ne palvelut ja etuudet, joiden varaan hyvinvointiyhteiskunta rakentuu. Ajatuksena on, että työssäkäyvä aktiiviväestö kustantaa hyvinvointivaltiota työelämän ulkopuolella oleville. Henkilö voi rasittaa huoltosuhdetta työvoiman ulkopuolella esimerkiksi eläkeläisenä tai työttömänä. Huoltosuhde on heikentynyt nopeasti jo vuodesta 2010 alkaen. Vuoden 2019 ja 2021 väestöennusteet ennakoivat väkiluvun lähtevän laskuun 2030-luvulla.

Viime vuonna julkistettu väestöennuste loi yllättäen entistä positiivisemmän kuvan Suomen väkiluvun kehityksestä kuin Tilastokeskuksen kaksi aikaisempaa ennustetta. Kun hetken hieroi silmiä, saattoi huomata, että uudessa väestöennusteessa oletetaan Suomeen tulevan runsasta maahanmuuttoa, mikä lisäisi työikäistä väestömäärää. Alle 15-vuotiaiden määrän ennustetaan laskevan, kuten aiemmissakin ennusteissa. Kun nuoria on tällä hetkellä 832 000, niin vuonna 2070 heitä olisi vain 700 000.

Tilastokeskuksen vuoden 2024 väestöennusteessa oletettiin uutena tekijänä, että nettomaahanmuuton taso pitäisi Suomen väestönkasvua yllä. Taustalla ennusteen muutokseen on se, että Suomeen ulkomailta muuttaneiden määrä on kasvanut rajusti parissa vuodessa. On kuitenkin vaarana, että tämä uudella tavalla luotu väestöennuste vääristää kuvaa Suomen tulevasta huoltosuhteesta liian positiiviseksi. Silloin päättäjät tuodittautuvat ruususenuneen eivätkä ryhdy tarpeellisiin toimiin huoltosuhteen kehityksen kääntämiseksi ja sukupolvien tasa-arvon parantamiseksi. Jos nimittäin tänne muuttajat eivät työllisty, he eivät sijoitu huoltosuhteen yhtälössä maksajien vaan saajien puolelle. Paljon siis ratkaisee se, miten työllisyys Suomessa kehittyy.

Taloukasvu ja työpaikat puuttuvat

Ikävä kyllä Suomen talous ei ole kasvanut vajaaseen 20 vuoteen. Suomi on itse asiassa EU:n ainoa maa, jonka talous on supistunut vuodesta 2019 lähtien viime vuoden Eurostatin ja Tilastokeskuksen vertailutilastossa. Viime vuoden lopulla uutisoitiin, että Suomen taloukasvu oli 10. huonoimmalla sijalla koko maailmassa Kansainvälisen valuuttarahasto IMF:n vertailussa. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etlan mukaan Suomen taloukasvua on kaiken lisäksi vuoden 2010 jälkeen pitänyt yllä lähinnä verorahoitteinen sote-sektori, jossa työllisyys kasvoi. Jos haluamme varmistaa, että nykyisillä täysi-ikäisillä ja sitäkin nuoremmilla sukupolvilla on Suomessa elämisen edellytykset ja töitä, tulee aitoa taloukasvua saada pikaisesti ja nimenomaan yksityissektorille, joka tuottaa jakovaraa talouteen.

Työpaikkoja syntyy, kun yritykset saavat palveluitaan ja tuotteitaan kaupaksi ja kokevat kannattavaksi palkata uusia työntekijöitä. Meille nykyisille keski-ikäisille lupailtiin 1980-luvulla koulussa, että kaikille tulee riittämään töitä, kun suuret ikäluokat jäävät eläkkeelle. Niin ei käynyt, kuten tiedetään, sillä työpaikkojen määrä ei ole vakio. Teknologia on korvannut työpaikkoja, minkä lisäksi työelämästä on otettu löysät pois tehostamalla.

Tulevaisuusvaliokunta on kuullut tulevaisuusvisioita tekoälytutkijoilta, ja heidän näkemyksensä työllisyyden kehityksestä ovat masentavia. Tekoälyn yleistyminen tulee johtamaan yhteiskunnassa ja työelämässä samantyyppiseen mullistukseen kuin sähkön keksiminen 1800-luvulla. Tuolloin iso osa työpaikoista hävisi nopeasti, ja vaikka niiden tilalle syntyi ajan kuluessa uusia, toisenlaisia työpaikkoja, työttömyys oli pitkään huomattavan suurta. Kenties jo nyt havaittava työttömyys ei ehkä olekaan ohimenevä suhdannevaihteluun liittyvä ilmiö vaan heijastelee isompaa rakennemuutosta, jossa tekoäly jo korvaa ihmistyötä.

Jokainen suomalainen nuori silti tarvitsee ja ansaitsee oman työpaikan. Toimeentulo työstä ja yrittämisestä on ainoa kestävä keino saada nuoret ikäluokat haluaan jäämään Suomeen ja rakentamaan yhteiskuntaa, maksamaan tänne veroja, eläkkeitä ja nopeasti kasvavia sote-palveluja – elättämään meitä keski-ikäisiä päättäjien sukupolvien ja meidän vanhempiamme.

Nuoret voivat äänestää jaloillaan

Meillä ei ole varaa suhtautua nuoriin ylimielisesti. Me tarvitsemme heitä, ja lisäksi valttikortit ovat heillä. Nykynuoret ovat kielitaitoisia ja kasvaneet kansainväliseen maailmaan. Heillä on vanhempia ikäpolvia matalampi kynnyksen muuttua ulkomaille. Suomella on sitä paitsi jo aiempia perinteitä siirtolaisuudesta. 1800-luvun lopulta toiseen maailmansotaan asti meiltä lähdettiin etsimään parempaa elämää Pohjois-Amerikasta, ja toisen maailmansodan jälkeen muutettiin töiden perässä Ruotsiin. Sanna Kurronen huomauttaa maastamuuton lisääntyneen EU:ssa myös Kreikassa talouskriisin seurauksena. Suomi on jo muutenkin Kreikan tiellä.

Jos nuoret eivät koe suomalaista yhteiskuntaa itselleen reiluksi ja elämää täällä itselleen kannattavaksi, he voivat äänestää jaloillaan. Jos maahamme ei jää nettomaksajia vaan ainoastaan saajia, niin silloin viimeinen sammuttaa valot. Sairaajat ja vanhukset eivät hoida toisiaan, eivätkä eläkeläiset elätä toisiaan, vaan siihen tarvitaan nuoria ikäluokkia maksajiksi ja mahdollistajiksi. On eläkeläisten ja keski-ikäisten edun mukaista ottaa huomioon sukupolvien välinen tasa-arvo. Nuoria ei ole varaa pitää itsestäänselvyytenä.

Kysyin ohjausryhmämme kohderyhmään kuuluvalta täysi-ikäiseltä, millaista nuorten tulevaisuudenusko on hänen kaveripiirissään. Hän kertoi, että moni kavereista ei ole löytänyt töitä kovasta yrittämisestä huolimatta. Hän lisäsi, että myös eläkepolitiikkaa pitää muuttaa, sillä nuoret eivät usko saavansa koskaan itse eläkettä vaikka joutuvat kustantamaan eläkkeet vanhemmille eläkeläisille.

Eläkejärjestelmä on epäoikeudenmukainen

Toisin kuin moni luulee, eläkeläiset eivät ole käytännössä maksaneet itse omaa eläkettään, vaan kukin työssäkäyvä sukupolvi kustantaa eläkkeet kulloisellekin eläkeläisten ikäpolvelle. Suuret ikäluokat maksoivat aikoinaan pieniä eläkkeitä pienelle ikäluokalle. Jatkossa pienet ikäluokat maksavat suuria eläkkeitä suurille ikäluokille. Ilta-Sanomat kohautti viime vuonna uutisoimalla, että vuonna 1940 syntynyt nainen saa eläkkeenä 7 euroa jokaista maksamaansa eläkemaksun euroa kohden. Sen sijaan vuonna 1970 syntynyt nainen voi odottaa 2,3 euroa jokaisesta maksamastaan eurosta, ja vuonna 2006 syntynyt 18-vuotias esimerkkihenkilömme saa maksamaansa euroa kohden takaisin 2 euroa. Todella huono sijoitus siis. Rahat tuottaisivat paremmin omalla pankkitilillä.

Sanna Kurronen mainitsee tutkimuksen, jonka mukaan 25–35-vuotiaista vain 30 prosenttia uskoo, että eläkkeitä pystytään maksamaan myös tulevaisuudessa. Nuoret kokevat eläkejärjestelmän itselleen epäoikeudenmukaiseksi, ja myös eläkeiän nousu nuorilla herättää epäoikeudenmukaisuuden tunnetta. Nykyiset sodan jälkeen syntyneet sukupolvet saattavat olla eläkkeellä käsittämättömästi kolmanneksen eliniästään. Monella heistä on myös suurempi eläke kuin mitä nuorten työikäisten bruttopalkka on.

Nuorten tuntoja kuvaa Vauva.fi -keskustelusivuilla käyty keskustelu aiheesta ”Tunnetko sinäkin eläkeläisiä, jotka jäivät 60-vuotiaana eläkkeelle?” (25.08.2024). Palstan lukija kommentoi: ”Tätini jäi eläkkeelle 90-luvulla 55-vuotiaana. Muistaakseni myös 58-vuotiaat pystyivät jäämään eläkkeelle. Vanhempani jäivät 60-vuotiaana eläkkeelle.” Toinen kirjoitti: ”Anoppi jäi eläkkeelle 5-kymppisenä ysärillä. Nyt hän on 89-v ja eläkkeellä edelleen. Eläkeurasta tulee pitempi kuin työurasta.” Kolmas totesi: ”Huh huh. Eläkkeellä pidempään kuin töissä. Suuret ikäluokat kyllä voitti tässä pelissä. Minä joudun tekemään töitä yli 70-vuotiaaksi.”

Kehityspäällikkö Heikki Tikanmäki Eläketurvakeskuksesta huomauttaa artikkelissaan, että syntyvyys on laskenut Suomessa lähes vuosittain jo 15 vuoden ajan. Kaikki vuoden 2050 yli 25-vuotiaat eli parhaassa työiässä olevat aikuiset ovat jo syntyneet, eli ikäluokkien pieni koko tiedetään jo. Väestön uusiutuminen on hyvin vahvasti maahanmuuton varassa. Eläkkeiden maksamiseen käytettävissä olevia varoja on kyllä mahdollista kasvattaa myös rahastoiduille eläkevaroille saatavalla sijoitustuotolla. Toisaalta niihin sisältyvän riskin takia ne voivat myös vähentää eläkevaroja, jos käy huono tuuri eivätkä sijoitukset tuotakaan odotetusti tai niiden arvo jopa mitätöityy taloudellisen kriisin myötä.

Riskit eläkemaksujen korotuksille ja eläkkeiden tasojen leikkauksille koskevat nuoria, jotka eivät ole vielä itse eläkkeellä. Maksussa olevat eläkkeet nauttivat perustuslain omaisuuden suojaa, ja niiden leikkaaminen on vaikeaa. Tikanmäki toteaa, että eläkejärjestelmän näkymien olennaiseen muuttumiseen ei tarvita edes finanssikriisin tapaista koko maailman finanssisektoria ravistelevaa murrosta, vaan myös tavanomaisempi huonojen tuottojen jakso voi heikentää eläkejärjestelmän tulevaisuuden näkymää merkittävästi.

Veronmaksajain liiton ekonomisti Janne Kalluinen toteaa artikkelissaan, että sukupolvien välisen tasa-arvon ja julkisen talouden näkökulmasta eläkemaksujen taso ei enää saisi nousta nykyisestä. Kunnianhimoisempi tavoite olisi pikemminkin pyrkiä alentamaan sitä.

Hyvinvointivaltio on rakennettu velaksi

Eläkepomme oli kuuma teema, kun olin aktiivinen opiskelijapolitiikassa 1990-luvulla. Vedin Helsingin yliopiston ylioppilaskunnassa eläkepommeä käsittelevää työryhmää, ja agitoin sukupolvikeskustelua Kokoomuksen Opiskelijaliitto Tuhatkunnassa ja Suomen ylioppilaskuntien liitossa. Kävimme tapaamassa silloista päättäjien sukupolvea, eli suuria ikäluokkia, ja tivasimme ratkaisua eläkepommein. He perustelivat eläkepoliittisia ratkaisuja sillä, että nuoret, eli me nykyiset keski-ikäiset, saamme aikanaan sekä konkreettista perintöä että perimme heidän rakentamansa yhteiskunnan.

Kohtaamamme eläkepomot unohtivat mainita, että suuret ikäluokat rakensivat hyvinvointivaltion velaksi, jonka me ja meidän lapsemme joudumme maksamaan takaisin korkoineen. Pelkästään Suomen valtionvelan korot ovat ensi vuonna 3,2 miljardia euroa, ja vuonna 2029 ne kasvavat jo lähes 5 miljardiin euroon. Summan mittavuutta havainnollistaa vertaus, että ensi vuoden korkomenoilla kattaisi poliisin menot kolmeksi vuodeksi.

1990-lukua seuranneella vuosikymmenellä sukupolvikeskustelu siirtyi akateemiselle tasolle. Tämän julkaisun lopussa kommenttipuheenvuoron pitää Lauri Korkea-aho, joka kunniakkaasti jatkaa sukupolvien oikeudenmukaisuuden esillä pitoa väitöskirjatasolla. 2000-luvulla teema kirvoitti tosin myös poleemisempia puheenvuoroja. Ohjausryhmämme sparraajajäsen Osku Pajamäki kirjoitti vuonna 2006 kirjan Ahne sukupolvi, jossa hän syytti suuria ikäluokkia omien etujensa härskistä ajamisesta eläkepolitiikassa. Kirja sai raivostuneen vastaanoton, ja jopa hänen oma puolueensa SDP sanoutui siitä irti.

Eläkeläiset ratkaisevat nykyään vaalit, eikä mikään puolue uskalla suututtaa heitä. Tuoreet tilastot vuoden 2025 kuntavaaleista kertovat, että äänestysaktiivisuus oli korkeinta 71-vuotiaiden ikäryhmässä ja matalinta 21-vuotiailla. Eläkeläisistä äänesti vaaleissa jopa 60 prosenttia. Eläkeläisten ääni kuuluu päätöksenteossa kaikista voimakkaaimmin. Jos haluaa herätellä keskustelua sukupolvien välisestä tasa-arvosta, se on syytä tehdä sovinnollisesti ja välttämättä vastakkainasettelua.

Normaali ihminen toivoo hyvää lapsilleen

Ohjausryhmän rakentava näkökulma aiheeseen onkin se, miten Suomesta voisi rakentaa mahdollisimman hyvän paikan meidän lapsillemme ja suurten ikäluokkien lapsenlapsille. Yleensä jokainen toivoo hyvää omille jälkeläisilleen.

Vaaliteltalla seisoskellessa olen usein kohdannut eläkeläisiä, jotka ovat vedonneet nuorten puolesta. He kokevat, että heillä itsellään on asiat hyvin, mutta he ovat huolissaan lapsistaan ja lapsenlapsistaan, jotka eivät ole saaneet töitä ja löytäneet paikkaansa maailmassa. Moni eläkeläinen auttaa lapsiaan sekä taloudellisesti että arjessa esimerkiksi lapsia hoitamalla.

Eläketurvakeskuksen vuoden 2021 kyselyn perusteella eläkeläisten taloudellinen tuki lapsille tai lapsenlapsille on tavanomaista. Kaikista kyselyyn vastanneista puolet oli antanut taloudellista tukea kyselyyn vastaamista edeltäneen vuoden aikana. Loput eivät joko olleet antaneet tukea tai ilmoittivat, että asia ei koske heitä. Kyselyn mukaan valtaosa eläkeläisistä tulee hyvin toimeen ja monella on mahdollisuuksia tukea taloudellisesti jälkikasvuun, koska keskimääräinen kokonaiseläke on noussut viime vuosikymmeninä.

Köyhiä ovat nykyään nuoret

Julkisuudesta puuttuu puhe köyhistä nuorista, ja julkisuutta hallitsee puhe köyhistä eläkeläisistä, vaikka tilastot eivät nykyaikana tue sellaista näkökulmaa. Suuret ikäluokat ovat olleet voittajia sukupolvien tulonjaossa ja varallisuuden jaossa. Varsinkin finanssikriisin jälkeen köyhyys on alkanut keskittyä nuoriin ja työssäkäyviin ikäluokkiin, sillä eläkkeiden indeksisidonnaisuus on suojannut eläkeläisten ostovoimaa. Köyhyysriski on kasvanut vuoden 2008 jälkeen eniten nuorilla aikuisilla ja vähentynyt selvimmin vanhuuseläkeiän ylittäneillä. Myös varallisuus keskittyy eläkeläisille.

Kaikista köyhimpiä Suomessa ovat 18–24-vuotiaat, ja lisäksi myös köyhyys tai syrjäytymisriski ovat Suomessa nykyään yleisimpiä 18–29-vuotiailla. Koska eläkeläiset ovat työeläkkeiden yleistymisen myötä aiempaa parempituloisia, heidän pienituloisuusasteensa on väestöryhmän tasolla pienentynyt. Eläkeläisten pienituloisuusaste onkin laskenut viime vuosina väestöryhmistä kaikkein eniten. Aiemmin totuttu siihen, että elintaso nousi iän myötä aiempiin sukupolviin nähden. Näin ei enää ole, vaan jo nykyisillä nelikymppisillä on todettu elintason laskua heidän vanhempiansa ikäluokkaan nähden. LähiTapiola on kyselyissään huomannut, että 15–24-vuotiaista vain joka viides arvioi pääsevänsä oman eläkeikänsä kynnyksellä parempaan elintsoon kuin vanhempansa.

Mitä perintöihin tulee, ne eivät nykyään ohjaudu nuorille aikuisille, kuten eläkepomot 1990-luvulla virheellisesti väittivät. Eliniän nousu on aikaansaanut sen, että nykyään yleisin ikä saada perintöä on 55–64-vuotiaana ja lähes neljännes perinnönsaajista on yli 64-vuotiaita. Voisi ajatella, että jos perinnönsaajalla on jo oma talouskunnossa, hänen kannattaisi tasata sukupolvien välisen eriarvoisuuden tilejä, luopua perinnöstä ja antaa sen mennä lapsilleen. Näin ei kuitenkaan yleensä toimita. Toivoisin tähän muutosta nuorten vuoksi. Monilla meillä keski-ikäisillä ja vanhemmilla on elämä jo mallillaan, kun taas nuori aikuinen tarvitsisi pääomaa asunnon ostamiseen ja perheen perustamiseen.

Perinnöstä luopuminen on niin harvinaista, että aiheesta on vaikeaa löytää edes keskustelua sosiaalisesta mediasta. Löysin Vauva.fi:stä yhden keskustelun, missä joku kysyi: ”Aiotko antaa vanhempiesi perinnön lapsillesi?” (25.7.2013) Vastauksia tuli surkean vähän, ja niistä pisti silmään kommentti: ”Mä olen perinnön jo saanut ja itselleni otin kaiken.”

Hoivapommi tikittää

Pohjoismaainen hyvinvointivaltio koostuu sekä tulonsiirroista että julkisista palveluista. On siis aika puhua myös hoivapommista.

Strategisen tutkimuksen DEMOGRAPHY-ohjelma tutkii väestörakenteen muutosta, ja ohjelman puitteissa todettiin vuonna 2023, että Suomi kuuluu maailman ikääntyneimpiin maihin. 65 vuotta täyttäneiden osuus aikuisväestöstä on tällä hetkellä meitä suurempi vain Japanissa ja Italiassa. Viimeaikainen syntyvyyden lasku kiihdyttää entisestään väestön nopeaa ikääntymistä ja työikäisen väestön vähenemistä. Kehityksemme poikkeaa monessa suhteessa muista Pohjoismaista. Vanhushuoltosuhteemme heikkenee muita Pohjoismaita nopeammin. Väestömme määrän ennakoidaan myös kääntyvän laskuun. Vuoteen 2100 mennessä Suomen väkiluvun arvioidaan pienevän miljoonalla, kun Ruotsin väkiluku kasvaisi kolmella miljoonalla.

Kelan tutkimusyksikön ryhmäpäällikkö Signe Jauhiainen kirjoittaa artikkelissaan hoivapommista, joka on noussut merkittävytydessään eläkepommin rinnalle sukupolvien tasa-arvoa uhkaavana ilmiönä. Eliniän pidentyminen ja suurten ikäluokkien vanheneminen lisäävät merkittävästi ikääntyneiden pitkäaikaishoidon tarvetta lähivuosikymmeninä. Kun yli 80-vuotiaita arvioidaan olevan tänä vuonna 360 000, niin vuonna 2035 heitä on jo 540 000. 2040-luvun puolivälissä yli 80-vuotiaiden määrän kasvu tasoittuu.

Kysymys kuuluu, miten turvataan riittävät ja laadukkaat palvelut ikääntyneille ilman kohtuutonta rasitusta nuorimmille sukupolville. Lisäksi vanhuspalvelut eivät ole tietenkään ainoa sote-palveluiden muoto, vaan nuoremmatkin tarvitsevat terveydenhuoltoa ja sosiaalipalveluita. Nämä palvelut rahoitetaan muun muassa verovaroin ja asiakasmaksuilla.

Tänä vuonna Suomessa virisi keskustelu siitä, pitäisikö aikuisten lasten kantaa enemmän vastuuta ikääntyvistä vanhemmistaan joko taloudellisesti tai itse heitä hoitamalla, jos hyvinvointivaltio ei enää kykene siihen tulevaisuudessa heikon julkisen talouden takia. Miina Sillanpään Säätiö, Työeläkevakuuttajat Tela ry ja tutkimuslaitos E2 Tutkimus kysyivät sukupolvi-barometrissa suomalaisilta mielipidettä kysymykseen. Vastauksista kävi ilmi, että erityisesti nuoret miehet ovat sitä mieltä, että naisten pitäisi kantaa miehiä enemmän hoivavastuuta perheissä. Naiset eivät innostuneet ehdotuksesta. Lisäksi hoivavastuun konkreettisemmin kohtaavat 55–64-vuotiaat suhtautuvat asiaan muita kielteisemmin.

Kesällä Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varman toimitusjohtaja Risto Murto toivoi, että Suomessa keskusteltaisiin perheen vastuusta hoivassa. Hän oli sitä mieltä, että aikuisten lasten tulisi ottaa aiempaa enemmän vastuuta ikääntyneistä vanhemmistaan. En tiedä, esittikö Murto kommentin omaishoitajana vai tulevana omaishoidettavana. Joka tapauksessa Helsingin Sanomien artikkelissa (26.7.2025) esitettiin hänelle vastakysymys, tulisiko myös hyvässä kunnossa olevien eläkeläisten vastuuta lapsenlapsistaan kasvattaa.

Nuorten ääni puuttuu sukupolvikeskustelusta

Tarvitsemme enemmän näitä vastakysymyksiä ja nuorten näkökulmaa sukupolvikeskusteluun. Minun ikäluokkani kävi sukupolvikeskustelua 1990-luvulla omasta puolestaan, ja nyt me käymme sitä uudelleen lastemme näkökulmasta. Nuorten eli maksajien ääni puuttuu. Ovatko he luovuttaneet epätoivoisen tulevaisuuden masentamina? Se olisi iso ongelma meille vanhemmille ja koko Suomelle. Miten saisimme nuoret aktivoitua sukupolvikeskusteluun?

Ohjausryhmän ja tulevaisuusvaliokunnan jäsen, kansanedustaja Mikko Ollikainen miettii välillä, millaiseen maailmaan hänen 10- ja 12-vuotiaat lapsensa ovat syntyneet. Ollikaisen mukaan ”vaikka epävarmuustekijöitä on riittämiin, näen, että heidän onnensa on kuitenkin ollut kasvaa ja varttua turvallisessa ja puhtaassa Suomessa, jossa on hyvä koulutus. Sitten kun koittaa se päivä, että heidän tulee valita tulevaisuuden oma polkunsä, lähtökohdat ovat erilaiset kuin silloin, kun itse olin samassa tilanteessa 1990-luvun loppupuoliskolla. Maailma on muuttunut paljon sen jälkeen, ja hyvä niin. Muuttuvassa ja teknologiakeskeisessä maailmassa on tärkeää, että lapsemme ja nuoremme näkevät polun eteenpäin ja että heillä on tulevaisuudenuskoa, tilaa unelmoida ja löytää avaimet tulevaisuuteen. Polun yhteiskuntaan, jossa kaikilla, iästä ja taustasta riippumatta, on hyvä elää.”

Ollikaista lainaten: Tässä julkaisussa on osia, jotka on hyvä tiedostaa ja ymmärtää, jotta voimme rakentaa paremman tulevaisuuden myös tuleville sukupolville maailman onnellisemmassa maassa. Se voi myös vaatia vaikeita päätöksiä. Sellaisia on yhteiskunnassa aina tehty, ja sen jälkeen on aina koittanut uusi todellisuus, joka yleensä on ollut aikaisempaa parempi.

Ohjausryhmän puolesta kiitän lämpimästi kaikkia kirjoittajia ja toivon tämän teoksen avaavan lukijalle uusia näkökulmia nuorten tulevaisuuden kannalta elintärkeään sukupolvikeskusteluun.

TERHI KOULUMIES

Tulevaisuususkon ja sukupolvien välisen tasa-arvon ohjausryhmän puheenjohtaja

Innostaako ikäääntyvä maa nuoria?

SANNA KURRONEN
ekonomisti

Vaisu talouskehitys, ympäristökriisi ja sodan uhka varjostavat nykytilaa

Suomen talous ei ole kasvanut 16 vuoteen. Se, että talouskasvua on puuttunut pitkään, on aiheuttanut merkittäviä haasteita hyvinvointivaltion rahoittamiseen. Ilman kasvua hyvinvointivaltion kasvavia menoja on vaikea rahoittaa ja julkinen talous velkaantuu jatkuvasti. Tämä velkaantuminen puolestaan lisää painetta veronkorotuksiin ja leikkauksiin, mikä voi heikentää kansalaisten luottamusta julkisiin palveluihin ja etenkin siihen, kuinka hyvin tulevaisuudessa on mahdollisuuksia turvata palvelutaso. Eläkemaksut vievät yhä suuremman osan veroista ja veroluonteisista maksuista, jolloin muuhun hyvinvointivaltion rahoittamiseen jää entistä vähemmän varoja. Tämä tilanne asettaa erityisen suuria haasteita nuoremmille sukupolville, jotka joutuvat kantamaan kasvavan taloudellisen taakan.

Samaan aikaan ilmastomuutos on jatkuvasti yhä akuutimpi ongelma. Vaikka ilmastomuutoksen hidastamiseksi on olemassa tunnettuja tehokkaita keinoja, kuten hiiliverot, niiden käyttöönotto on poliittisesti erittäin vaikeaa, etenkin maailman mittakaavassa. Tämä johtuu osittain siitä, että hiiliverot voivat kohdata vastustusta eri intressiryhmiltä, jotka pelkäävät taloudellisia menetyksiä tai kilpailukyyn heikkenemistä. Verotusta vastustetaan toki laajemminkin, mutta ympäristöverojen kohdentuminen voidaan kokea erityisen epäoikeudenmukaiseksi. Lisäksi globaalit toimet vaativat laajaa kansainvälistä yhteistyötä, mikä voi olla haastavaa erilaisten poliittisten ja taloudellisten intressien vuoksi.

Viime vuosina on pandemian ja Venäjän hyökkäyssodan myötä koettu uusia, vakavia uhkia, jotka ovat painaneet suomalaisten, myös nuorten, mielialoja. Pandemia on aiheuttanut laajaa epävarmuutta, kun taas Venäjän hyökkäyssota on herättänyt huolta turvallisuudesta ja geopoliittisesta vakaudesta. Nämä peräkkäiset kriisit ovat yhdessä luoneet ilmapiirin, jossa tulevaisuus näyttää monille epävarmalta ja pelottavalta. Tämä voi vaikuttaa nuorten hyvinvointiin ja heidän näkemyksiinsä tulevaisuudesta, mikä korostaa tarvetta tukea nuoria monien kriisien keskellä.

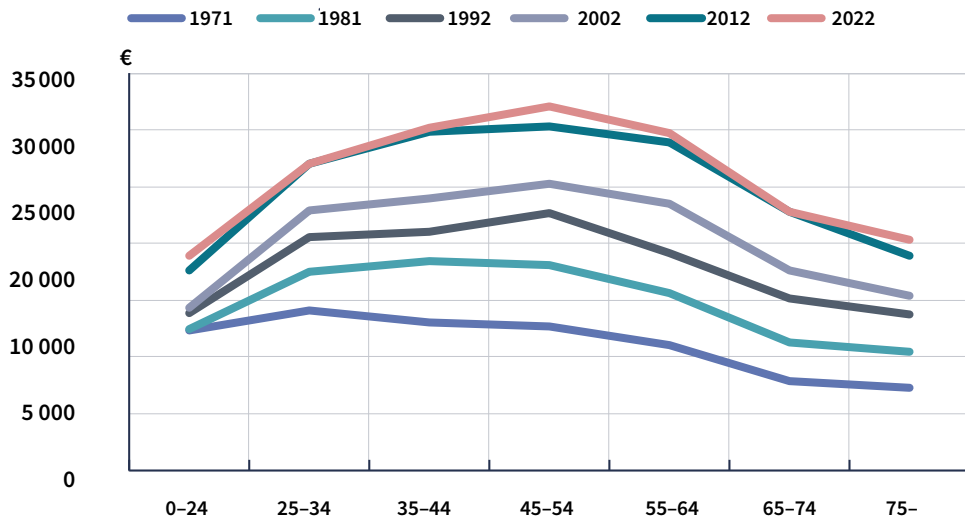
VAISU TALOUSKEHITYS HEIKENTÄÄ TULOKEHITYSTÄ

Suomen talous ei ole kasvanut sitten vuoden 2008. Talous kasvaa, jos työtunnit taloudessa kasvavat tai niiden tuntien aikana saadaan aikaan enemmän. Osittain kasvua on jarruttanut suurten ikäluokkien eläköityminen ja väestön ikääntyminen, jolloin taloudessa tehdyt työtunnit vähenevät tai lisääntyvät aiempaa hitaammin. Toisaalta viimeisen vuosikymmenen aikana työllisyysaste on noussut, mikä toisaalta lisää työtunteja kansantaloudessa, mutta samaan aikaan työtunnit työllistä kohden ovat vähentyneet, joten kokonaistuntien kasvu on jäänyt vaisummaksi kuin mitä pelkkä työllisyysasteen selvä nousu osoittaisi. Toisaalta myös tuottavuuden kasvu on ollut vaisua. Vaikka heikko tuottavuuskasvu on vaivannut 2000-luvulla länsimaita laajasti, Suomi pärjää kisassa vielä erityisen heikosti. Syyksi erityisen vaisulle tuottavuuskasvulle on esitetty hyvin korkean tuottavuuden yhtiön, Nokian,

supistumista ja metsäteollisuuden rakennemuutosta, kun paperia ei ole enää tarvinnut entisissä määrin valmistaa. Myös tutkimukseen ja tuotekehitykseen suuntautuvat panostukset ovat jääneet alhaisiksi.

Suomen heikko talouskasvu näkyy luonnollisesti myös tulokehityksessä. Menneen vuosikymmenen aikana reaalitytulot eivät ole nousseet juuri missään ikäryhmässä. Kehitys on poikkeuksellisen huonoa menneisiin vuosikymmeniin verrattuna. (Kuvio 1)

Kotitalouksien käytettävissä oleva rahatulo kulutusyksikköä kohden ikäryhmittäin, mediaani

KUVIO 1. Suomalaisen reaalitytulot eivät ole nousseet viimeiseen vuosikymmeneen.

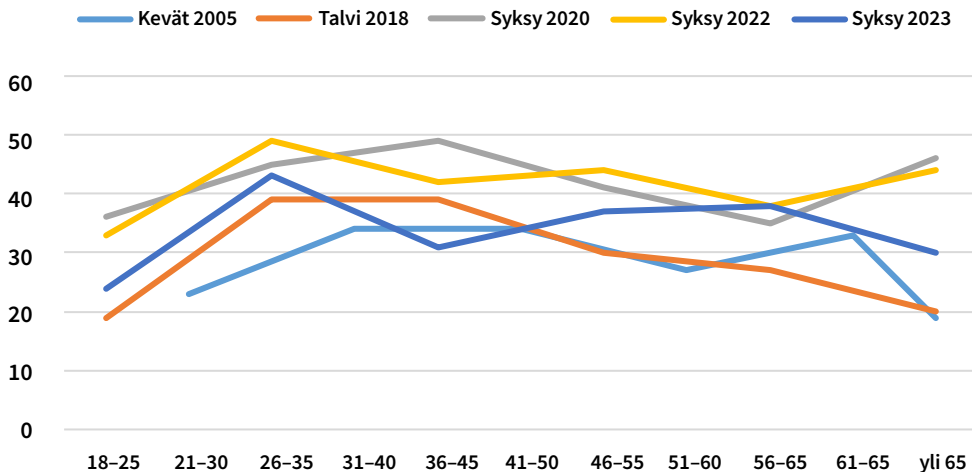
LÄHDE: Tilastokeskus. Kiintein, vuoden 2022 hinnoin.

Olematon talouskasvu ja tulokehitys voivat latistaa tulevaisuudenuskoa monin tavoin. Hyvinvointivaltion tulevaisuus muuttuu epävarmemmaksi, kun menot kasvavat väestön ikääntyessä, mutta hyvinvointivaltion rahoituspohja ei kasva. Yrittäminen ja investoiminen ei houkuttele, jos talouden kysyntänäkymät ovat heikot. Investointeja vähentää myös väestökehitys; yritykset eivät investoi, jos osaaava työvoimaa ei ole tarjolla riittävästi. Ostovoima heikkenee suhteessa muuhun maailmaan, ja matkustamisesta tulee aiempaa kalliimpaa.

Huolimatta pitkästä heikon talouskehityksen jaksosta, nuorten kokemus omasta toimeentulostaan on kuitenkin vahvistunut 2000-luvulla. Parikymppiset nuoret kokevat tulevansa toimeen tuloillaan vähintään melko mukavasti selvästi useammin vuonna 2023 kuin vuonna 2005. Vuoden 2023 inflaation ja korkojen nousu näyttääkin heikentäneen toimeentulon kokemusta eniten 36–45-vuotiaiden joukossa, joilla useimmin on asuntolainaa, vaikka myös 18–25-vuotiaiden joukossa toimeentulon kokemus oli heikentynyt vuosiin 2020 ja 2022 verrattuna. Silti nuorten toimeentulon kokemus on vuosina 2018–2023 ollut parempi kuin vuonna 2005.

Miten luonnehtii kotitaloutensa tuloja / nykyistä taloudellista toimeentuloa (%)

Osuudet: tulee erinomaisesti toimeen tai elää melko mukavasti

KUVIO 2. Oman toimeentulon kokemus on nuorilla vahvistunut.

LÄHDE: *Evan arvo- ja asennetutkimus*

MUUN MUASSA YMPÄRISTÖONGELMAT HUOLETTAVAT NUORIA

Vuosina 2020–2024 tehty Kansalaispulssi-kysely kertoo, että 15–29-vuotiaiden joukossa noin 40 prosenttia vastaajista on kokenut stressiä. Osuus oli alhaisimmillaan koronakeväänä 2020, jolloin noin neljännes nuorista ja nuorista aikuisista koki stressiä. Tämä voi johtua siitä, että pandemian alkuvaiheessa monet nuoret saattoivat kokea vähemmän paineita esimerkiksi koulun tai työn suhteen, kun monet toiminnot keskeytettiin tai siirrettiin etäyhteyksien varaan. Osuus nousi kuitenkin nopeasti 40 prosenttiin vuoden 2021 lopulla ja on sittemmin pysytellyt sillä tasolla. Tämä osoittaa sen, että kun pandemia pitkittyi ja sen vaikutukset syvenyivät, nuorten kokemus stressiä lisääntyi merkittävästi. Ikäryhmistä nuoret kokevat stressiä selvästi eniten, mikä voi johtua monista tekijöistä, kuten epävarmuudesta tulevaisuuden suhteen, opiskelu- ja työpaineista sekä sosiaalisten suhteiden haasteista.

Nuorten huoltenaiheissa erottuu vanhempiin ikäluokkiin verrattuna ympäristökysymykset. Tämä on mielenkiintoinen havainto, joka kertoo nuorten vahvasta tietoisuudesta ja huolesta ympäristön tilan suhteen. Kun kysytään, mihin yhteiskunnallisiin teemoihin hallituksen pitäisi erityisesti kiinnittää huomiota lähitulevaisuudessa, 15–29-vuotiaista neljännes vastaa ilmastotoimien edistämisen, kun esimerkiksi 45–59-vuotiaista sen vastauksen valitsee vain 13 prosenttia. Tämä ero voi johtua siitä, että nuoret kokevat ilmastomuutoksen vaikutukset konkreettisemmin ja ovat tietoisempia sen pitkäaikaisista seurauksista. Sen sijaan julkisen talouden tilanne tai valtion velka eivät Kansalaispulssin mukaan huoleta nuoria yhtä paljon kuin vanhempia ikäluokkia. Tämä voi johtua siitä, että nuoret eivät vielä ole yhtä paljon tekemisissä taloudellisten kysymysten kanssa tai he kokevat, että ympäristökysymykset ovat kiireellisempiä ja vaativat välittömiä toimia.

Vuoden 2021 nuorisobarometrissa selvitettiin tarkemmin nuorten ajatuksia ympäristöstä. Tulokset osoittavat, että 76 prosenttia nuorista tuntee surua luonnon monimuotoisuuden heikentymisestä ja vain 13 prosenttia ei tunne. Tämä kertoo nuorten syvästä huolesta ympäristön tilan suhteen ja heidän halustaan suojella luontoa. Suomalaisista nuorista 90 prosenttia uskoo ihmisen aiheuttamaan ilmastomuutokseen, mikä osoittaa, että nuoret hyväksyvät vahvasti tieteellisen konsensuksen asiasta. Optimismiakin ilmastokysymyksissä on, sillä 70 prosenttia nuorista uskoo, että ympäristöongelmiin löydetään maailmanlaajuisesti kestäviä ratkaisuja. Tämä osuus on selvästi suurempi kuin vuonna 2016, jolloin vain 48 prosenttia nuorista uskoi kestävien ratkaisujen löytymiseen. Tämä muutos voi johtua lisääntyneestä tietoisuudesta ja toimenpiteistä, joita on tehty ilmastomuutoksen torjumiseksi viime vuosina. On tosin uhkana, että usko maailman kykyyn ratkaista ympäristökriisit heikkenee tulevina vuosina, kun ympäristökysymykset ovat selvästi entistä vähemmän USA:n hallinnon agendalla.

USKO SUOMEN TULEVAISUUTEEN HEIKKENEE

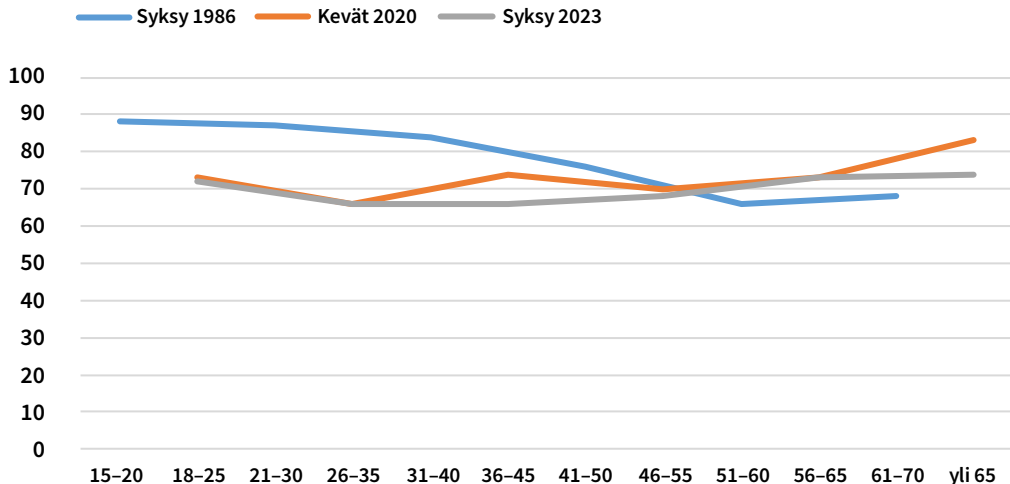
Suomalaiset ovat entistä pessimistisempiä suhtautumisessaan Suomen tulevaisuuteen. Tämä käy ilmi Elinkeinoelämän valtuuskunnan arvo- ja asennetutkimuksesta. Kaikkein vähiten uskoa Suomen tulevaisuuteen on alle 35-vuotiaiden joukossa, joista vain noin 40 prosenttia suhtautuu Suomen tulevaisuuteen optimistisesti. Pessimismiä on todennäköisesti lietsonut viime vuosina erityisesti Venäjän hyökkäys Ukrainaan, ja Venäjään liittyvien huolten kasvu näkyy myös Kansalaispulssikyselyssä.

Omaan henkilökohtaiseen tulevaisuuteensa suhtautuu optimistisesti selvästi suurempi osuus nuorista, vuonna 2023 nuorista aikuisista, 18–25-vuotiaista, hyvin tai melko optimistisesti omaan tulevaisuuteensa suhtautui 72 prosenttia. Osuus on kuitenkin selvästi laskenut 1980-luvulta, jolloin suurin piirtein saman ikäisistä nuorista aikuisista optimistisia oman tulevaisuutensa suhteen oli lähes 90 prosenttia.

(Kuvio 3)

Kuinka optimistisesti suhtautuu tulevaisuuteen: oma henkilökohtainen tulevaisuus

Hyvin tai melko optimistisesti vastanneiden osuus

KUVIO 3. Hyvin tai melko optimistisesti omaan tulevaisuuteensa suhtautuvien osuus.

LÄHDE: Evan arvo- ja asennetutkimus

Siinä missä 1980-luvulla nuoret olivat oman tulevaisuutensa suhteen optimistisin ikäluokka, 2020-luvulla optimistisimpia ovat yli 65-vuotiaat. Kenties 1950–60-luvuilla syntyneet ovat säilyttäneet optimisminsa koko elämänsä ajan. Nuorisobarometrissa optimistisesti omaan tulevaisuuteensa suhtautuvien osuus on pysynyt vakaana, 80 prosentissa, vuosina 2014–2021, mutta vielä vuonna 2008 optimistisesti omaan tulevaisuuteensa suhtautui hieman useampi eli 86 prosenttia nuorista. Maailman tulevaisuuteen optimistisesti suhtautuvien osuus on jopa lisääntynyt, joskin se on tasoltaan alhaisempi. Kun vuonna 2008 vain joka neljäs nuori suhtautui optimistisesti maailman tulevaisuuteen, vuonna 2021 osuus oli 38 prosenttia. Nuorisobarometrissa ei kuitenkaan ole tehty mittausta optimismista Venäjän raajan ja laittoman hyökkäyksen jälkeen, ja se on voinut rapauttaa uskoa maailman tulevaisuuteen vuoteen 2021 verrattuna.

VAPAA-AJAN MERKITYS ON LISÄÄNTYNYT

Nuorille työ ei enää ole yhtä tärkeä elämänsisältö kuin edellisille sukupolville. Evan arvo- ja asennetutkimuksessa on havaittu, että työn merkitys onnellisuuden osatekijänä on suomalaisten mielissä vähentynyt, samaan aikaan kun vapaa-ajan ja mieluisten harrastusten merkitys on lisääntynyt tällä vuosituuhannella. Tämä muutos heijastaa laajempaa yhteiskunnallista kehitystä, jossa yksilön hyvinvointi ja elämänlaatu korostuvat entistä enemmän. Erityisen voimakkaasti vapaa-ajan merkitys onnellisuuden osatekijänä on kasvanut nuorten aikuisten mielissä. Kun vuonna 2004 suomalaisista 18–25-vuotiaista nuorista aikuisista vapaa-aikaa ja mielenkiinto-

sia harrastuksia piti tärkeänä onnellisuuden osatekijänä 52 prosenttia, vuonna 2020 osuus oli jo 78 prosenttia. Tämä kertoo siitä, että nuoret arvostavat yhä enemmän aikaa, jonka he voivat käyttää itselleen tärkeisiin ja mielekkäisiin aktiviteetteihin, kuten harrastuksiin, matkusteluun ja sosiaalisiin suhteisiin.

Pysyvän ja varman työpaikan merkitys onnellisuuden tekijänä on samaan aikaan laskenut selvästi 18–25-vuotiailla vastaajilla. Kun vielä vuonna 2004 heistä 74 prosenttia piti pysyvää ja varmaa työpaikkaa tärkeänä onnellisuuden tekijänä, vuonna 2020 osuus oli laskenut 59 prosenttiin. Tämä muutos voi johtua siitä, että nuoret eivät enää näe perinteistä työuraa ja vakituista työpaikkaa yhtä houkuttelevana tai välttämättömänä onnellisuuden kannalta. Toisaalta se voi kertoa myös siitä, että nuoret epäilevät työpaikkojen pysyvyyttä eivätkä siksi laske onnellisuuttaan pysyvän työpaikan varaan. Sen sijaan mielenkiintoinen työ nähdään nuorten aikuisten keskuudessa jopa hieman aiempaa tärkeämpänä elämänsisältönä: 76 prosenttia 18–25-vuotiaista piti mielenkiintoista työtä ja mieluisaa työpaikkaa tärkeänä onnellisuuden osatekijänä vuonna 2020, kun 16 vuotta aiemmin osuus oli 71 prosenttia. Tämä osoittaa, että vaikka pysyvä työpaikka ei ole enää yhtä tärkeä, nuoret arvostavat edelleen työn mielekkyyttä ja sen tarjoamia mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen ja kehittymiseen.

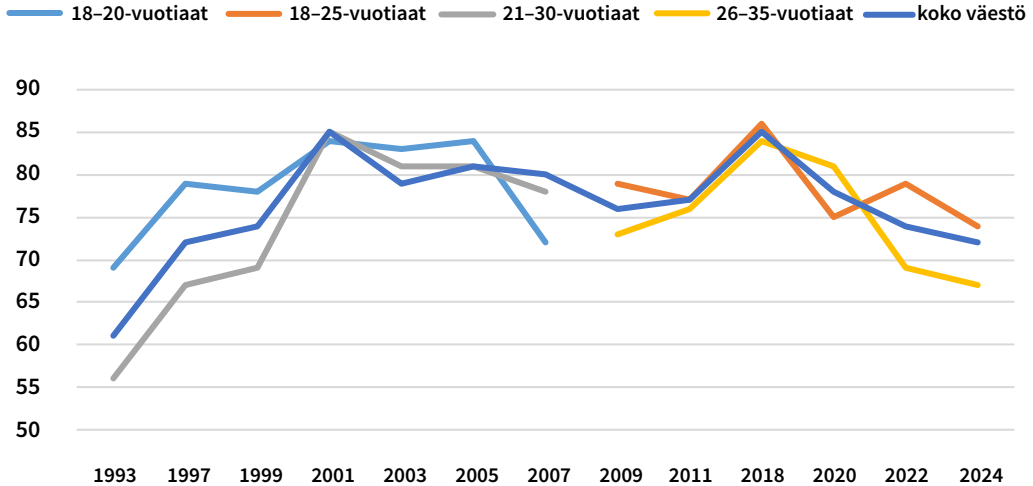
MITÄ NUORILLE AIKUISILLE TARKOITTAÄ HYVINVOINTIVALTIO?

Suomalaiset haluavat säilyttää hyvinvointivaltion, mutta se merkitsee jokaiselle hieman eri asioita. Verotuksen ja sen seurauksena saatavien palveluiden suhdetta pitävät hyvänä erityisesti yli 65-vuotiaat, ja epäileväisimpiä ovat nuoret työikäiset, 26–35-vuotiaat. Sama ikäryhmä on myös epäileväisin seuraavan väittämän suhteen viime vuosina: ”Vaikka hyvän sosiaaliturvan ja muiden julkisten palvelujen ylläpitäminen maksaa paljon, suomalainen hyvinvointivaltio on aina hintansa arvoinen.” 18–25-vuotiaat yhtyivät väitteeseen selvästi useammin viime vuosien kyselyissä. Myös 1990-luvun alun jäljiltä sekä finanssikriisin aikaan hyvinvointivaltion tärkeydestä on ollut muuta väestöä enemmän epäilyä 20–35-vuotiaiden joukossa (Kuvio 4).

Kun mietitään hyvinvointivaltion rahoituksen turvaamista, 18–25-vuotiaat nuoret aikuiset ovat usein muita väestöryhmiä valmiimpia toimimaan Evan arvo- ja asennetutkimuksen mukaan. He pitävät muuta väestöä parempana keinona maahanmuuton edistämistä, asepalveluksen keston lyhentämistä, työttömyysturvan saannin ehtojen tiukentamista, ansioturvan porrastamista, työttömyysturvan lisäpäivien poistamista ikääntyviltä työttömiltä sekä vanhuuseläkeiän nostamista. Toisaalta nuorten opintojen vauhdittaminen ei nuoria innosta, joten myös nuorten kohdalla pätee hyvinvointivaltion haaste: kaikki haluavat pitää hyvinvointivaltion mutta eivät itse ole valmiita luopumaan eduistaan sen turvaamiseksi.

Vaikka hyvän sosiaaliturvan ja muiden julkisten palveluiden ylläpitäminen maksaa paljon, suomalainen hyvinvointivaltion on aina hintansa arvoinen

Täysin samaa mieltä tai samaa mieltä vastanneiden osuudet, %

KUVIO 4. Hyvinvointivaltion kannatus korkea nuorten joukossa. LÄHDE: Eva Arvopankki

LUOTTAMUS ELÄKEJÄRJESTELMÄÄN ON NUORILLA HATARA

Vaikka suomalaisten luottamus eläkejärjestelmään on Eläketurvakeskuksen eläkebarometrin mukaan kokonaisuudessaan korkea, nuoret ovat selvästi iäkkäitä epäileväisempiä sen kestävydestä. Kun jo vanhuuseläkeiän saavuttaneista 86 prosenttia vastaa luottavansa suomalaiseen eläkejärjestelmään, alle 35-vuotiaista osuus on vain noin puolet. Erityisen epäileväisiä ovat 25–35-vuotiaat, joista vain 30 prosenttia uskoo, että eläkkeet pystytään maksamaan myös tulevaisuudessa. Jopa 46 prosenttia ikäryhmästä epäilee, että eläkkeitä ei pystytä maksamaan tulevaisuudessa.

Nuorten joukossa on viime vuosina lisääntynyt valmius leikata eläkkeitä. Evan arvo- ja asennetutkimuksen mukaan vuonna 2024 kolmannes 18–25-vuotiaista oli sitä mieltä, että eläkkeiden leikkaaminen on hyväksyttävä keino tasapainottaa eläkejärjestelmä. Näin ajatteli 26–35-vuotiaista jopa neljä kymmenestä, ja nuorten aikuisten tuki leikkauksille on noussut vuoden 2019 kyselystä. Koko väestön tasolla leikkauksia kannattavien osuus oli pysynyt ajanjaksolla vakaana: vain reilu neljännes (27 prosenttia) tuki eläkkeiden leikkauksia keinona tasapainottaa eläkejärjestelmää. Samaan aikaa myös nuorten aikuisten tuki eläkemaksujen korotukselle eläkejärjestelmän tasapainotuskeinona on laskenut selvästi.

YHTEENVETO: NUORET KRIISIEN KESKELLÄ

Nuoret suhtautuvat optimistisesti omaan tulevaisuuteensa, joskaan eivät yhtä optimistisesti kuin nuoret 1980-luvulla. Suomen tulevaisuuteen usko on heikentynyt. Suomen talouskehitys on finanssikriisin jälkeen ollut heikkoa ja kotitalouksien tulo-taso on junnannut paikallaan. Nuoret eivät kuitenkaan vaikuta olevan erityisen huolissaan hyvinvointivaltion rahoitusongelmista ja toisaalta ovat valmiita moniin toimiin hyvinvointivaltion rahoituksen vahvistamiseksi. Nuorten luottamus eläke-järjestelmään horjuu mutta kokemus omasta toimeentulosta on ollut viime vuosina melko hyvä ja selvästi parempi kuin 20 vuotta sitten.

Vapaa-aika ja mielenkiintoiset harrastukset ovat nuorille yhä tärkeämpiä, pysyvän ja varman työn kustannuksella. Mielekäs työ on silti edelleen nuorille tärkeää. Ympäristökysymykset ovat nuorille tärkeämpiä kuin vanhemmille ikäluokille. Tämä on ymmärrettävää siitäkin näkökulmasta, että nuoret elävät pidempään heikentyvän ympäristön kanssa. Nuorilla on myös uskoa ihmisen mahdollisuuksiin ratkaista ilmastokriisi.

Voiko ikääntyvä maa olla innostava nuorille?

Kun väestö ikääntyy, yhä suurempi osa yhteiskunnan resursseista kohdentuu iäkkäille. Eläkemaksut rajoittavat muun julkisen talouden mahdollisuuksia kerätä verotuloja, sillä eläkemaksuihin menee jo lähes neljännes työntäjän maksamasta palkkasummasta. Kutistuvan työvoiman maa ei houkuttele investointeja. Keski-ikä-tään yhä vanhempi äänestäjäkunta voi sivuuttaa nuorten tarpeita, kuten koulutusta, ympäristötoimia ja mielenterveyspalveluita. Ikääntyvässä maassa myös talouden dynamiikka hiipuu, jolloin yrityksiä syntyy vähemmän ja olemassa olevat yritykset ikääntyvät. Uusia, kiinnostavia työtehtäviä ja kehitysmahdollisuuksia ei todennäköisesti synny entiseen tahtiin. Tarjoaako ikääntyvä maa riittävästi mahdollisuuksia nuorille?

ÄÄNESTÄJIEN IKÄÄNTYMINEN VOI VAIKEUTTAA TULEVAISUUTEEN KURKOTTAVIA POLITIIKKATOIMIA

Suomalaisista vuonna 2023 jo 1,3 miljoonaa oli yli 65-vuotiaita, ja ikäryhmistä kasvaa lähinnä yli 75-vuotiaat. Iäkkäät ovat myös ahkeria äänestäjiä. Esimerkiksi vuoden 2015 eduskuntavaaleissa kolmasosa äänistä oli saatavissa 56–78-vuotiailta äänestäjiltä. Kun noin 70-vuotiaista äänesti yli 80 prosenttia, noin 20-vuotiaista äänesti alle puolet. Tällaisessa poliittisessa ympäristössä voi olla helpompi leikata koulutuksesta kuin eläkkeistä.

Orpon hallitus on tehnyt raskaita leikkauksia, mutta eläkeläisten etuuksiin ei ole puututtu. Ei, vaikka eläkkeiden indeksikorotukset ovat olleet huomattavasti palkkojen nousua suurempia. Viime vuosien inflaatiopiikin ja korkojen nousun seurauksena oman taloutensa heikentymistä ovatkin kokeneet erityisesti 35–44-vuotiaat.

Tässä ikäryhmässä asuntolainojen korkojen nousu todennäköisesti kirpaisee eniten. Eläkkeet sen sijaan ovat nousseet selvästi palkkoja nopeammin.

Edesmennyt italialainen taloustieteilijä Alberto Alesina nosti tutkimuksissaan esiin eläkemaksuihin liittyvän noidankehän. Kun eläkemaksut tai muu työn verotus nousevat, työntekijöiden palkkaaminen tulee monelle työnantajalle liian kalliiksi. Sen seurauksena nuoret eivät työllisty ja jäävät riippuvaisiksi eläkettä saavista vanhemmistaan. Samalla heikko työllisyystilanne lisää edelleen eläkemaksujen nousupainetta erityisesti Suomen kaltaisessa jakojärjestelmässä, jossa eläkkeet rahoitetaan lähes kokonaan kunkin vuoden työssäkäyvien maksamilla eläkemaksuilla. Kun eläkemaksut ovat Suomessa jo lähes neljännes palkkasummasta, riskiä kurjistumisen kierteestä pitää vähintään pitää silmällä. Toistaiseksi nuorisotyöttömyys ei Suomessa ole kuitenkaan karannut huolestuttavan korkeaksi; koulutetut nuoret työllistyvät edelleen hyvin.

Suomalaisten koulutustaso on päästetty laskuun 2000-luvulla, ja 1970-luvun lopulla syntyneet ovat jääneet kaikkein koulutetuimmaksi ikäluokaksi. Samaan aikaan äänioikeutettujen joukko on painottunut eläkeikäisiin. Herää kysymys, kuinka suuri rooli väestön ikääntymisellä on siinä, ettei koulutusta ole enää koettu yhtä tärkeäksi yhteiskunnalliseksi panostukseksi kuin aiemmin.

NUORET VOIVAT ÄÄNESTÄÄ JALOILLAAN

Nuorilla on kuitenkin mahdollisuus muuttaa pois Suomesta. Varsin tuoreen esimerkin maastamuutosta EU:ssa tarjoaa Kreikka, jossa talouskriisi vauhditti poismuuttoa 2010-luvulla. Vaikka EU:n vapaan liikkuvuuden myötä kreikkalaiset olisivat voineet jo 1980-luvun lopulta asti muuttaa helposti toisiin EU-maihin, vasta kun talous romahti noin neljänneksellä 2010-luvun alkuvuosina, maastamuutto vauhdittui voimakkaasti. Kriisi käynnisti yli puolen miljoonan kreikkalaisen maastamuuton väkiluvultaan noin 10 miljoonan ihmisen maassa. Arviolta kaksi kolmannesta muuttajista oli yliopistokoulutettuja.

Korkeakoulutetut olivat kuitenkin jo ennen Kreikan talouskriisiä se joukko, joka useimmin muutti pois maasta. Näin ei ollut vielä 1970-luvulla, jolloin edellinen suuri maastamuuttoaalto nähtiin. Samanlaista kehitystä on ollut myös Suomessa: siinä missä 1970-luvulla vähemmän koulutetut muuttivat hyväpalkkaisiin tehdastöihin Ruotsiin, 2000-luvulla tyypillinen Suomesta pois muuttava Suomen kansalainen on korkeakoulutettu.

Aleneva syntyvyys ja pienenevät perheet voivat myös vähentää synnyinmaassa asuminen sosiaalisia hyötyjä. Samoin maastamuuton lisääntyminen omassa lähipiirissä voi ruokkia lisää maastamuuttoa.

Nuoria Suomen kansalaisia muuttaa jo nykyisellään pois Suomesta enemmän kuin tänne palaa. Vuosina 2005–2023 keskimääräinen nettomuutto oli 18–24-vuotiaalla noin -700 henkilöä ja 25–34-vuotiailla lähes -1000 henkilöä vuosittain. 70 prosenttia

25–34-vuotiaista nettona pois Suomesta muuttaneista tuli korkeasti koulutettujen ryhmästä. 18–24-vuotiailla osuus on alhaisempi (21 prosenttia), koska moni heistä ei ole vielä ehtinyt suorittaa tutkintoa. Suomen kansalaisten nettomaahanmuutto kääntyy positiiviseksi vasta yli 55-vuotiaiden joukossa.

Nuorten aikuisten muutto ulkomaille houkuttelevien mahdollisuuksien perässä on monella tavoin toivottavaa: Suomalaisen koulutuksen tuoma osaaminen on hyödyllistä maailmalla. Erityisesti EU:n sisällä muuttaminen on helppoa ja monessa ammatissa osaamisen kehittäminen voi olla helpompaa Suomen ulkopuolella.

Ongelmallista muuttaminen on, mikäli syy on ensisijaisesti Suomen heikot mahdollisuudet. Tämä on selvästi uhka pienessä maassa, jossa erikoistuneille ammattilaisille on väistämättä valtaosalla aloista vähän vaihtoehtoja. Tällaisesta ongelmasta on viitteitä OECD:n Talent Attractiveness -indeksissä, jolla mitataan maan houkuttelevuutta ulkomaiselle koulutetulle työvoimalle. Koulutettujen maahanmuuttajien mahdollisuudet edetä työuralla ovat Suomessa vasta sijalla 31, kun indeksissä on tutkittavia maita 35. Suomessa ei siis ole erityisen houkuttelevaa rakentaa uraa.

Suomessa on toki aloja, joilla korkea osaamisen taso ja mahdollisuudet tehdä työtä maailman huippujen kanssa houkuttavat sekä kotimaisia että ulkomaisia osajia. Esimerkiksi pelialalla ja genetiikan tutkimuksessa tehdään poikkeuksellisen korkeatasoista työtä. Tällaisia houkuttelevia aloja olisi kuitenkin todennäköisesti enemmän, mikäli talouskehitys olisi parempi. Ja toisinpäin: talouskehitys olisi parempaa, jos korkean tuottavuuden sektoreilla olisi kasvua.

SYNTYVYYDEN NOUSUA EI KANNATA HAIKAILLA

Syntyvyyden lasku on yllättänyt väestöennustajat kaikkialla maailmassa. Syntyvyyden laskulle on esitetty monta mahdollista syytä, mutta keinot kääntää syntyvyys nousuun ovat silti vähissä.

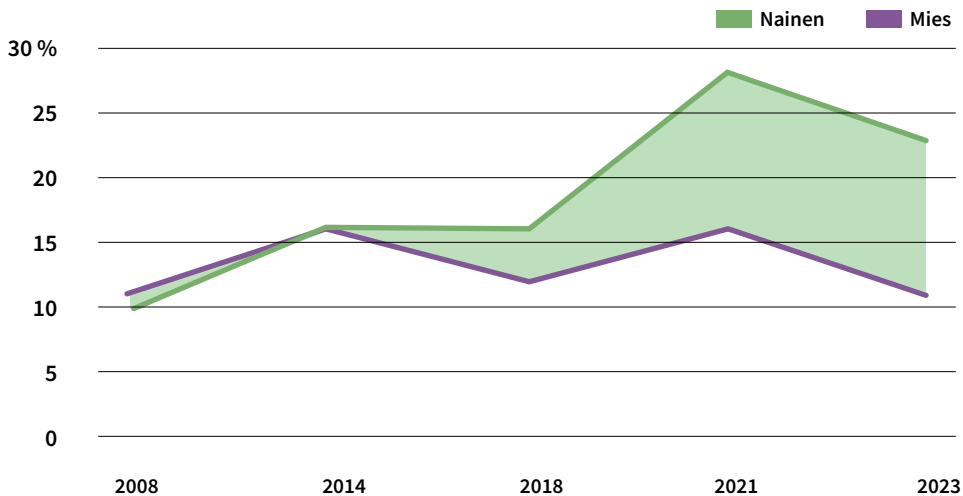
Sosiaalipsykologi Rasmus Mannerström esittää tutkimukseensa perustuen Uuden Jutun artikkelissa (10.2.2025), että syntyvyyttä painaa epävarma identiteetti. Ennen kuin ihminen haluaa tulla vanhemmaksi, hän kaipaa varmuutta siitä, kuka on, mitä haluaa ja minne on menossa.

Myös nuorisopsykiatrian professori Riittakerttu Kaltiala on esittänyt, että epävarma identiteetti on nuorten lisääntyneiden mielenterveysongelmien taustalla. Hänen mukaansa keskeinen syy sille, miksi mielenterveyden oireilu jatkuvasti lisääntyy, on identiteetin vakautumisen vaikeus. Vakaaksi kehittynyt identiteetti mahdollistaa yksilön pysyvän itsekokemuksen tilanteesta ja elämänvaiheesta toiseen, jolloin psyykkinen toimintakyky säilyy myös vastoinkäymisissä. Identiteetin vakautumisongelmien taustasyiksi hän esittää muun muassa liiallisen yksilökeskeisyyden, kuulumisuuden kulttuurin ihannoinnin sekä jatkuvan itsen tarkkailun sosiaalisen median foorumeilla.

Vaikka syntyvyys on laskenut 2010-luvulta alkaen selvästi, muutos suomalaisten lapsilukuihanteessa on ollut pienempi. Kokonaishedelmällisyyysluku eli se, kuinka monta lasta nainen elämänsä aikana keskimäärin synnyttää, oli vuonna 2011 Suomessa 1,83. Vuonna 2022 se oli enää 1,32. Samaan aikaan suomalaisten lapsitoive oli Väestöliiton perhebarometrin mukaan kuitenkin laskenut vain 2,27 lapsesta vuonna 2011 vuonna 2021 2,0 lapseen. Kuilu toivotun ja toteutuneen lapsiluvun välillä siis kasvaa.

Mielenkiintoinen kehityssuunta on nuorten miesten ja naisten arvojen eriytyminen. Nuorisobarometrissa näkyy erityisesti 15–29-vuotiaiden naisten liukuminen yhä arvoliberaalimpaan suuntaan siinä, missä arvoliberaalien miesten osuus ei ole noussut (Kuvio 5). Suuri arvokuilu naisten ja miesten välillä saattaa vaikeuttaa sopivan kumppanin löytämistä. Sopivan kumppanin puute on vuoden 2022 perhebarometrin mukaan lasta toivovilla 20–45-vuotiailla miehillä kaikkein yleisin syy lapsettomuuteen ja naisillakin toiseksi yleisin.

Arvoliberaaliksi itsensä kokevien osuus*

KUVIO 5. Nuoret naiset ovat aiempaa arvoliberaalimpia.

LÄHDE: Nuorisobarometri.

Miten nuorten suhteellista asemaa voidaan kohentaa?

Millaisia sellaisia yhteiskunnallisia panostuksia voisi tehdä, jotka hyödyttäisivät juuri aikuisiksi tulleita sukupolvia tulevien vuosikymmenten aikana? Toisaalta on löydettävä keinoja tukea nuoria nyt oman elämänsä rakentamisessa, toisaalta on mietittävä myös pidemmän aikavälin näkymää, sillä vasta aikuistunut tulee suurella todennäköisyydellä elämään vielä 2080-luvulla.

PANOSTUKSIA KOULUTUKSEEN

Suomalaiset nuoret aikuiset ovat pudonneet koulutustasossa OECD-maiden keskiarvon alapuolelle, eikä syynä ole vain hitaasti suoritettujen opintojen. Kun muissa maissa korkeakoulun käy yhä suurempi osa ikäluokasta, Suomessa osuus on pysynyt paikallaan tai jopa laskenut.

Aikuisuuteen astuu vielä 2030-luvun alkuun asti kohtuullisen suuria ikäluokkia. Heidän kouluttamiseensa mahdollisimman korkealle ehtii vielä panostaa. Samalla Suomessa on jatkuva korkeakoulujono, kun ylioppilaat pyrkivät haluamaansa opintajoon usean vuoden ajan. Tätä sumaa olisi syytä purkaa lisäämällä opiskelupaikkoja halutuille aloille.

Korkeakoulutus suojaa edelleen hyvin työttömyydeltä. Jokainen talouskriisi kasvat-
taa työttömyyttä eniten vähiten koulutettujen keskuudessa. Heidän työttömyysas-
teensa myös jää pysyvästi korkeammalle tasolla kriisien jälkeen, kuin missä se oli
ennen kriisiä. Pelkän peruskoulun varassa on vaikea pärjätä työelämässä ja siksi
myös jo tehty oppivelvollisuusiän pidentäminen on koulutuksen taloustieteen näkö-
kulmasta tärkeä uudistus.

HUOMIOTA MIELENTERVEYSPALVELUIHIN

Pelkkien mielenterveyspalveluiden lisäksi olisi syytä kiinnittää huomiota mielen-
terveyttä kuormittaviin tekijöihin. Kun etsitään ratkaisua monisyiseen ongelmaan,
ratkaisu harvoin on yksittäinen ja yksinkertainen, kuten se, että otetaan älypuheli-
met pois. Joitain selkeitä riskitekijöitä kuitenkin on: esimerkiksi päihteidenhuurui-
nen lapsuus altistaa vakaville päihde- ja mielenterveysongelmille aikuisena. Siksi
turvalliseen lapsuuteen ja siten pienten lasten vanhempien päihde- ja mielen-
terveyspalveluihin sekä arjen tukeen panostaminen olisi paitsi inhimillistä myös
vuosikymmenien päästä yhteiskunnan resursseja säästävää.

Alle 35-vuotialle myönnetyistä työkyvyttömyyseläkkeistä kolme neljästä myönne-
tään mielenterveyssyistä. Myös kaikista työkyvyttömyyseläkkeistä ja sairauspoissa-
oloista mielenterveyden syyt ovat kirineet tuki- ja liikuntaelinsairauksien rinnalle
ja jopa ohi.

Joka tapauksessa nuorille mielenterveyspalveluiden saatavuus on tärkeä kysymys, joka ei sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta saa jäädä niiden terveyspalveluiden jalkoihin, joita ikääntyneemmät kansalaiset vaativat.

MIELEKÄS TYÖELÄMÄ

Keskustelua työn tulevaisuudesta käydään helposti tuntien ympärillä: onko nelipäiväinen työviikko tarpeen tai mahdollinen? Nuoret arvostavat vapaa-aikaa, ja mahdollisuudet työaikajoustoihin ovat jo olemassa, mikä näkyy siten, että kokoaikaisen suomalaisten työssäkäyvien työtunnit vähentyvät.

Vapaa-ajan lisäksi nuoret kuitenkin arvostavat myös mielenkiintoista työtä ja mielellisää työpaikkaa. Kun työltä etsitään varman toimeentulon sijaan entistä enemmän mielekkyyttä, työnantajien on vastattava tarpeeseen. Jos yhä useamman mekaanisen työtehtävän voi tekoälyn avulla automatisoida, työelämä voi muuttua entistä mielekkäämmäksi ja samalla vapaa-aikaa voi olla aiempaa enemmän.

Vapaa-ajan lisäys kuitenkin vaatii hyvää tuottavuuskehitystä: nykyiselläänkin suomalaisten työpanos ei ole riittävä kattamaan hyvinvointivaltion menoja.

YMPÄRISTÖONGELMAT ON OTETTAVA TOSISSAAN

Nuoret ovat vanhempia ikäluokkia enemmän huolissaan ympäristöstä ja syystä: heidän elinaikanaan ilmastonmuutos ja luontokato ehtivät tuottaa paljon haittoja, joita vanhempi polvi ei ole enää näkemässä.

Jotta ilmasto- ja muut ympäristötoimet olisivat mahdollisimman hyväksytyjä, niiden tulisi tuntua oikeudenmukaisilta. Todennäköisesti ilmastonmuutosta hillitsevät ja luonnon monimuotoisuutta ylläpitävät toimet on helpompi toteuttaa niin, että ne koetaan oikeudenmukaisiksi, jos ne saavat maksaa jotain. Esimerkiksi uudet ympäristöverot, jotka ennemmin toisivat tuloja julkiseen talouteen, on hyvin vaikea toteuttaa, sillä ne muuttaisivat jonkun väestöryhmän asemaa niin paljon, että muutokset koettaisiin epäreilukuksi.

Nuoret kuitenkin uskovat ihmisen mahdollisuuksiin ratkaista ilmastonmuutos, ja tämän uskon ruokkiminen uskottavilla ja oikeudenmukaisilla toimilla voisi vahvistaa kokemusta sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta: ympäristövelkaa ei jätetä kokonaisuudessaan nuorten maksettavaksi.

REILUMPI ELÄKEJÄRJESTELMÄ

Kun 1980-luvulla eläkemaksuihin meni 15 prosenttia palkkasummasta, nyt osuus on jo lähes 25 prosenttia. Maksut menevät nykyään suoraan nykyisten eläkeläisten eläkkeiden maksuun eikä eläkerahastoihin kerry enää uutta rahaa. Nuoret saavat jo nykytiedon valossa huonomman tuoton eläkemaksuilleen kuin nyt eläkkeellä olevat ikäpolvet, ja siitä huolimatta leikkaukset eläkejärjestelmään, kuten leskeneläkkeen vuonna 2021 toteutettu leikkaus, kohdistuvat vain verrattain nuoriin ikäluokkiin.

Eläkejärjestelmää on pyritty vahvistamaan, mutta se tehdään leikkaamalla nuorilta tai kasvattamalla riskiä nuorille. Silti eläkemaksut uhkaavat yhä nousta tulevana vuosikymmeninä.

Kun julkinen talous on voimakkaiden leikkausten kohteena, järjestelmän koettua oikeudenmukaisuutta voisi parantaa maltillinen leikkaus myös maksussa oleviin eläkkeisiin. Tämän voisi toteuttaa esimerkiksi siten, että muutamana vuonna tehtäisiin normaalia pienempi indeksikorotus. Nuorten valmius leikata eläkkeistä on kasvanut samalla kun korkeampien eläkemaksujen hyväksyttävyys on vähentynyt.

LÄHTEET

Alesina, A. ja Passalacqua, A. (2015) The Political Economy of Government Debt. Teoksessa Taylor, J. B. ja Uhlig, H. (toim.) (2016) *Handbook of Macroeconomics*, edition 1, volume 2, chapter 0, s. 2599–2651, Elsevier.

Elinkeinoelämän valtuuskunta (2025) Arvopankki. https://arvopankki.eva.fi/questions/8357?figureType=breakdown_basic&battery_sub_question=true

Eläketurvakeskus (2023) Eläkebarometri 2023. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146810/Elakebarometri-2023-tutkimusraportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Fredriksson, S. (2019) Suuret ikäluokat äänestävät aktiivisimmin – kolmasosa äänistä saatavissa 56–78-vuotiailta. Tilastokeskus. <https://stat.fi/tietotrendit/blogit/2019/suuret-ikaluokat-aanestavat-aktiivisimmin-kolmasosa-aanista-saatavissa-5678-vuotiailta-1>

Haavisto, I. (2019) *Rahan takia*. Eva Analyysi No 77. <https://www.eva.fi/blog/2019/11/18/tyon-merkitys-suomalaisille-raha-yhteiskunnallinen-velvollisuus-itsensa-kehittaminen-ja-yhteisollisuus/>

Haavisto, I. (2021) *Lommo onnessa*. Eva analyysi No 96. <https://www.eva.fi/blog/2021/07/20/koronakriisi-kolhaisi-suomalaisten-henkista-hyvinvointia/>

Helin, V. (2025) Pieni mullistus. Syntyvyyden laskun syistä tiedetään paljon. Miksi suunta ei muutu? *Uusi Juttu* 10.2.2025. <https://www.uusijuttu.fi/historie/stQXbpV-m3UU9XW8-e354e>

Kalenius, A. (2018) Koulutustason kehitys Suomessa. Talouspolitiikan arviointineuvoston taustaraportti.

Kujanpää, E. (2024a) Jo puolet suomalaisista joutuu venyttämään penniä – paikallaan polkeva talous syö uskoa tulevaisuuteen. <https://www.eva.fi/blog/2024/01/30/jo-puolet-suomalaisista-joutuu-venyttamaan-pennia-paikallaan-polkeva-talous-syo-uskoa-tulevaisuuteen/>

Kujanpää, E. (2024b) Suomalaiset haluavat hyvinvointivaltion, mutta kustannukset voisi mieluusti maksaa joku muu. <https://www.eva.fi/blog/2024/08/24/suomalaiset-haluavat-hyvinvointivaltion-mutta-kustannukset-voisi-mieluusti-maksaa-joku-muu/>

Lassila, J. ja Valkonen, T. (2021) Väestön ikääntymisen taloudelliset vaikutukset. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja* 2021:36.

Metelinen, S. (2025) Eläkeuudistus kohtaa muutosvastarintaa, mutta nuoret työikäiset eivät enää niele eläkemaksujen korotuksia. Eva. <https://www.eva.fi/blog/2025/01/04/eläkeuudistus-kohtaa-muutosvastarintaa-mutta-nuoret-tyoikaiset-eivat-ena-niele-eläkemaksujen-korotuksia/>

Myrskylä, P. (2017) <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/koulutustasomme-heikon-kehityksen-taustalla-ja-puuttuvat-tiedot>

Nuorisobarometri 2023 (2023). Valtion nuorisoneuvosto. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2024/09/nuorisobarometri-2023_uusin.pdf

Nuorisobarometri 2021 (2021). Valtion nuorisoneuvosto. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2022/03/FI-Infografiikka-Nuorisobarometri-2021.pdf>

Nuorisobarometri 2019 (2019). Valtion nuorisoneuvosto. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2020/12/nuorisobarometri2019-netti.pdf>

OECD (2019) How do OECD countries compare in their attractiveness for talented migrants? Migration Policy Debates.

Pihlava, M. (2024) Tampereen lääkäripäivillä palkittu Riittakerttu Kaltiala: Nuorten identiteetin vakautuminen on vaikeutunut. *Lääkärilehti* 20.3.2024. <https://www.laakarilehti.fi/terveydenhuolto/tampereen-laakaripaivilla-palkittu-riittakerttu-kaltiala-nuorten-identiteetin-vakautuminen-on-vaikeutunut/>

Pratsinakis, M. (2022) Greece's Emigration During the Crisis Beyond the Brain Drain. Teoksessa: Kousis, M., Chatzidaki, A., Kafetsios, K. (toim.) *Challenging Mobilities in and to the EU during Times of Crises*. IMISCOE Research Series. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-11574-5_2

Sorsa T., Lehtonen N. & Rotkirch A. (2023) Kuka haluaa lapsia 2020-luvulla? Perhebarometri 2022. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos. *Katsauksia* E57/2023.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Syntyneet [verkkajulkaisu]. Viiteajankohta: 2022. ISSN=1798-2391. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 14.2.2025]. Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cl8mya8io1v2u0dutwqqanzqx>

Tilastokeskus (2025) Muuttoliike. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__muutl/statfin_muutl_pxt_11ac.px/table/tableViewLayout1/ (Haettu 5.1.2025)

Valtioneuvosto (2024) Kansalaispulssi 12.12.2024. <https://valtioneuvosto.fi/kansalaispulssi/yhteenvedot>

Eläkkeiden rahoitushaasteet ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus

HEIKKI TIKANMÄKI

kehityspäällikkö, Eläketurvakeskus

Eläkkeiden rahoitushaasteet ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus – nuorten ikäluokkien maksurasitus väestön ikääntyessä

JOHDANTO

Työeläkejärjestelmän rahoitus perustuu palkoista perittäviin eläkemaksuihin ja sijoituksille saatavaan tuottoon. Etuusperusteisessa järjestelmässä rahoitukseen liittyy erilaisia riskejä, joten yksittäinen laskelma ei anna kattavaa kokonaiskuvaa siitä, miten eläkejärjestelmä kehittyy tulevaisuudessa. Tässä kirjoituksessa käsitellään tätä aihepiiriä erityisesti nykyisten nuorten näkökulmasta. Nostan esiin myös eräitä muita eläkkeisiin liittyviä ongelmakohtia, jotka voivat realisoitua lähivuosikymmenten aikana.

Suomen väestörakenne on erittäin haasteellinen. Vuonna 2024 syntyvyyttä mittaava kokonaishedelmällisyysluku oli mittaushistorian matalin, vain 1,25. Tämä tarkoittaa sitä, että keskimäärin nainen synnyttäisi elämänsä aikana 1,25 lasta, jos ikäkohtaiset syntyvyyksluvut pysyisivät tarkasteluvuoden tasolla. Ilman maahan- ja maastamuuttoa tämä tarkoittaisi, että seuraava sukupolvi olisi noin 40 prosenttia edellistä pienempi. Vastaavasti kolmas sukupolvi olisi suuruudeltaan vain noin kolmasosan ensimmäisestä. Sanomattakin on selvää, että tämän mittaluokan muutokset ovat jossain vaiheessa jopa eksistentiaalinen uhka koko kansakunnan olemassaololle.

Samat ilmiöt ovat läsnä useimmissa muissakin kehittyneissä maissa, mutta muutoksen vauhti ja voimakkuus ovat Suomessa aivan kärkipäässä. Esimerkiksi muissa Pohjoismaissa syntyvyys on laskenut selvästi vähemmän. Suomen syntyvyys on vajonnut Euroopan matalimpien joukkoon, vaikka vielä 15 vuotta sitten Suomessa oli yksi Euroopan korkeimmista kokonaishedelmällisyysluvuista.

Maaailmalla kaikkein matalin hedelmällisyys on Etelä-Koreassa, jossa vuoden 2023 kokonaishedelmällisyysluku oli vain 0,72. Siellä myös maahanmuutto on lähes olematonta, joten he joutuvat toimimaan erittäin matalan syntyvyyden koelaboratoriona. Muutaman vuosikymmenen päästä Etelä-Korea kohtaa ennennäkemättömiä yhteiskunnallisia haasteita, kun väestö ikääntyy valtavalla vauhdilla. Suomen perspektiivistä tällaiset maat ovat varoittavia esimerkkejä siitä, että väestörakenne voi hankaloitua nykyisestä vielä merkittävästikin.

Suomessa syntyvyys on laskenut lähes vuosittain jo 15 vuoden ajan. Kyseessä ei siis ole vain hetkellinen pudotus, vaan pidemmän aikavälin trendi. Tilastokeskuksen viime vuosien väestöennusteissa syntyvyyden on oletettu jäävän pysyvästi viimeisten havaintovuosien tasolle (Tilastokeskus 2024). On myös mahdollista argumentoida, että vuosikohtainen kokonaishedelmällisyys olisi alentunut osittain siksi, että lasten hankintaa on lykätty myöhemmälle iälle (Nisén ym. 2020; Duerst ym. 2024),

mutta myös näissä arvioissa syntyvyys jää pysyvästi huomattavasti uusiutumistason ja myös 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen tason alapuolelle.

Koska eläkejärjestelmässä on jo aiemmin varauduttu muutoksiin, alentunut syntyvyys ei näy täysimääräisenä eläkkeiden rahoituksessa (Tikanmäki ym. 2022; Nopola ja Tikanmäki 2020; Nopola 2025). Terveydenhuollossa ja vanhustenhuollossa ei ole varauduttu vastaavasti, eikä se kaikilta osin olisi mahdollistakaan. Toki ennakko-rahastointi helpottaisi myös näiden toimintojen rahoitusta, mutta ainakin nykyisellä teknologisen kehityksen tasolla terveydenhuolto ja vanhustenhuolto ovat varsin työvoimaintensiivisiä aloja. Riittävän työvoiman saanti näille ja muille tärkeille aloille edellyttää, että työikäistä väestöä on riittävästi.

Ikärakenne vaikuttaa hieman eri tavoin eläkemenoihin kuin terveydenhuollon ja vanhustenhuollon kustannuksiin. Tyypillisesti suurimmat eläkkeet ovat nuorimilla vanhuuseläkeläisillä, kun taas terveydenhuollon ja vanhustenhuollon kustannukset painottuvat erityisesti elämän viimeisiin vuosiin. Eri-ikäisten eläkkeiden eroon vaikuttavat eläkkeiden indeksoinnin lisäksi myös karttumissäännöt, jotka kiinnittävät alkavat eläkkeet karttumishetken ansiotasoon. Vuonna 2025 sovittu eläkeuudistus voi tietyissä olosuhteissa vielä kasvattaa nuorten ja vanhojen eläkeläisten välistä eroa, sillä eläkeuudistukseen sisältyy indeksirajoitin, joka heikentää eläkkeiden indeksointia eräissä tilanteissa.

Hoivapalvelujen rahoitusta käsitellään tarkemmin Signe Jauhiaisen artikkelissa *Ikääntyneiden pitkäaikaishoidon kustannukset kasvavat, joten rahoitusta on vahvistettava*. Eräitä eläkeuudistuksen ongelmia nostetaan puolestaan esiin Janne Kalluisen tekstissä *Onko eläkejärjestelmä tasapainossa, vai tarvitaanko siihen uudistuksia sukupolvien välisen tasa-arvon edistämiseksi?*

Väestön ikärakenne vaikuttaa myös talouskasvuun. Suurempi työikäinen väestö johtaa suurempaan kansantalouteen. Voi myös argumentoida, että nuori työikäinen väestö johtaa dynaamisempaan ja sen vuoksi nopeammin kasvavaan talouteen.

Syntyvyyden ohella uutta väestöä voidaan saada myös maahanmuuton kautta. Suomi oli pitkään lähinnä maahanmuuton lähtömaa, mutta muuttoliikkeen suunta on kääntynyt viimeisten vuosikymmenten aikana. 2010-luvulla nettomaahanmuutto oli varsin vakaasti noin 15 000 henkilöä vuodessa, mutta aivan viime vuosina kehitys on muuttunut ja nettomuutto Suomeen on kasvanut moninkertaiseksi. Ennakkotilastojen mukaan vuonna 2024 Suomeen muutti yli 63 000 henkilöä, kun samaan aikaan maasta muutti noin 14 500 henkilöä. Nettomuutto oli siis noin 48 500 henkilöä. Vuonna 2024 Suomessa syntyi 43 700 lasta, joten sekä maahanmuutto että jopa nettomaahanmuutto olivat selvästi suurempia kuin syntyneiden määrä. Tällä hetkellä selvästi suurempi osa Suomen väestöön tulevista henkilöistä on siis maahan muuttavia kuin täällä syntyviä.

Väestön uusiutuminen on siis nykyään hyvin vahvasti maahanmuuton varassa. Tämä vaikeuttaa yhteiskunnallista suunnittelua, koska maahanmuutto voi vaihdella hyvin nopeasti useistakin eri syistä. Mahdollisia syitä muuttoliikkeen nopeille muutoksille voivat olla esimerkiksi muutokset Suomen taloussuhdanteessa tai maahanmuuttopolitiikassa tai erilaiset muutokset lähtömaiden tilanteissa tai muiden maiden maahanmuuttopolitiikoissa. Tyypillisesti aiemmin maahan muuttaneet myös muuttavat pois helpommin kuin Suomessa syntyneet.

Oletetaan, että syntyvyys pysyisi nykyisellä matalalla tasolla tai vielä laskisi nykyistäkin matalammaksi. Jos samalla maahanmuutto romahtaisi ja kenties vielä maastamutto kasvaisi, alkaisi Suomen väestö varsin pian ikääntyä ja vähentyä erittäin nopeasti. Tällainen skenaario olisi erittäin haastava taloudelliselle kehitykselle.

Tilastokeskuksen vuoden 2024 väestöennusteessa oletetaan, että maahanmuutto pysyy nykyisellä ennätyskorkealla tasolla myös tulevaisuudessa¹. Alkuvuoden 2025 ennakkotilastojen mukaan maahanmuutto on kuitenkin kääntynyt laskuun. Edellä käsiteltiin myös sitä, miten vaikeasti ennustettavasta ilmiöstä maahanmuutossa lopulta on kyse. Ei siis kannata tuudittautua siihen, että väestöennusteen mukainen kehitys olisi mitenkään itsestään selvää.

ELÄKEJÄRJESTELMÄN KESTÄVYYDESTÄ

Kun tarkastellaan eläkejärjestelmän kestävyyttä, aikavälin on oltava riittävän pitkä, jotta kaikki relevantit ilmiöt tulevat esille. Eläkettä alkaa karttua nykyisin 17 vuoden iässä, joten tänä vuonna ansaittua eläkettä voidaan hyvinkin maksaa vielä yli 80 vuoden kuluttua ja ääritapauksessa jopa 90 vuoden kuluttua. Eläketurvakeskuksen pitkän aikavälin laskelmat ulottuvat tyypillisesti noin 65–70 vuoden päähän laadintahetkestä. Tällainen aikajänne antaa jo kattavan kuvan useimmista tekijöistä, jotka vaikuttavat eläkejärjestelmän kehitykseen.

Kun rakenteellisten tekijöiden perusteella laaditaan trendilaskelma, saadaan hyvä kuva tietyistä ilmiöistä, mutta kattavan kokonaiskuvan näkee vain niin, että analysoidaan tavalla tai toisella myös väestö- ja talouskehitykseen liittyvää epävarmuutta. Esimerkiksi tuoreesta eläkeuudistuksesta voi muodostua yltiöpositiivinen kuva, jos lisääntynyttä epävarmuutta ei oteta asianmukaisella tavalla huomioon.

Nykyisten nuorten ikäluokkien tapauksessa ei ole perusteltua tarkastella pelkästään odotusarvoista kehitystä, vaan myös riskit näyttelevät olennaista osaa kokonaisuudesta. Rakenteellisten tekijöiden vuoksi nykynuorten tilanne on haastava. Nykyiset 18-vuotiaat ovat syntyneet vuosina 2006–2007. Nämä ikäluokat olivat syntyessään noin 60 000 hengen suuruisia. Syntyvyys kääntyi laskuun vuonna 2011, ja viime

1 Tarkalleen ottaen Tilastokeskuksen väestöennusteen tulevaisuuden maahanmuutto-oletus on asetettu niin, että toteumaluvusta on poistettu ukrainalaisten maahanmuuton vaikutus.

vuosina vauvoja on syntynyt alle 45 000 vuodessa. Maahanmuutto voi osaltaan paikata matalaa syntyvyyttä, mutta tuleviin muuttovirtoihin liittyy väistämättä suurta epävarmuutta.

Vuonna 2050 nykyiset 18-vuotiaat ovat 43-vuotiaita eli parhaassa työiässä. Kaikki vuonna 2050 yli 25-vuotiaat ikäluokat ovat nyt jo syntyneet, joten niiden määrä tiedetään vielä syntymättömien ikäluokkien kokoja tarkemmin. Tuolloin nuoria, alle 35-vuotiaita työkäisiä on selvästi aiempaa vähemmän. Toisaalta alkuperäisten suurten ikäluokkien edustajia eli 1940-luvulla ja 1950-luvun alussa syntyneitä on elossa enää hyvin vähän.

Tämänhetkisen arvion mukaan eläkejärjestelmä kohtaa suurimmat väestölliset haasteet vasta 2050-luvulta alkaen, kun suhteellisen suuret 1980-luvun ikäluokat siirtyvät eläkkeelle ja niiden tilalle työelämään nousee pieniä täysi-ikäistyviä ikäluokkia. Myös seuraavat 1990-luvulla ja 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä syntyneet ikäluokat ovat itse asiassa myös suuria verrattuna myöhempiin ikäluokkiin. 2010-luvun pienehköjä ikäluokkia alkaa tulla vanhuuseläkeikään vasta vuoden 2080 paikkeilla.

On hyvä huomata, että vaikka nämä ikäluokat ovat nykyisellä mittapuulla pieniä, ne eivät välttämättä ole sellaisia enää siinä vaiheessa, kun niille pitäisi maksaa eläkekeitä. Jos syntyvyys säilyy nykyisellä tasolla tai laskee edelleen, ovat myös 2010- ja 2020-luvuilla syntyneet ja syntyvät ikäluokat suurempia kuin seuraavat ikäluokat. Tämä johtuu siitä, että syntyvyys jää jatkuvasti merkittävästi alle väestön uusiutumistason. Tällaisessa yhteiskunnassa jokainen sukupolvi on aina edeltävää pienempi.

Eläkejärjestelmä on varautunut ikääntymiseen useilla eri tavoilla. Näistä keskeisimpiä ovat rahastojen kartutus sekä suuret eläkeuudistukset vuosina 2005 ja 2017.

Työeläkejärjestelmässä oli varoja vuoden 2024 lopussa noin 275 miljardia euroa. Tämä vastaa noin kahdeksan vuoden työeläkemenoa. Vuoden 2025 aikana sijoitustuotot ovat vaihdelleet poikkeuksellisen paljon, mutta tämän artikkelin kirjoitushetkellä varojen määrä on jälleen suurin piirtein edellisen vuodenvaihteen tasolla. Työeläkejärjestelmä on osittain rahastoiva. Suurin osa rahoituksesta tulee suoraan eläkemaksuista, ja loput rahoitetaan sijoituksille saaduilla tuotoilla. Ilman näitä varoja eläkemaksua jouduttaisiin perimään jatkuvasti eläkemenon verran, mikä tarkoittaisi pitkällä aikavälillä jopa noin 40 prosentin maksutasoa suhteessa palkkoihin.

Eläkepolitiikan trendi kääntyi 1990-luvun laman jälkeen etuuksien parantamisesta etuuksien karsimisen suuntaan. 1990-luvulla eläke-etuuksia muutettiin vähemmän anteliaiksi ja varhaiseläkkeitä alettiin karsia. Tämän jälkeen 2000-luvun eläkeuudistuksissa eläke-etuuksiin tehtiin lisäksi useita muutoksia. Vuoden 2005 työeläkeuudistuksessa eläkkeen karttuminen muutettiin niin, että se perustuu loppupalkan sijasta koko työuran keskimääräisiin ansioihin. Tuolloin myös karsittiin lisää erilaisia varhaisen eläköitymisen reittejä. Lisäksi sovittiin elinaikakertoimesta, joka

sopeuttaa alkavan eläkkeen määrää niin, että yleisestä elinajan pitenemisestä seuraava eläkeajan pidentyminen otetaan huomioon kuukausieläkettä pienentämällä. Näiden ohella on tehty myös monia pienempiä muutoksia.

Harhapoluiltakaan ei ole välttytty, sillä vuoden 2005 eläkeuudistuksessa alinta vanhuuseläkeikää laskettiin 65 vuodesta 63 vuoteen. Tämä päätös peruttiin vuoden 2017 eläkeuudistuksessa, mutta suuret ikäluokat ehtivät tällä välillä saavuttaa 63 vuoden eläkeiän. Pitkän siirtymäajan vuoksi eläkeikä nousee 65 vuoteen vasta vuonna 2027.

Vuoden 2017 eläkeuudistuksessa alin vanhuuseläkeikä sidottiin eliniän pitenemiseen, jotta jokaisesta ikärajan nostosta ei tarvitsisi tehdä erikseen poliittisia päätöksiä. Jatkossa eläkeikä nousee suunnilleen kaksi kolmasosaa elinajanodotteen pitenemisestä. Kun elinajanodote pidentyy kolmella kuukaudella, eläkeikä nousee siis noin kahdella kuukaudella. Samalla muutettiin elinaikakertoimen laskentaa niin, että se ottaa huomioon muuttuvat eläkeiät. Ensimmäisen kerran ikäraja määräytyy tämän säännön mukaan vuonna 1965 syntyneille.

Nuoret ikäluokat eivät siis voi vielä tietää omaa eläkeikänsä. Nykyisten sääntöjen hyvänä puolena on se, että lainsäädännössä on jo kuvattu ne mekanismit, miten ikärajat määräytyvät. Uskottava sääntö takaa sen, että ainakaan tällä hetkellä ei ole ilmeistä tarvetta muuttaa ikärajoja erillisillä päätöksillä. Väestöennusteiden perusteella voidaan kuitenkin arvioida, miten ikärajat kehittyvät jatkossa. Vuonna 2025 sovitussa työeläkeuudistuksessa ei puututtu siihen, miten ikärajat määräytyvät.

Vuosien 2005 ja 2017 eläkeuudistuksien seurauksena eläkejärjestelmä on erittäin hyvin varautunut siihen, että yleinen elinikä muuttuu. Tällä hetkellä keskeisimmät riskit liittyvätkin muihin väestötekijöihin (syntyvyys ja muuttoliike) sekä erityisesti eläkevaroilta saatavaan tuottoon. Tätä epävarmuutta ja sen seurauksia käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

Ajankohtaista eläkekeskustelua käydään myös yrittäjäeläkkeistä. Periaatteessa eläkelaitos määrittää työtulon, mutta perinteisesti yrittäjät ovat voineet vaikuttaa paljon vakuutettavaan työtuloonsa. Liian matalaksi asetettu työtulo voi johtaa eläkeikäisiin toimeentulovaikkeuksiin.

EPÄVARMUUDESTA

Tulevaisuuden ennustaminen sisältää aina suurta epävarmuutta. Tulevaisuutta koskevat ratkaisut tehdään niiden tietojen perusteella, jotka ovat juuri sillä hetkellä käytettävissä. Nykyhetken ratkaisu voikin näyttäytyä historiankirjoituksessa katastrofaalisena virheenä tai suurena nerokkuutena ihan sattumanvaraisista syistä. Tällaisessa tilanteessa jälkiviisaudesta ja muiden syyttelystä on vain rajallisesti apua. Epävarmuuden luonteesta ja seurauksista on kuitenkin usein mahdollista sanoa yhtä ja toista, vaikka itse epävarmuudesta ei päästäisikään eroon. Yleensä eläkelaskelmissa keskitytään erityisesti väestön ja talouden kehitykseen liittyvään

epävarmuuteen, sillä näillä tekijöillä on suoria vaikutuksia eläke-etuuksiin ja niiden rahoitukseen.

Maailmassa on aina ollut ja tulee aina olemaan asioita, jotka aiheuttavat merkittävää epävarmuutta. Tällä hetkellä erityisen suuria epävarmuustekijöitä ovat esimerkiksi ilmastonmuutos ja maailmanpolitiikan arvaamaton kehitys.

Sinällään ilmastonmuutos ei vaikuta suoraan esimerkiksi eläkkeiden rahoitukseen. Mahdolliset vaikutukset ovat epäsuoria ja tulevat taloudellisten ja väestöllisten vaikutusten kautta. Taloudellisia vaikutuksia voi tulla kehnommista sijoitustuotoista, jos maailman talouskasvu hidastuu. Suomen talouteen kohdistuvat vaikutukset voivat näkyä myös työllisyydessä tai ansiotason kasvussa. Väestölliset muutokset voivat puolestaan olla hyvinkin moninaisia. Syntyvyys voi laskea jo ilmastonmuutokseen liittyvän pelon takia. Muuttoliike voi jopa kasvaa merkittävästi, jos elämisen edellytykset heikentyvät jollain nykyisin väkirikkaalla alueella. Ilmastonmuutoksella voi olla vaikutuksia myös esimerkiksi säästä riippuvaan kuolevuuteen.

Ilmastonmuutoksen vaikutuksia on haarukoitu esimerkiksi raportissa Kanadan eläkejärjestelmästä (Canada Pension Plan 2022). Suomen eläkejärjestelmän laskelmissa ilmastonmuutosta ei ole käsitelty erikseen, vaan ajatellaan, että odotusarvoiset vaikutukset sisältyvät käytettyihin oletuksiin. Pitkän aikavälin epävarmuutta ilmastonmuutos toki kasvattaa myös Suomessa.

Maailmanpolitiikkaa on tällä hetkellä erittäin vaikea ennakoida. Erilaisia murroskohtia on ollut aiemminkin, ja siitä voi olla perustellusti montaa eri mieltä, miten epävarmuutta eri aikoina voi vertailla. Joka tapauksessa epävarmuus on osittain erilaista kuin aiemmin. Erilaisia, varsin räväköitäkin kehityskulkuja on ennakoitu esimerkiksi vuonna 2017 raportissa, jonka Eläketurvakeskus laati työn muutoksesta yhteistyössä Sitran, Demos Helsingin ja valtiovarainministeriön kanssa (Tikanmäki ym. 2017). Vaikka raportilla on jo ikää, eivät havaintojen päälinjat ole menettäneet merkitystään.

Eräs skenaario tuossa raportissa oli nimeltään *kunnialliset puurtajat*. Sen keskeisenä erityispiirteenä oli protektionismin nousu, joka johti hitaaseen tuottavuuden ja ansiotason kasvuun. Tällaisessa skenaariossa hyvinvointi polkee paikallaan ja eläkkeiden rahoitus on erityisesti sen varassa, millaisia sijoitustuottoja eläkevaroille saadaan. Eläkejärjestelmä on kuitenkin kehittynyt senkin jälkeen, kun tämä skenaario laadittiin. Työmarkkinajärjestöt sopivat alkuvuodesta 2025 osana eläkeuudistus sopimusta indeksirajoittimesta², joka leikkaisi eläkkeitä tällaisessa tilanteessa varsin usein, mikä pienentäisi etuustasoa, mutta toisaalta parantaisi eläkkeiden rahoitustilannetta. Tällöin erittäin suuri merkitys olisi sijoitustuottojen vaihtelulla ja niihin liittyvällä epävarmuudella.

2 Indeksirajoitin eli inflaatiovakauttaja pienentää työeläkkeiden indeksikorotuksia, mikäli hinnat kasvavat ansiotasoa nopeammin kahden vuoden tarkastelujaksolla.

Toinen, osittain toteutunut, skenaario samasta raportista on työllisyyden kasvu. Suuruusluokaltaan kasvu on kuitenkin ainakin toistaiseksi ollut merkittävästi vaatimattomampaa kuin raportissa esitettiin.

Erilaiset tekijät vaikuttavat eläkkeiden rahoitukseen varsin eri tavoin. Syntyvyys vaikuttaa työikäisen väestön määrään vasta noin 20 vuoden kuluttua. Muuttoliikkeen sijaan voi kasvattaa tai pienentää työikäistä väestöä jopa välittömästi. Kuolevuus muuttaa erityisesti eläkeikäisen väestön määrää. Suomen järjestelmässä kuolevuus se vaikuttaa automaattisten vakautusmekanismien myötä myös alkavien eläkkeiden suuruuteen ja vanhuuseläkeikään. (Tikanmäki ym. 2022; Eläketurvakeskus 2022; Nopola 2019; 2021; 2025.)

Eläkevaroille saatava sijoitustuotto kasvattaa eläkkeiden maksamiseen käytettävissä olevia varoja. Eläkevarat voivat toki myös pienentyä, jos sijoituksista syntyykin tappiota. Vaikkei tappiojakso jäisi pysyväksi, voi siitä aiheutua pysyvääkin haittaa, sillä eläkkeet pitää maksaa myös huonossa taloustilanteessa. Tällöin eläkkeitä voidaan joutua maksamaan eläkevaroista, eikä näitä varoja ole enää sijoitettavissa, kun seuraava nousukausi alkaa.

Työllisyys vaikuttaa eläkkeiden rahoitukseen lyhyellä aikavälillä, mutta pitkällä aikavälillä se vaikuttaa rahoituksen sijaan erityisesti eläkkeiden tasoon. Korkea työllisyys johtaa karttumissääntöjen vuoksi keskimäärin korkeampiin eläkkeisiin. Se näkyy pitkällä aikavälillä myös siten, että kansan- ja takuueläkkeitä saavia on vähemmän. Inflaatio sinällään ei juurikaan vaikuta eläkkeiden rahoitukseen, jos eläkevarojen reaalityttö ja ansiotason reaalitykasvu ovat annettuja. (Tikanmäki ym. 2022.)

Ansiotason reaalitykasvu vaikuttaa eläkkeiden rahoitukseen varsin monimutkaisella tavalla, joka riippuu eläkejärjestelmän rahoitustilanteesta. Reaalitykasvu helpottaa rahoitustilannetta, jos rahoituksen painopiste on jakojärjestelmässä, ja vaikeuttaa sitä, jos rahoituksen painopiste on eläkevaroille saatavissa tuotoissa. Nykyisessä tilanteessa ansiotason reaalitykasvu ei juuri vaikuta rahoitukseen suuntaan tai toiseen. Toki kun ansiotasoa kasvaa, se nostaa myös eläkkeitä ja ennen kaikkea lisää koko kansan vaurautta merkittäväällä tavalla. (Tikanmäki ym. 2022.)

ELÄKEUUDISTUS RATKAISUYRITYKSENÄ

Työmarkkinakeskusjärjestöt sopivat tammikuussa 2025 viimeisimmästä eläkeuudistuksesta, jonka lainsäädäntöä vielä tämän artikkelin kirjoitushetkellä valmistellaan. Kokonaisuudessaan tuore sopimus on mittaluokaltaan selvästi vuosien 2005 ja 2017 uudistuksia pienempi. Voi jopa perustellusti argumentoida, että kyseessä ei ole perinteisessä mielessä eläkeuudistus ollenkaan vaan pikemminkin yksityisen sektorin palkansaajien TyEL³-järjestelmän sijoitusuudistus. Oli uudistuksen nimestä

3 Työntekijän eläkelaki.

mitä mieltä tahansa, sillä on olennaista merkitystä erityisesti TyEL-järjestelmän sijoitusriskiin.

Eläkevaroista huolimatta suurin osa tulevista eläkkeistä rahoitetaan jakojärjestelmäperiaatteella kunkin vuoden eläkemaksuilla. Nykyiset nuoret ikäluokat maksavat näitä maksuja vuosikymmenten ajan, mutta emme vielä tiedä varmaksi, kuinka suuria maksuja aikanaan peritään. Voimassa olevan ja myös uudistuksen jälkeisen lainsäädännön mukaan eläkemaksut on viime kädessä asetettava sellaiselle tasolle, että eläkkeet saadaan maksettua ja eläkejärjestelmän puskurit ovat vähintään lain asettaman minimin tasolla.

Tuore eläkeuudistussopimus nostaa entisestään eläkevarojen merkitystä tulevien eläkkeiden rahoituksessa. Lähtökohtaisesti aiempaa suurempi sijoitusriski parantaa tuottoja, mutta samalla kasvaa myös riski saada erittäin matalia tuottoja. Jos sijoituksille syntyy suuria tappiota, varoja riittää eläkkeiden maksuun vain rajallisesti, mikä nostaa painetta korottaa eläkemaksuja. Vaihtoehtona olisi tehdä lakimuutoksia, jotka leikkaavat etuuksia. Sekä maksunkorotusten että etuusleikkausten riski kohdistuu erityisesti nykyisiin nuoriin ikäluokkiin. Tämä johtuu siitä, että jo karttuneet eläkkeet nauttivat perustuslain omaisuudensuojaa.

Eläkkeiden rahoitusnäkyymiin liittyy pitkällä aikavälillä erittäin paljon epävarmuutta. Heikkenevä väestörakenne yhdistettynä etuusperusteisiin eläkkeisiin, korkeisiin varoihin ja riskipitoiseen sijoittamiseen tarkoittaa sitä, että näkymä rahoitustasapainosta voi vaihdella nopeastikin. Näkymien olennaiseen muuttumiseen ei tarvita finanssikriisin tapaista koko maailman finanssisektoria ravistelevaa murrosta, vaan myös tavanomaisempi huonojen tuottojen jakso voi heikentää eläkejärjestelmän tulevaisuudennäkymää merkittävästi.

Tällä hetkellä työeläkejärjestelmässä eläkkeistä on rahastoitu tarkastelutavasta riippuen noin kolmannes tai noin neljännes. Jakojärjestelmäosa eli suoraan eläkemaksuista rahoitettava osa eläkemenosta on altis väestö- ja ansiotasoshokeille. Rahastoitu osa on puolestaan altis erityisesti sijoitusriskille.

Väestörakenne on kehittymässä lähivuosikymmeninä entistä haastavampaan suuntaan. Muuttoliikettä lukuun ottamatta kaikki työ- ja eläkeikäisten määrään vaikuttavat tekijät pystytään ennakoimaan varsin hyvin noin 20 vuoden aikajänteellä. Syntyvyys alkaa vaikuttaa nuorten aikuisten määrään vasta tätä pidemmällä aikavälillä.

Eläkerahastoilla voidaan paikata painetta, jonka heikkenevä väestörakenne aiheuttaa eläkkeiden rahoitukselle. Ongelmana kuitenkin on, että sijoitusten tuottoja on hyvin vaikea ennakoida. Vaihtelu sijoitusmarkkinoilla on niin suurta, että nykyisen suuruisilla rahastointiasteilla se muodostaa ylivoimaisesti merkittävimmän riskin eläkkeiden rahoitukselle pitkällä aikavälillä.

Eräänä vuonna 2025 sovitun eläkeuudistuksen alkuperäisistä tavoitteista oli työeläkemaksun vakauttaminen sääntöperäisellä vakautusmekanismilla. Tällainen mekanismi voisi olla väline jakaa riskejä tasaisemmin eri sukupolville. Työmarkkinakeskusjärjestöjen tammikuussa tekemään sopimukseen ei kuitenkaan sisälly tällaista elementtiä, joten kasvava sijoitusriski jää nuorten ja tulevien sukupolvien kannettavaksi tavalla tai toisella. Ennalta ei voida tietää, millä tasolla eläkemaksu on tulevaisuudessa tai miten tulevat eläkeuudistukset vaikuttavat etuuksiin. Keskustelu erilaisista tavoista jakaa riskiä jatkunee myös tulevaisuudessa.

MITÄ MUUTA VOITAIISIIN VIELÄ TEHDÄ?

Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittama FLUX-hanke etsii tutkimukseen perustuvia ratkaisuja, joilla voidaan vaikuttaa ja sopeutua syntyvyyden muutoksiin sekä näiden muutosten aiheuttamaan väestön ikääntymisen kiihtymiseen. Tämän artikkelin kirjoittaja on mukana tässä hankkeessa.

Talouden näkymiä ja sitä kautta myös eläkkeiden ja hoivapalveluiden rahoitusta voitaisiin vahvistaa vuoteen 2050 mennessä erilaisilla väestö- ja koulutuspoliittisilla toimilla. Syntyvyyteen on mahdollista vaikuttaa varsin rajallisesti, mutta maa-hanmuutto voi toki osaltaan paikata matalaa syntyvyyttä. Panostamalla pienten ikäluokkien koulutukseen olisi mahdollista kompensoida merkittävä osa niistä taloudellisista vaikutuksista, joita syntyvyyden lasku aiheuttaa. Tällä tavoitellaan palkkasumman kasvua, mikä vähentäisi osaltaan eläkejärjestelmän rahoitustasapainon herkkyyttä sijoitustuottojen vaihtelulle.

Kun ikäluokat pienenevät, koulutuksesta säästyy rahaa. Jos nämä rahat käytettäisiin kouluttamaan suurempi osa pienemmistä ikäluokista korkeammalle tasolle, voitaisiin siis kompensoida merkittävä osa niistä taloudellisista vaikutuksista, joita syntyvyyden lasku aiheuttaa. Tällainen investointi olisi mahdollisuuksien rajoissa, ja sillä Suomen koulutustaso nousisi lähemmäs maailman huippua. Tällä hetkellä Suomen koulutetuimmat ikäluokat ovat 1970-luvulla syntyneet, mitä ei voi pitää merkinä kovin onnistuneesta koulutuspolitiikasta. (Myrskylä ym. 2025.)

Suomen Pankin arvion mukaan on välttämätöntä panostaa inhimilliseen pääomaan eli koulutukseen ja osaamiseen, jotta ylletään pitkällä aikavälillä edes sellaiseen tuottavuuden kasvuun, joka vastaa nykyisiä talousennusteita. (Kokkinen ym. 2021.)

Suomessa naisten ja miesten välinen ero koulutustasossa on kasvanut varsin suureksi, ja naiset ovat nykyisin selvästi miehiä koulutetumpia. Jos miesten koulutustasoa saataisiin nostettua lähemmäs naisten tasoa, olisi Suomen tulevaisuudennäkymä huomattavasti valoisampi.

Aiemmin korkeasti koulutetut naiset saivat vähemmän lapsia kuin matalammin koulutetut. Nykyisin tämä ero on tasoittunut ja jopa kääntynyt, joten lisääntyvä koulutus tuskin alentaa syntyvyyttä. Usein puoliset löytyvät samasta koulutustasosta, joten jos sukupuolten koulutuseroja saataisiin pienennettyä, se voisi helpottaa puolison löytymistä ja siten osaltaan jopa nostaa syntyvyyttä.

Keskeistä tulevalle syntyvyyskehitykselle on, miten houkuttelevana lasten hankinta kokonaisuudessaan näyttäytyy nuorille aikuisille. Tämän lisäksi kehitykseen vaikuttaa se, miten parisuhteita muodostuu ja purkautuu, sillä lasten hankintaa ei voi lykätä rajattoman pitkälle. Olisi tärkeää, että kaikki perheet voisivat saada niin monta lasta kuin haluavat. Väestöliiton kyselyiden perusteella toteutuva lapsiluku jää kuitenkin toivottua matalammaksi. On myös tärkeää, että ihmisillä on realistinen käsitys hedelmällisyyden rajoista, jottei lasten hankintaa lykätä niin pitkälle, että se on jo merkittävästi vaikeampaa.

MUUTTOLIIKE OSANA RATKAISUA

Rajat ylittävä muuttoliike koostuu maahanmuutosta ja maastamuutosta. Netto-maahanmuutolla tarkoitetaan maahan muuttaneiden määrää, josta on vähennetty maasta muuttaneet. Muuttoliikekeskustelu keskittyy nykyään helposti vain maahanmuuttoon, vaikka myös maastamuutolla on oma merkityksensä. Mahdolliset politiikkatoimet voivat kohdistua siihen, että houkutellaan Suomeen maahan- tai paluumuuttajia, sekä myös siihen, että kasvatetaan maassa jo asuvien pitovoimaa, olivatpa he sitten suomalais- tai maahanmuuttajataustaisia. Erityisesti aivovuodoksi kutsuttu koulutetun väestön maastamuutto on haitallista taloudelliselle kehitykselle, ja siihen on syytä kiinnittää huomiota.

Maahanmuutto on parhaimmillaan tehokas keino vahvistaa eläkkeiden rahoitusta erityisesti lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä. Toki on hyvä pitää mielessä, että maahanmuuttoa on hyvin monenlaista. Keskeisiä taloudellisia tekijöitä ovat esimerkiksi maahanmuuttajien ikärakenne, koulutustaso ja maahanmuuton syy. Pitkällä aikavälillä maahanmuutto kasvattaa myös eläkemenoja, kun eläkkeensaajia on enemmän.

Uutta työikäistä väestöä on mahdollista saada huomattavasti nopeammin maahanmuuton kuin syntyvyyden kautta. Tällöin myös ainakin osa koulutuskustannuksista kohdistuu lähtömaihin. Pelkkä korkea koulutus lähtömaassa ei välttämättä kuitenkaan takaa hyvää asemaa suomalaisilla työmarkkinoilla.

Maahanmuuttajat eivät saa työeläkettä ilman työskentelyä Suomessa, ja myös kansaneläke suhteutetaan Suomessa, EU- ja ETA-maissa tai eräissä sosiaaliturvasopimuksissa asuttuun aikaan. Oikeuden täyteen takuueläkkeeseen sen sijaan saa, jos asuu Suomessa vain kolme vuotta.

Eläkkeiden rahoituksen kannalta maahanmuutto on lähes poikkeuksetta positiivista. Mahdolliset maahanmuuton haittapuolet kohdistuvat sen sijaan yhteiskun-

nan muille alueille. Maahanmuutolla on hankala yrittää ratkaista taloudellisia haasteita, koska muuttoliikettä on hyvin vaikea ennakoida. Se riippuu Suomessa tehtävien toimenpiteiden lisäksi mitä suurimmassa määrin myös muiden maiden kehityksestä.

Rahoituksen haasteiden lisäksi myös eläke-etuuksiin kohdistuu tiettyjä muutos-paineita pitkällä aikavälillä. Kun aiemmin maahan muuttaneiden määrä lisääntyy, on yhä suurempi osa myös eläkeläisistä maahanmuuttajia, joiden työura Suomessa alkaa aikaisintaan maahanmuuttohetkestä. Tämän vuoksi työura Suomessa jää usein lyhyeksi ja työeläke pieneksi. Kansaneläke suhteutetaan edellä kuvatulla tavalla Suomessa ja rinnastettavissa maissa asuttuun aikaan, mikä johtaa useissa tapauksissa siihen, että kokonaiseläke koostuu käytännössä vain työ- ja takuueläkeistä. Tämän takia kokonaiseläke jää keskimäärin selvästi pienemmäksi kuin niillä, jotka ovat syntyneet Suomessa, vaikka työurat vastaisivat toisiaan. Ero korostuu, jos alkuperäisen lähtömaan eläkettä ei ole lainkaan tai se on pieni. Tämä voi johtua siitä, että lähtömaan eläkejärjestelmä on kehittymätön tai sieltä ei syystä tai toisesta makseta eläkkeitä Suomeen. Sama koskee myös sellaisia Suomen kansalaisia, jotka tekevät merkittävän osan työurastaan kolmansissa maissa.

Käytännössä useissa tilanteissa maahan muuttava kohtaa eläkejärjestelmän, jossa on työeläkkeen lisäksi vain takuueläke. Tämä vääristää työnteon kannustimia, kun karttuva työeläke vähentää takuueläkettä täysimääräisesti.

Kun Kelan eläkkeitä tulevaisuudessa uudistetaan, on erittäin tärkeää pitää mielessä myös se näkökulma, että järjestelmän pitäisi kohdella tarkoituksenmukaisella tavalla myös sellaisia henkilöitä, jotka ovat tehneet merkittävän osan työurastaan ulkomailla.

YHTEENVETO

Nykyiset nuoret ikäluokat kohtaavat valtavat väestörakenteen haasteet, jotka johtuvat erityisesti matalasta syntyvyydestä. Työikäisiä on aiempaa vähemmän, kun samaan aikaan ikääntyvä väestö kasvaa. Isolta osaltaan matala syntyvyys on jo toteutunut tosiasia, johon ei enää ole mahdollista vaikuttaa. Jälkikäteen ikäluokkien koko voi muuttua enää maahan- ja maastamuuton sekä kuolevuuden seurauksena. Nykyisten arvioiden mukaan syntyvyys on matala myös tulevaisuudessa, mutta sitä on ainakin periaatteessa vielä mahdollista yrittää nostaa. Yksittäisillä toimenpiteillä voidaan kuitenkin nykyasityksen mukaan vaikuttaa syntyvyyteen koko väestön tasolla varsin vähän. Aiemmin ajateltiin, että Pohjoismaiden tasa-arvoinen yhteiskunta, hyvin toimiva päivähoido ja sosiaaliturva takaisivat kohtuullisen korkean syntyvyyden, mutta viimeisen 15 vuoden kehityksen perusteella nämä eivät riitä pitämään syntyvyyttä riittävän lähellä uusiutumistasoa.

Väestörakenteen kehitykseen on mahdollista myös sopeutua. Useat sopeutumistoimenpiteet vaativat runsaasti aikaa, joten voi olla perusteltua aloittaa ne mahdollisimman pian. Eläkejärjestelmä on sopeutunut väestön ikääntymiseen muun

muassa rahastoilla, jotka vastaavat suuruusluokaltaan yhden vuoden bruttokansantuotetta⁴. Tämän lisäksi eläkejärjestelmään on tehty viime vuosikymmeninä muutoksia eläkkeiden määräytymiseen ja ikärajoihin.

Työmarkkinakeskusjärjestöt sopivat alkuvuonna 2025 työeläkeuudistuksesta, jonka merkittävin muutos on mahdollistaa yksityisen sektorin työeläkevarojen sijoittaminen aiempaa riskipitoisemmin. Lähtökohtaisesti tämä uudistus parantaa eläkejärjestelmän rahoitustilannetta pitkällä aikavälillä, mikä helpottaa nuoriin ikäluokkiin kohdistuvaa maksupainetta. Sijoitusuudistus toisaalta myös kasvattaa sijoitusriskiä, jonka kantavat erityisesti nykyiset nuoret ja tulevat sukupolvet. Ongelmana on, että heikkenevän väestökehityksen, etuusperusteisten eläkkeiden, suurten eläkevarojen ja riskipitoisen sijoittamisen muodostama yhdistelmä tarkoittaa, että eläkkeiden rahoitustasapaino on hyvin epästabiili ja voi muuttua nopeastikin sijoitusmarkkinoiden myllerryksessä.

Nuorten kannalta positiivinen muutos uudistuksessa on se, että TyEL-järjestelmään karttuvasta vanhuuseläkkeestä rahastoidaan jatkossa aiempaa suurempi osuus, mikä todennäköisesti kasvattaa eläkevaroja pitkällä aikavälillä. Sijoitusuudistukseen verrattuna tämä muutos on kuitenkin merkitykseltään vähäinen.

Lopulta kaikki keskeiset asiat kietoutuvat yhteen pitkällä aikavälillä. Suomi menestyy vain, jos meillä on riittävä ja riittävästi uusiutuva väestö, joka on tarpeeksi korkeasti koulutettua. Toisiaan ruokkivina menestystekijöinä voi nähdä myös, että taloutta hoidetaan järkevästi ja riskit jaetaan oikeudenmukaisesti eri sukupolvien ja väestöryhmien välillä. Sen sijaan lyhytnäköinen politikointi ja vastakkainasettelun lietsominen luovat sellaista yhteiskunnallista ilmapiiriä, joka ei ainakaan rohkaise perustamaan perhettä.

Eläkejärjestelmän tarkoituksena on tasata tuloja yli elinkaaren. Eri sukupolvet kohtaavat eläkejärjestelmän hyvin eri tilanteissa. Sukupolvivaikutuksia tulee väistämättä, ja niistä on syytä keskustella rakentavalla tavalla. On itsestään selvää, että sivistysvaltio turvaa vanhuuden toimeentulon. Taloudellisen, sosiaalisen ja poliittisen kestävyyyden kannalta on tärkeää, ettei sitä tarvitse tehdä nuorten kustannuksella. On myös tärkeää, ettei pääse muodostumaan merkittäviä väliinputoajaryhmiä. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi sellaiset työntekijät, jotka ovat tehneet osan työurastaan muualla kuin Suomessa, sekä työskentelynsä alivakuuttaneet yrittäjät.

4 Vaikka varoja on paljon, ne kattavat tarkastelutavasta riippuen vain noin kolmanneksen tai neljänneksen karttuneista eläkeoikeuksista. Suurin osa eläkkeistä rahoitetaan suoraan perittävillä eläkemaksuilla.

KIRJALLISUUTTA

Canada Pension Plan (2022) Actuarial Report (31st) on *the Canada Pension Plan*. <https://www.osfi-bsif.gc.ca/en/oca/actuarial-reports/actuarial-report-31st-canada-pension-plan>

Duerst, Ricarda & Schöley, Jonas & Hellstrand, Julia & Myrskylä, Mikko (2024) Calibrating probabilistic forecast paths on past forecast errors: an application to the Finnish Total Fertility Rate. *MPIDR Working Paper WP-2024-016, FLUX Working Paper* 2024.

Eläketurvakeskus (2022) Skeneraattori-sovellus (viitattu 18.8.2025). <https://tilastot.etk.fi/chart/Skeneraattori/skeneraattori.html>

Kokkinen, Arto & Obstbaum, Meri & Mäki-Fränä, Petri (2021) Bank of Finland's Long-Run Forecast Framework with Human Capital. *Bank of Finland Economics Review* 10/2021.

Myrskylä, Mikko & Hellstrand, Julia & Lappo, Sampo & Lorenti, Angelo & Nisén, Jessica & Rao, Ziwei & Tikanmäki, Heikki (2025) Declining Fertility, Human Capital Investment, and Economic Sustainability. *Demography* (2025) 62(2):489–514.

Nisén, Jessica & Hellstrand, Julia & Martikainen, Pekka & Myrskylä, Mikko (2020) Hedelmällisyys ja siihen vaikuttavat tekijät Suomessa lähivuosikymmeninä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 85(4): 358–369.

Nopola, Tuija (2019) Skenaariolaskelmia muuttoliikkeen vaikutuksista eläkejärjestelmän kestävyYTEEN. *Eläketurvakeskuksen raportteja* 09/2019. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-010-2>

Nopola, Tuija (2021) Kuolevuuden kehityksen vaikutuksia eläkejärjestelmään. *Eläketurvakeskuksen raportteja* 02/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-327-1>

Nopola, Tuija (2025) Eläkkeiden rahoitus stokastisten hedelmällisyyskenaarioiden näkökulmasta. *Eläketurvakeskuksen analyysija* 02/2025. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-390-5>

Nopola, Tuija & Tikanmäki, Heikki (2020) Syntyvyyskenaarioiden vaikutukset työeläkkeiden rahoitukseen. *Eläketurvakeskuksen raportteja* 01/2020. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-011-9>

Tikanmäki, Heikki & Ahola, Ilari, & Koponen, Johannes & Reipas, Kaarlo & Suikkanen Henrik (2017) Skenaariolaskelmia työn muutoksen vaikutuksesta eläkejärjestelmään ja julkiseen talouteen. *Eläketurvakeskuksen raportteja* 03/2017. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-272-4>

Tikanmäki, Heikki & Reipas, Kaarlo & Lappo, Sampo & Merilä, Ville & Nopola, Tuija & Sankala, Mikko (2022) Lakisääteiset eläkkeet: pitkän aikavälin laskelmat 2022. *Eläketurvakeskuksen raportteja* 05/2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-351-6>

Tilastokeskus (2024) Väestöennuste 2024. ISSN=1798-5137. Helsinki: Tilastokeskus (Viitattu: 18.8.2025). <https://stat.fi/julkaisu/cln1i9lg94af80bw1rxn0njfg>

Onko
eläkejärjestelmä
tasapainossa,
vai tarvitaanko
siihen uudistuksia
sukupolvien
välisen tasa-arvon
edistämiseksi?

JANNE KALLUINEN

ekonomisti, Veronmaksajain Keskusliitto

Johdanto

Työeläkejärjestelmän tasapaino on aina ajankohtainen aihe. Sen merkitystä korostaa nykyinen aiempaa matalamman syntyvyyden aikakausi ja sen vaikutukset eläkejärjestelmään. Myönteistä on, että järjestelmän kestävyyyteen liittyvät ongelmat eivät ole jääneet vaille huomiota.

Eläkejärjestelmän riittävydestä ja kestävyydestä on laadittu melko tuore ulkopuolinen arvio, jonka toteutti Aarhusin yliopiston professori Torben M. Andersen. Arvio valmistui syksyllä 2021.

Andersen totesi raportissaan, että Suomen eläkejärjestelmän malli on osoittautunut vankaksi ja toimivaksi, mutta sen rahoituksellinen kestävyys kohtaa haasteita pidemmällä aikavälillä. Raportin tärkeimpiin teeseihin lukeutui: ”on tärkeää ryhtyä toimenpiteisiin, jotta voidaan varmistaa rahoituksellisesti vahva eläkejärjestelmä”. (Andersen 2021)

Raportin julkaisua seuraavat eduskuntavaalit käytiin keväällä 2023. Professori Andersenin raportin teesi näyttäytyy myös välittyneen hieman myöhemmin julkaistuun pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmaan. Hallitusohjelmassa linjattiin, että hallituskaudella eläkejärjestelmään valmisteltaisiin kolmikantaisesti ”tarvittavia työeläkelainsäädännön muutoksia rahoituksellisen kestävyyyden varmistamiseksi ja riittävän etuustason turvaamiseksi” (Valtioneuvosto 2023).

Tämän ohella tavoitteeksi asetettiin valmistella ”keinot eläkevakuutusmaksutason pitkän aikavälin vakauttamiseen sekä julkisen talouden kokonaisuuden merkittävään vahvistamiseen pitkällä aikavälillä sääntöpohjaisen vakautusjärjestelmän avulla”. Uudistuksen tavoitteen mittaluokaksi muodostui 0,4 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen, mikä tarkoitti noin miljardia euroa vuositasolla. (STM 2025)

Tämä viitekehys huomioiden tässä artikkelissa tarkastellaan vuoden 2025 eläkeuudistuksen ratkaisuja suhteessa professori Andersenin näkemyksiin eläkejärjestelmän kestävyyyden parantamiseksi. Lisäksi artikkelissa tarkastellaan nykyisiä eläkemaksutasoja ja niiden vaikutuksia eläkejärjestelmän ulkopuoliseen julkiseen talouteen. Näitä vaikutuksia pohditaan artikkelin otsakkeen mukaisesti sukupolvien välisen tasa-arvon vinkkelistä.

Artikkelin lopussa pohditaan eläkejärjestelmän nykyistä kestävyyttä sekä uudistustarpeiden tarvetta tulevaisuudessa tuoreen eläkeuudistuksen ratkaisujen jälkimainingeissa.

Eläkeuudistus 2025: kiitettävä suoritus vai vaatimaton tavoitteenasetanta?

Professori Andersenin raportissa eläkejärjestelmän pitkän aikavälin kestävyys ei katsottu olleen hänen tarkastelussaan turvattu. Maksutasojen ei todettu olevan riittäviä tuleviin etuusmenoihin nähden, rahoitusongelman katsottiin olevan vääjäämätön ja että nykyiset automaattiset sopeutusmekanismit, elinaikakerroin ja elinajanodotteeseen sidottu eläkeikä eivät riitä. Samalla Andersen näki nykyisessä indeksoinnissa (työeläkeindeksi ja palkkakerroin) vaikeita ongelmia tulevaisuudessa eläkkeiden ja palkkatulojen välisen eron kasvaessa. (Andersen 2021)

Ratkaisuksi Andersen kehotti raportissaan harkitsemaan automaattisten vakautusmekanismien lisäämistä ja mainitsee yhtenä mahdollisuutena Ruotsin eläkejärjestelmässä käytössä olevan tasapainotusmekanismin. Raportissa kuvataan Ruotsin vakavaraisuusmekanismin toimintaa. Mekanismin laukaiseva tekijä on niin sanottu tasapainoluku, joka aktivoituu, mikäli järjestelmän nykyisten varojen ja odotettujen maksutulojen sekä puskurirahastojen suhde nykyisiin eläkevastuisiin alittaa suhdeluvun yksi. Mikäli näin käy, eläkekertymien ja etuuksien indeksitarkistukset kehittyvät rajoitetusti verrattuna tilanteeseen, jossa järjestelmä on tasapainossa.

Andersen kiinnitti myös huomiota siihen, ettei Suomen julkinen talous kokonaisuutena täytä rahoituksellisen kestävyys kriteerejä, mikä on ongelmallista myös eläkejärjestelmän näkökulmasta. Tämä johtuu siitä, että kestävyysvaje luo epävarmuutta, joka haittaa sosiaalivakuutuksen perustehtävää. Hänen mukaansa kestävyysongelmien ratkaisu olisi erittäin tärkeää ja se lisäisi myös koko sosiaali- ja eläketurvan uskottavuutta. Kestävyysdessa on myös poliittinen ulottuvuus: pidetäänkö järjestelmää oikeudenmukaisena ja sellaisena, että se tuottaa hyväksyttäviä tuloksia.

Eläkevarojen sijoitustoiminnan sääntelyn osalta Andersen piti epäselvänä, onko sääntelykehikko oikeanlainen eläkevastuiden luonne ja riskit huomioiden. Hän peräänkuulutti huolellista analyysia sääntelyn oikeellisuuden varmistamiseksi.

Hallitusohjelman mukaisen eläkeuudistuksen valmistelu alkoi lokakuussa 2023, kun työmarkkinoiden keskusjärjestöt perustivat työryhmänsä. Ehdotuksen valmistelu kesti hieman yli vuoden. Työmarkkinajärjestöjen neuvottelema neuvottelutulos eläkeuudistuksesta valmistui tammikuussa 2025. Uudistuksen keskeisiin muutoksiin lukeutuivat sijoitustuottojen parantamiseen tähtäävät sääntelymuutokset ja niin kutsuttu inflaatiovakauttaja.

Uudistuksen valmistelleet osapuolet pääsivät esittelemään ehdotusta, jonka julkista taloutta vahvistava vaikutus ei ollut vain tavoiteltu 0,4 prosenttia vaan arviolta jopa 0,57 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen. Arvioon kerrottiin liittyvän suurta epävarmuutta, mutta sen etumerkin todettiin olevan kuitenkin suurella todennäköisyydellä oikea. (STM 2025)

Ehdotus ei sisältänyt Andersenin mainitsemaa Ruotsin mallin mukaista tasapainotusmekanismia vaan toimintalogiikaltaan varsin erilaisen inflaatiopakauttajan. Tämä pakauttaja hillitsi työeläkeindeksin korotuksia tilanteessa, jossa inflaatio olisi ansiotason nousua vauhdikkaampaa kahden vuoden ajanjaksolla.

Kyseinen pakauttaja tulisi kuitenkin voimaan aikaisintaan vuonna 2030. Eläketurvakeskus on arvioinut, että inflaatiopakauttaja voidaan laskea automaattiseksi pakauttajaksi. (ETK 2025)

Taloushistoriassa ei tarvitse mennä kovin pitkälle, jotta voi löytää esimerkin tilanteesta, jolloin tuleva inflaatiopakauttaja olisi aktivoitunut. Vuosina 2022 ja 2023 kuluttajahintaindeksi kehittyi ansiotasoindeksiä vauhdikkaammin. Ei kuitenkaan ole kovin tyypillinen tilanne, että kuluttajahintojen nousu olisi kahden vuoden jaksolla ansiotason nousua nopeampaa. Inflaatiopakauttajan on arvioitu tuottavan tehokkaan vakautusmekanismin inflaatioshokkien varalta, mutta eläkemaksut jäisivät kuitenkin alttiiksi monille muille merkittävälle epävakauden aiheuttajille (STM 2025).

Merkittävämmäksi muutokseksi voisi sen sijaan luonnehtia eläkevarojen sijoitussääntelyn uudistuksia. Muutokset parantavat työeläkelaitosten kykyä saavuttaa eläkevaroilta parempia sijoitustuottoja tulevaisuudessa.

Sijoitusuudistuksessa nostetaan niin kutsuttua osaketuottosidonnaista lisävakautusvastuuta aiemmasta, minkä seurauksena sijoitusten osakepaino voi olla aiempaa korkeampi. Lisäksi vakavaraisuusrajan turvaavuustaso laskee, velkavivun käyttömahdollisuudet laajenevat ja yritysten maksamien eläkemaksujen takaisinlainaus rajoittuu. Eläketurvakeskus tulkitsee, että sijoitusuudistus lisää eläkevarojen sijoitusten riskipitoisuutta ”niin hyvässä kuin pahassa”, mutta ei muuta lakiin kirjattua peruseriaatetta, jonka mukaan eläkevarat on sijoitettava tuottavasti ja turvaavasti. (ETK 2025)

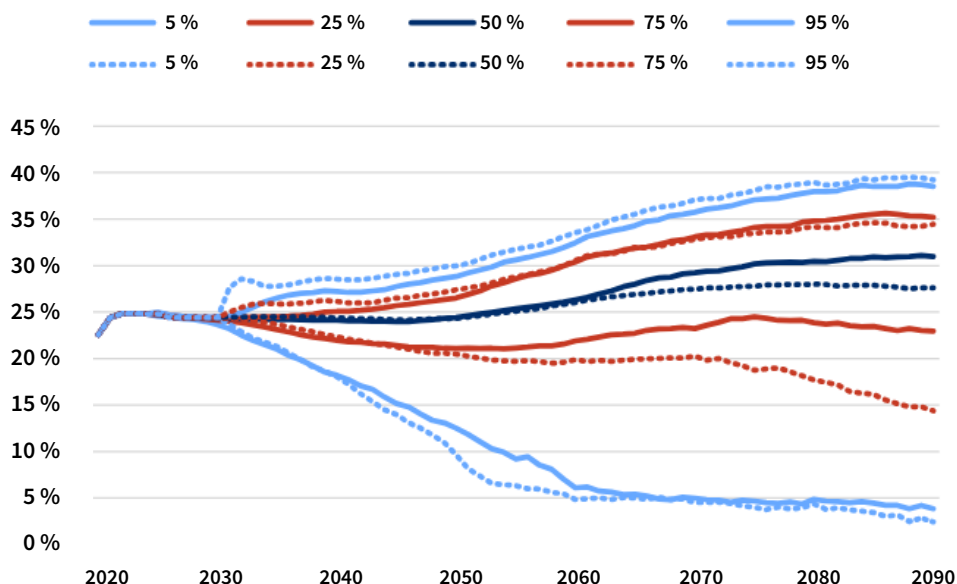
STM:n eli sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa *Työeläkejärjestelmän uudistamista selvittävän työryhmän loppuraportissa* (2025) on arvioitu, kuinka uudistus vaikuttaisi TyEL-maksujen tasoon vuoteen 2090 ulottuvalla ennustejaksolla. Oheisessa taulukossa 1 tarkastellaan eläkemaksutasoihin liittyvää muutospainetta erityisesti niin sanotussa mediaaniskenaariossa. Mediaani on jakauman keskimäinen arvo. Tässä tapauksessa esimerkiksi vuonna 2045 eläkemaksun kestävä taso olisi 24,0 tai matalampi 50 prosentissa kaikista skenaarioista.

Yksin mediaaniskenaarion tarkastelu ei toisaalta ole ongelmatonta, kun otetaan huomioon esimerkiksi demograafisiin muutoksiin, sijoitustuottoihin ja pitkään aikaväliin liittyviä epävarmuuksia. Näitä epävarmuuksia käydään läpi Heikki Tikanmäen artikkelissa *Eläkkeiden rahoitushaasteet ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus, nuorten ikäluokkien maksurasitus väestön ikääntyessä*.

Vuosi	Nykylaki (mediaani)	Sopimus
2024	24,8	-
2030	24,3	+0,1
2035	24,2	+0,3
2045	24,0	+0,2
2060	26,3	-0,3
2075	30,2	-2,4
2090	31,0	-3,4

TAULUKKO 1. TyEL-maksuprosentin ennuste mediaaniskenaariossa 2024–2090 nykylain mukaisessa tilanteessa ja tilanteessa, jossa eläkeuudistuksen muutokset (Sopimus-sarake) olisivat voimassa. Esimerkiksi vuonna 2075 riittävä eläkemaksun taso olisi nykylain puitteissa 30,2 prosenttia tai vähemmän 50 prosentissa skenaarioista. Uudistuksen vaikutuksesta tämä raja laskisi 2,4 prosenttiyksikköä.

Mediaaniskenaariossa eläkeuudistuksen vaikutuksen eläkemaksuihin voi arvion mukaan tulkita konkretisoituvan eläkemaksuihin kohdistuvassa muutospaineessa noin 50 vuoden kuluttua. Eläkemaksujen nousupaine olisi 2,4 prosenttiyksikköä nykyuraa matalampi vuonna 2075 ja 3,4 prosenttiyksikköä vuonna 2090. Tätä voidaan pitää uudistuksen myönteisenä puolena. Raportista ilmenevissä alakvarttiileissa olevissa myönteisemmissä skenaarioissa, eli 25 prosentissa parhaimmista skenaarioista, uudistus voisi johtaa tilanteeseen, jossa maksuja voitaisiin laskea tulevana vuosikymmeninä selvästikin nykyuraa enemmän.

KUVA 1. TyEL-maksuprosentin ennustejakauma vuoteen 2090 asti. Yhtenäiset viivat ovat nykylain mukaisia laskelmia, katkoviivat uudistussopimuksen mukaisia laskelmia. (STM 2025).

Heikoimmissa skenaarioissa maksuja jouduttaisiin nostamaan paljolti, mutta uudistuksella ei olisi kuitenkaan aivan symmetristä pitkän aikavälin negatiivista vaikutusta nykylakiin verrattuna. Mediaaniskenaariota tarkastellessa ongelmallisenä voi pitää sitä, että uudistus ei purkaisi kaikkia maksujen nousupaineita, vaan etenkin kuluvan vuosisadan jälkipuoliskolla maksujen tulisi edelleen nousta järjestelmän tasapainottamiseksi.

Työeläkejärjestelmän uudistamista selvittävän työryhmän loppuraportissa arvioidaan eläkesopimuksen tuloksen vaikutusta kestävyysvajeeseen. Sopimuksen kestävyysvajemuutoksen arvioidaan olevan noin -0,57 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen (STM 2025). Tämä on toisin sanoen vaikutus, jolla julkisen talouden arvioidaan vahvistuvan mediaaniskenaariossa. Arviossa suurin osa tiheysfunktiolla kuvatuista skenaarioista asettuu mediaaniskenaarion läheisyyteen.

Uudistukselle asetettuun julkisen talouden vahvistumista koskevaan tavoitteeseen, 0,4 prosenttia suhteessa BKT:hen, nähden esitetyt muutokset ovat enemmän kuin riittäviä, mitä voitaneen pitää sinänsä kiitettävänä suorituksena. Euromääräisesti vaikutus on noin 1,6 miljardin euron suuruinen. STM:n loppuraportissa (2025) kuitenkin todetaan, että sijoitussääntelyn uudistukset kasvattavat eläkevarojen sijoitusriskiä. Tätä voi pitää myös keskeisesti sääntelyn muutoksista odotusarvoisesti saatettavien hyötyjen hintana.

Uudistuksessa ei tehty muutoksia eläkkeiden määräytymiseen liittyviin sääntöihin, eläkeikiin tai eläkemaksujen suuruuteen.

Työeläkevakuutusmaksut Suomessa

Tässä artikkelin luvussa tarkastellaan työeläkevakuutusmaksujen määriä Suomessa. Myöhemmissä luvuissa tarkastellaan maksun vaikutuksia palkansaajiin, työnantajiin sekä muihin julkisen talouden osiin kuten valtioon ja kuntiin ja niiden verotuotoihin.

Työeläkejärjestelmän uudistamista selvittävän työryhmän loppuraportissa (2025) ehdotetaan, että TyEL-palkkojen maksutaso vakautetaan 24,4 prosenttiin vuosille 2026–2030. Näin ollen maksutaso pysyisi käytännössä vuotta 2026 edeltäneellä tasollaan. Tosin vuosina 2022–2025 yksityisen sektorin työnantajat ovat maksaneet työeläkemaksua 0,45 prosenttiyksiköllä korotettuna eli yhteensä 24,85 prosenttia, sillä aikavälille 1.5.2020–31.12.2020 maksuja alennettiin tilapäisesti 2,6 prosenttiyksiköllä koronapandemian aiheuttaman poikkeustilanteen vuoksi. Tilapäisellä korotuksella kurotaan umpeen vuonna 2020 syntynyttä eläkemaksutuottojen vajetta.

Eläkemaksujen maksamiseen osallistuvat sekä työnantaja että työntekijä. Vuonna 2025 17–52-vuotiaiden sekä 63–67-vuotiaiden palkansaajien maksu on 7,15 prosenttia. Esimerkiksi 3 800 euron kuukausipalkasta palkansaaja maksaa noin 272 euroa työeläkevakuutusmaksua vuonna 2025.

Työnantaja perii työntekijän maksuosuuden palkanmaksun yhteydessä työntekijältä ja tilittää summan työeläkelaitokselle. Työntekijän osuus näkyy tämän palkkakuitilla, eikä työntekijä ”näe” tätä osaa bruttopalkastaan pankkitilillään. Palkansaajan maksamat työeläkemaksut ovat kuitenkin verotuksessa vähennyskelpoisia maksuja, jotka pienentävät verotettavaa tuloa.

Verotettavan tulon pienenemisen välittömänä seurauksena palkansaaja maksaa vähemmän valtion progressiivista tuloveroa, kunnallisveroa, mahdollista kirkollisveroa ja sairausvakuutuksen sairaanhoitomaksua. Työeläkevakuutusmaksun aiheuttaman käytettävissä olevan tulon pienenemisen myötä myös kotitalouksien kulutuksesta kertyvät kulutusverotulot pienenevät.

Vuonna 2025 keskimääräisillä kunnallis- ja kirkollisveroprosenteilla laskettuna 18–52-vuotiaan palkansaajan kokonaisveroprosentti 3 800 euron bruttopalkalla per kuukausi olisi verot ja pakolliset sosiaalivakuutusmaksut mukaan lukien 29,1 prosenttia.⁵ Kun vakuutetun maksuosuus bruttovuosipalkasta on edellä mainittu 7,15 prosenttia, täten esimerkkipalkansaajan työeläkemaksun osuus palkansaajan kokonaisverorasituksesta on noin neljännes.

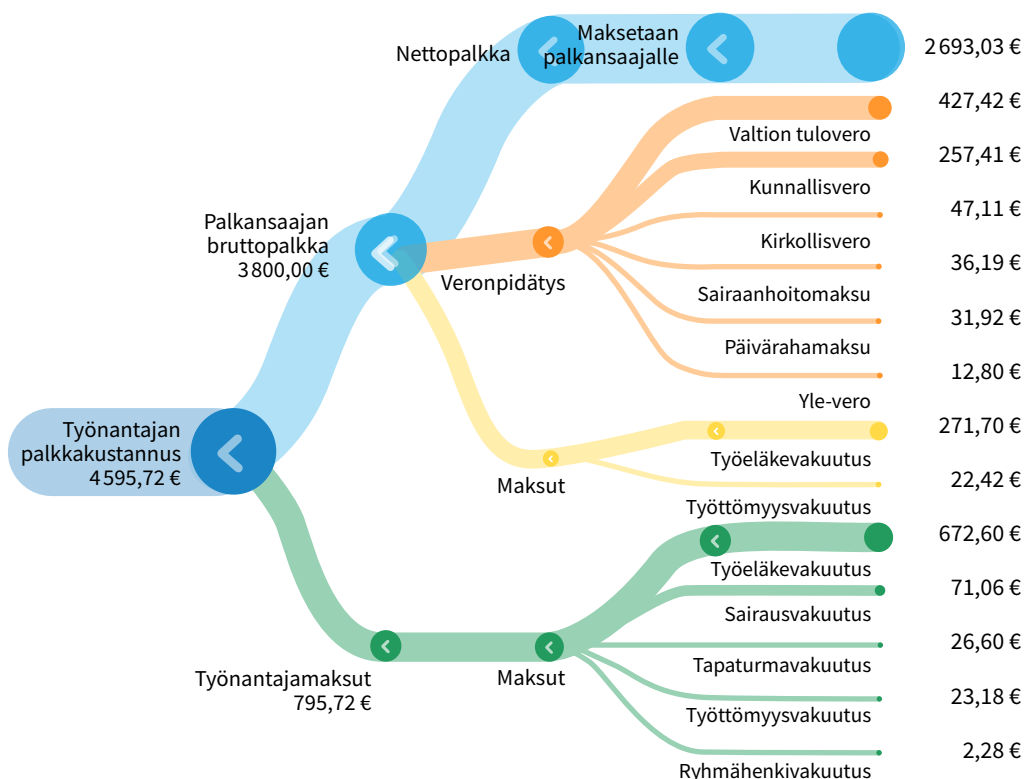
53–62-vuotiaat palkansaajat ovat maksaneet vuosina 2017–2025 maksua muihin vakuutettuihin nähden 1,5 prosenttiyksiköllä korotettuna (8,65 prosenttia vuonna 2025). Korotetun maksun alaisesta palkasta on karttunut eläkettä 1,7 prosenttia, siinä missä muilla vakuutetuilla karttuma on ollut 1,5 prosenttia. Korotettua maksua maksaneiden palkansaajien työnantajien maksama eläkemaksun osuus on tällöin vastaavasti pienempi.

Vuodesta 2026 alkaen palkansaajan osuus työeläkevakuutusmaksusta olisi kaikilla vakuutetuilla 17–68-vuotiailla 7,30 prosenttia. Karttuma on vuodesta 2026 alkaen kaikille ikäryhmille sama: 1,5 prosenttia palkasta.

Työnantajat maksavat maksusta suuremman osan: esimerkiksi vuonna 2025 keskimääräisestä maksusta 17–52-vuotiaan tai 63–67-vuotiaan yksityisen sektorin työnantajan maksama osuus työeläkemaksusta on 17,70 prosenttia bruttopalkasta. Esimerkiksi 3 800 euron kuukausipalkasta työnantaja maksaa noin 673 euroa työeläkevakuutusmaksua vuonna 2025. Tämä osuus ei näy työntekijän palkkakuitilla.

5 Palkansaajan bruttovuosipalkka laskelmassa on 12,5 * kuukausipalkka (lomarahan suuruus = puolen kuukauden palkka).

ONKO ELÄKEJÄRJESTELMÄ TASAPAINOSSA, VAI TARVITAANKO SIIHEN
UUDISTUKSIA SUKUPOLVIEN VÄLISEN TASA-ARVON EDISTÄMISEKSI?

KUVA 2. Työnantajan palkkakustannuksen jakautuminen palkansaajan nettopalkkaan, palkansaajan maksamiin veroihin ja veronluonteisiin maksuihin sekä työnantajan maksamiin maksuihin vuonna 2025, kun palkansaajan bruttokuukausipalkka on 3 800 euroa. Muut laskentaoletukset: palkansaajan vuosipalkka = $12,5 \cdot \text{kuukausipalkka}$ (sisältäen 0,5 kuukauden kuukausipalkan suuruisen lomarahaa). Keskimääräinen kunnallisveroprosentti on tässä 7,54 ja kirkollisveroprosentti 1,38. 18–52-vuotias palkansaaja, palkansaajan TyEL-maksu 7,15 prosenttia, palkansaajalla ei muita ansiotuloja, vain viran puolesta myönnettävät vähennykset huomioitu.

LÄHDE: Veronmaksajain Keskusliitto (2025).

Myös työnantajan maksulla on suora vaikutus verotuloihin, sillä korkeammat työkustannukset vaikuttavat välittömällä tavalla yrityksen tuloksiin ja näin ollen yhteisöverotuloon. Vuonna 2025 yhteisöverokanta Suomessa on 20 prosenttia.

Tilastokeskuksen Verot ja veronluonteiset maksut -tilaston ennakkotiedon mukaan vuonna 2024 vakuutetut maksoivat pakollisia työeläkemaksuja noin 8,9 miljardin euron verran. Työnantajat puolestaan maksoivat työeläkemaksuja vastaavasti noin 18,5 miljardilla eurolla. Yhteensä maksuja maksettiin työeläkerahastoille 27,5 miljardia euroa. (SVT 2025a)

Vertailun vuoksi vuonna 2024 kotitaloudet maksoivat valtionhallinnolle ansio- ja pääomatuloveroja noin 25,6 miljardia euroa. Summa sisältää paitsi palkansaajien myös esimerkiksi eläkkeensaajien maksamat tuloverot. Paikallishallinnolle, eli

kunnille, kotitaloudet maksoivat tuloveroja 10,0 miljardia euroa. Suomen vuoden 2024 veroasteesta, 42,1 prosenttia, työeläkemaksut muodostivat noin 9,9 prosenttiyksikön osuuden ja julkisyhteisöjen kokonaisverokertymästä näin ollen hieman vajaan neljänneksen: 23,6 prosenttia. (SVT 2025a)

TYÖELÄKEVAKUUTUSMAKSUJEN VAIKUTUKSISTA JULKISEEN TALOUTEEN JA TYÖLLISYYTEEN

Seuraavissa luvuissa käydään läpi, millaisia välittömiä vaikutuksia pakolliset eläkevakuutusmaksut aiheuttavat kansantaloudessa. Erityisessä tarkastelussa on maksujen vähennyskelpoisuuden aiheuttamat alenemat työeläkelaitosten ulkopuolisen julkisen talouden verotuloissa. Tämän ohella tehdään katsaus siihen, millaisia välillisiä vaikutuksia eläkemaksuilla voi olla.

Tarkoituksena on alleviivata, että eläkemaksut kytkeytyvät myös muiden veronsaajien tuloihin. Lisäksi tarkastellaan, miten ne kohdistuvat progressiivisessa ansiotuloverotuksessa eri tulotasoille. Tämän vuoksi eläkevakuutusmaksutason vakauttamisella on hyvät perusteet paitsi eläkejärjestelmän itsensä myös kansantalouden ja julkisen talouden näkökulmasta laajemmin.

Seuraavassa tarkastellaan, minkälaisia vaikutuksia palkansaajan ja työnantajan työeläkevakuutusmaksuilla on verotuottoihin, käyttäytymiseen ja työllisyyteen. Palkansaajan TyEL-maksu on ansiotuloverotuksessa vähennyskelpoinen meno, joka pienentää palkansaajan verotettavaa tuloa. Tällä on merkitystä paitsi verovelvolliseen myös veronsaajiin.

18–52-v. palkansaaja	TyEL 7,15 % (2025)	TyEL 6,15 %	Erotus, €/v.
Veronalainen ansiotulo	50 000	50 000	0
TyEL-maksu	3 575	3 075	-500
Muut vähennykset	1 465	1 465	0
Verotettava ansiotulo	44 960	45 460	+500
Valtion tulovero	6 120	6 271	+151
Kunnallisvero (7,54 %)	3 390	3 428	+38
Kirkollisvero (1,38 %)	620	627	+7
Sairaanhoitomaksu (1,06 %)	477	482	+5
Yle-vero	160	160	+0
Verot ja sairaanhoitomaksut yht.	10 767	10 968	+201
Käytettävissä oleva tulo	34 943	35 242	+299

TAULUKKO 2. TyEL-maksun yhden prosenttiyksikön alennuksen vaikutus 18–52-vuotiaan palkansaajan verotettavaan tuloon, maksettaviin veroihin ja sairausvakuutuksen sairaanhoitomaksuun sekä käytettävissä olevaan tuloon 50 000 euron bruttopalkalla. Muut veroperusteet ovat samat kuin kuvassa 2.

Taulukossa edellä on esitetty palkansaajan – bruttopalkka 50 000 euroa vuodessa – TyEL-maksun yhden prosenttiyksikön muutoksen vaikutus tämän maksamiin tuloveroihin, sairausvakuutusmaksuun ja käytettävissä oleviin tuloihin vuonna 2025.⁶ Yhden prosenttiyksikön alennus palkansaajan TyEL-maksuprosentissa kasvattaisi palkansaajan maksamia veroja ja sairaanhoitomaksua noin 201 eurolla ja käytettävissä olevia tuloja noin 299 eurolla.

On arvioitu, että prosenttiyksikön alennus palkansaajan TyEL-maksussa pienentäisi maksutuottoja staattisesti vajaalla 1,1 miljardilla eurolla vuoden 2025 tasossa. Samalla muut tulovero- ja sairausvakuutusmaksutuotot kasvaisivat yhteensä arviolta noin 420 miljoonalla. Arviot perustuvat SISU-mikrosimulointimallin tuloksiin. (Kalluinen 2025).

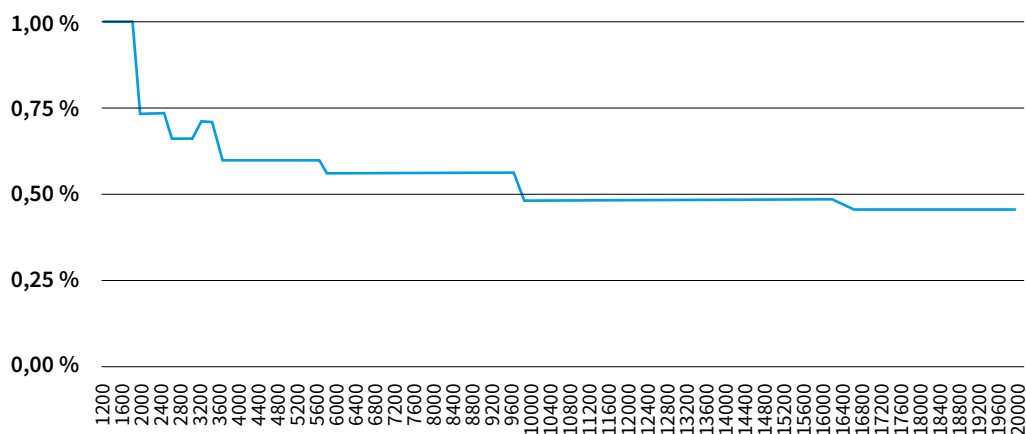
Voidaan myös arvioida, että käytettävissä olevien tulojen kasvu ja lisätulojen kulutus viimeistään pitkällä aikavälillä kasvattaisi myös valtion kulutusverotuottoja. Mikäli keskimääräiseksi kulutusveroasteeksi Suomessa valittaisiin 19,8 prosenttia⁷, positiivinen vaikutus veronsaajien, pois lukien työeläkerahastot, verotuloihin ylttäisi noin 550 miljoonaa euroon, kun lisääntyneet käytettävissä olevat tulot on kulutettu.

Yhden prosenttiyksikön muutos palkansaajan eläkemaksussa vaikuttaisi palkansaajan sosiaalivakuutusmaksut sisältävään veroprosenttiin eri tavoin eri tulotasoilla, mikä on seurausta eläkemaksun verovähennyskelpoisuudesta ja ansiotuloverotuksen progressiivisuudesta.

Maksun muutos vaikuttaisi suhteellisesti eniten pienituloisen palkansaajan käytettävissä oleviin tuloihin, sillä progression vuoksi pienemmistä verotettavista tuloista maksetaan veroa lähtökohtaisesti matalammalla marginaalilla kuin suuremmista. Maksun muutos vaikuttaisi pienituloisen palkansaajan veroprosenttiin enemmän kuin suurituloisen.

6 Työntekijän eläkelain 153 §:n mukaisesti palkansaajan maksun yhden prosenttiyksikön alennus edellyttäisi kokonaismaksun kahden prosenttiyksikön alennusta.

7 Euroopan komission tilastoissa implisiittinen kulutusveroaste Suomessa vuonna 2023 oli 19,8 prosenttia, joka on matalampi lukema kuin kertaakaan vuosina 2011–2022. Vuoden 2023 jälkeen kulutusverotusta on Suomessa kiristetty laajalti, erityisesti arvonlisäverotuksessa. Vuoden 2023 alussa oli voimassa tilapäisiä alennuksia sähkön sekä henkilökuljetusten arvonlisäverokannoissa, mikä selittää matalaa lukua ainakin osittain.

KUVA 3. Palkansaajan eläkemaksun, 7,15 prosenttia, yhden prosenttiyksikön muutoksen (+/-) vaikutus pakolliset sosiaalivakuutusmaksut sisältävään veroprosenttiin. LÄHDE: Kalluinen (2025).

Kuviossa edellä on esitetty TyEL-maksun yhden prosenttiyksikön muutoksen vaikutus palkansaajan kokonaisveroprosenttiin vuonna 2025 eri bruttopalkan määrittä. Esimerkiksi 50 000 euron vuosipalkalla TyEL-maksun yhden prosenttiyksikön alennus vaikuttaisi palkansaajan pakolliset sosiaalivakuutusmaksut sisältävään kokonaisveroprosenttiin ja rajaveroasteeseen⁸ 0,6 prosenttiyksikköä alentavasti.

TyEL-maksun verovähennyskelpoisuudesta irrallaan, verotettavan tulon joustoa pidetään tärkeänä suureena veropolitiikan vaikutusarvioinnissa niin taloustieteessä kuin talouspolitiikassakin. Verotettavan tulon jousto kertoo, missä määrin verotettavat tulot, eli ansiotuloverotuksen veropohja, reagoi muutoksiin rajaveroasteissa.

Verotettavan tulon jousto ottaa tässä mielessä huomioon kaikki vaikutuskanavat kuten muutoksen tehdyn työn määrässä, työn tehokkuudessa, kouluttautumisessa, verosuunnittelussa, veron välttelyssä ja veronkierrossa. Mikäli verotettavan tulon jouston arvioitaisiin olevan nolla, tarkoittaisi se sitä, että muutokset rajaveroasteissa eivät vaikuta verotettaviin tuloihin ja näin ollen verovelvollisten käyttäytymiseen keskimäärin lainkaan.

Mikäli jouston arvo olisi taas vastaavasti suuri, tuloverotuksella voi katsoa olevan merkitystä ansiotulon saajien käyttäytymiseen ja näin ollen veropohjaan. Joustolla voidaan täten arvioida tuloveromuutoksien niin kutsuttuja dynaamisia vaikutuksia, jotka ovat saavuttaneet erityistä huomiota viimeaikaisessa talouspoliittisessa keskustelussa.

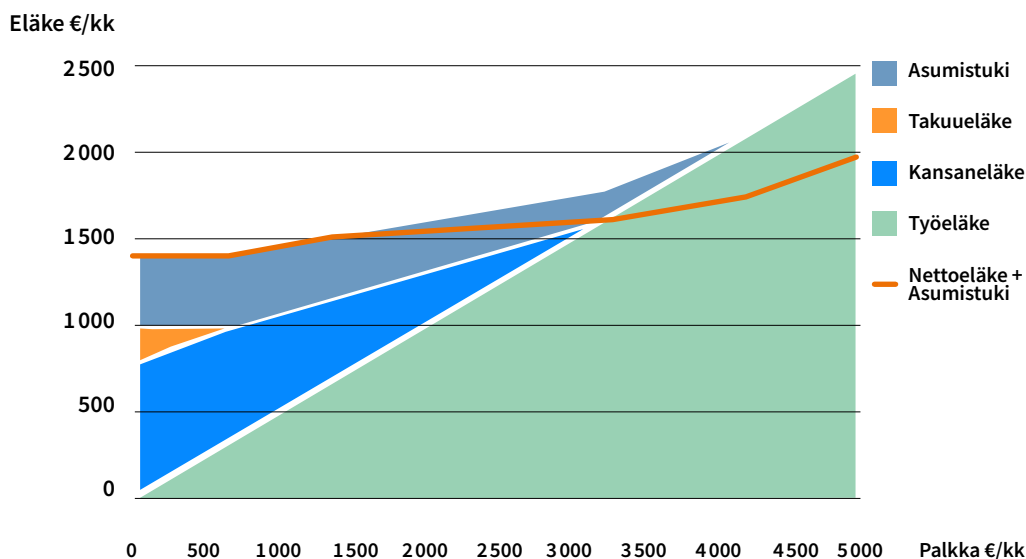
⁸ Palkansaajan rajaveroaste, eli marginaalivero, tarkoittaa palkansaajan tapauksessa sitä osuutta lisätulosta, joka menee julkiselle sektorille. Jos palkansaajan rajaveroaste on esimerkiksi 48 prosenttia, 100 euron lisäpalkasta 48 prosenttia eli 48 euroa menee veroihin ja veronluonteisiin maksuihin. Tulonsaajan käteen jää näin ollen 52 prosenttia eli 52 euroa.

Arviot verotettavien tulojen joustosta vaihtelevat eri tutkimuksissa eri maissa. Merkitystä on myös sillä, tutkitaanko käyttäytymismuutoksia pitkällä vai lyhyellä aikavälillä, ja sillä, tutkitaanko koko tulonsaajaryhmää vai esimerkiksi vain suurituloisia. Esimerkiksi Kuusi, Kotamäki ja Kirkko-Jaakkola (2025) ovat todenneet, että suurituloisia koskevien korkeimpien rajaveroasteiden laskeminen voisi parhaimmillaan jopa vahvistaa julkista taloutta lisääntyneen taloudellisen toimeliaisuuden kautta. Tässä yhteydessä on kuitenkin ajankohtaista mainita, että pääministeri Petteri Orpon hallitus on kevään 2025 puoliväliriihen päätösten myötä alentamassa palkansaajien korkeimpia rajaveroasteita useilla prosenttiyksiköillä vuodelle 2026.

Esimerkiksi Matikka (2018) on arvioinut tutkimuksessaan suomalaisella aineistolla verotettavan tulon jouston olevan -0,21. Tämä tarkoittaisi, että jos rajaveroaste nousee yhdellä prosenttiyksiköllä, verotettavat tulot alenisivat -0,21 prosenttia. Siitä ei toisaalta voitane tehdä muutta mutkitta päätelmää, että työeläkemaksun muutokseen perustuvalla rajaveroasteen muutoksella on vaikutusta veronmaksajien toimintaan.

On paikallaan huomauttaa, että koska työntekijän eläkekertymä karttuu palkasta maksettavasta työeläkemaksuista, voi työntekijän pakollisten sosiaalivakuutusmaksujen laskeminen tällaisissa yhteyksissä palkansaajan veroasteisiin tuoda mutkistumia, minkä Kotakorpi ja Matikka (2017) ovat todenneet. Toisaalta Tanskasen (2020) havainnot täydentävät kokonaisuutta huomioimalla, että karttuva työeläke pienentää pienillä tulotasoilla takuu- ja kansaneläkettä, mikä vahvistaa eläkemaksujen veroluonteisuutta.

Ritola ja Tuominen (2025) tarkastelevat julkaisussaan, miten työeläke vaikuttaa paitsi takuu- ja kansaneläkkeeseen myös eläkkeensaajan asumistukeen. Etuuksien ohella huomioidaan myös tuloverotus. Tarkastelu havainnollistaa visuaalisesti tarveharkintaisten etuuksien poistumisen ja tuloverotuksen vaikutusta käytettävissä olevaan tuloon työeläkkeen karttuessa. Oheisesta kuvasta 4 voi tulkita, että käytettävissä oleva tulo (nettoeläke + asumistuki) kasvaa etenkin pienehköillä työeläkkeen tasoilla rajallisesti työeläkkeen karttumisen vaikutuksesta.

KUVA 4. Työeläke, kansaneläke, takuueläke ja eläkkeensaajan asumistuki 2025.

Kuvassa työeläkkeen määrä on hieman alle puolet työuran aikaisesta bruttopalkasta.

LÄHDE: Ritola & Tuominen (2025).

Avoimeksi kysymykseksi jää, missä määrin palkansaajat ovat omaksuneet edellä todetun ja puntaroivat sitä työn tarjontatilanteissa. Voitaneen kuitenkin todeta, että käytettävissä olevien tulojen kasvu voi monesti olla rajallista karttuvasta työeläkkeestä. Merkityksetöntä käyttäytymisvaikutuksien pohdinnassa ei liene myöskään se, muuttuisivatko eläkkeen karttumasäännöt eläkemaksun mahdollisen muutoksen seurauksena.

Tämä todettuna ei olisi yllättävää, että työntekijän työeläkemaksuilla ja niiden rajoitusteisiin ulottuvalla vaikutuksella olisi vaikutusta ansiotulonsaajien käyttäytymiseen vähintäänkin silloin, jos maksujen karttumasäännöt pysyvät ennallaan. Tällä olisi välittömän vaikutuksen ohella erillistä merkitystä valtion, kuntien ja seurakuntien ansiotulovero- ja sairausvakuutuksen sairaanhoitomaksutuottoihin.

TYÖNANTAJAN MAKSUOSUUS TYÖELÄKEVAKUUTUSMAKSUSTA

Palkansaajaa suuremman osan työeläkevakuutusmaksun kustantamisesta kantavat työnantajat. Yksityisen sektorin työnantajien työeläkevakuutusmaksuilla voi katsoa olevan välitön vaikutus yhteisöverotuloihin. Eläketurvakeskuksen tilastotietokannan mukaan yksityisten TyEL-maksujen alaisten alojen kumulatiivinen palkkasumma vuoden 2024 lopussa oli noin 72,5 miljardia euroa (ETK Tilastotietokanta 2025a). Näin ollen yhden prosenttiyksikön muutos sopimustyönantajien TyEL-maksuissa tarkoittaisi noin 725 miljoonan euron vuotuista kustannuksen muutosta työnantajille.

Muiden tekijöiden pysyessä muuttumattomana kustannusvaikutus näkyy välittömällä tavalla myös yritysten tuloksissa, joka on yhteisöveron peruste. Nykyisellä yhteisöverokannalla, 20 prosenttia, yhden prosenttiyksikön muutos maksutasossa tarkoittaisi noin 140 miljoonan euron yhteisöverotuoton menetystä tai lisäystä – maksumuutoksen etumerkistä riippuen.⁹

Julkisen sektorin työnantajien kumulatiivinen vuoden 2024 palkkasumma oli Eläketurvakeskuksen tilastotietokannan mukaan 30,7 miljardia euroa. Näin ollen yhden prosenttiyksikön muutos julkisen sektorin työnantajien maksutasossa olisi tarkoittanut noin 307 miljoonan euron maksurasituksen muutosta. (ETK Tilastotietokanta 2025a)

Työpanoksen hinnalla on vaikutusta työn kysyntään. Mikäli tarkasteltaisiin aiemman lukuun nähden samassa hengessä työnantajan eläkemaksun yhden prosenttiyksikön muutoksen tapausta, voidaan arvioida, kuinka tällainen muutos eläkemaksussa vaikuttaisi työllisyyteen.

Tämän arvioinnissa tulee tarkasteluun työn kysynnän hintajousto. Sillä voidaan arvioida, kuinka herkästi yritykset muuttavat työvoiman käyttöä silloin, kun työn kustannus muuttuu. Työn kustannuksella tarkoitetaan työnantajan kohtaamaa työvoimakustannusta eli palkkaa ja sen päälle tulevia työnantajamaksuja, kuten eläke- ja muita sosiaalivakuutusmaksuja. Joustolla voidaan arvioida, kuinka työvoiman määrä muuttuu, kun kustannus muuttuu yhdellä prosenttiyksiköllä.

Kauhanen ja Lehmus (2019) kertovat estimoineensa makroaineistostaan työn kysynnän hintajoustoja, joiden arvoksi he ovat laskeneet -0,33 vuonna 2018 ja -0,5 vuonna 2016 yhdessä muiden tutkijoiden kanssa. He toteavat vuoden 2018 jouston olevan linjassa kansainvälisen kirjallisuuden löytämän niin sanotun konsensusjouston suhteen. Tutkijat huomauttavat myös, että valtiovarainministeriö on arvioinut työllisyysvaikutuksia estimoimallaan jouston arvolla -0,7, mikä on saanut osakseen myös kritiikkiä.

Jos arvioidaan, että työnantajan maksamien sosiaalivakuutusmaksujen¹⁰ määrä olisi noin 21 prosenttia työntekijän varsinaisen bruttopalkan päälle, tarkoittaisi se, että yhden prosenttiyksikön muutos työnantajan maksamassa eläkemaksussa kasvattaisi tai pienentäisi työvoimakustannuksia noin 0,8 prosentilla.

Työn kysynnän jouston arvoilla välillä -0,33 ja -0,5 eläkemaksujen yhden prosenttiyksikön muutoksen voi täten karkeasti arvioida vaikuttavan työllisyyteen jonkin

⁹ Pääministeri Petteri Orpon hallitus linjasi kevään 2025 kehysriihessä alentavansa yhteisöverokantaa 18 prosenttiin. Muutos tulisi voimaan vuonna 2027.

¹⁰ Vuonna 2025 työnantajan osuus keskimääräisestä työeläkevakuutusmaksusta on 17,7 % (17–52-vuotiaat tai 63–67-vuotiaat), työnantajan työttömyysvakuutusmaksu keskimäärin 0,61 %, työnantajan sairausvakuutusmaksu 1,87 %, työnantajan tapaturmavakuutusmaksu keskimäärin 0,7 % ja työnantajan ryhmähenkivakuutusmaksu keskimäärin 0,06 % bruttopalkasta.

verran alle 10 000 henkilöllä. Arviossa on käytetty Tilastokeskuksen Työvoimatutkimus-tilaston 20–64-vuotiaiden työllisten määrää, joka oli 2 403 000 työllistä joulukuussa 2025. (SVT 2025b)

On kenties mielipidekysymys, onko yhden prosenttiyksikön muutos työnantajan työeläkevakuutusmaksussa ja sen arvioitu työllisyysvaikutus merkittävä. Tähän ei tässä artikkelissa ole tarkoitus ottaa suoranaista kantaakaan.

Laskelman tarkoitus on kuitenkin osoittaa, että työnantajan maksettaviksi koituvat eläkevakuutusmaksut, joiden suuruus on keskimäärin noin 17–18 prosenttia, eivät ole merkityksettömiä työllisyysnäkökulmastakaan. Korkea työllisyys on myönteistä myös julkisen sektorin tulojen ja menojen kannalta. Lisäksi ehjemmät työurat ja karttuvat työeläkkeet pienentävät valtion takuu- ja kansaneläkemenoja sekä eläkkeensaajan asumistukia.

Eläkejärjestelmän kestävyys kustannuksella maksutasoa ei tietenkään ole mielekästä alentaa, mutta on tärkeää huomata, että kansantaloudessa eläkemaksut ja eläkejärjestelmä ovat osa laajempaa talouden kokonaisuutta. Työn kysynnän joustot osoittavat, että työnantajien työeläkemaksujen vaikutukset ulottuvat myös eläkejärjestelmän ulkopuolelle. Maksujen mahdollinen nousu olisi haitallista myös yhteisöverotulojen ja toisaalta julkisen alan työntekijöiden palkkakustannusten näkökulmasta.

Lopuksi

Edellä tarkasteltiin tuoreen eläkeuudistuksen lähtökohtia ja lopputulosta, pakollisten eläkevakuutusmaksujen riittävyyttä sekä maksujen vaikutuksia julkiseen talouteen työeläkelaitosten ulkopuolella ja työllisyyteen. On yksi asia, mikä eläkemaksutaso riittää tasapainottamaan työeläkejärjestelmän nykyisin näkymin. Vuoden 2025 eläkeuudistuksessa päätettyjen muutosten vaikutukset ovat mediaaniskenaarioissa myönteisiä pitkällä aikavälillä. Siitä huolimatta Eläketurvakeskuksen laatiomia arvioita (2025) tarkastellessa voi tehdä tulkinnan, että liialliseen optimismiin ei ole aihetta.

Uudistuksen arvioidaan purkavan niin sanotussa mediaaniskenaariossa eläkemaksuihin kohdistuvaa nousupainetta, mutta paine ei poistu kokonaan. Tässä skenaariossa eläkevakuutusmaksuihin kohdistuu edelleen nousupainetta kuluvan vuosisanan jälkipuoliskolla. Eläkeuudistuksen valmistelussa tavoitteena oli löytää ”keinot eläkevakuutusmaksutason pitkän aikavälin vakauttamiseen”. Mediaaniskenaariota tarkastellessa tämän tavoitteen ja uudistuksen lopputuloksen väliltä voi täten tunnistaa juovan. Toki triviaalia keskustelua voitaneen käydä siitä, mitä tarkoittaa ”pitkä aikaväli”. Toisaalta jos uudistuksen julkista taloutta parantavan vaikutuksen tuli olla 0,4 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen ja se ylitettiin selvästi, voi pohtia, oliko vikaa pikemminkin tavoitteessa kuin uudistuksessa.

SUKUPOLVIEN VÄLINEN TASA-ARVO

Sukupolvien välisen tasa-arvon näkökulmasta eläkemaksujen nousupainetta nykyiseltä tasoltaan voi pitää ongelmana. Aivan erillinen kysymys on toki se, ovatko nykyisten sukupolvien kohtaamat eläkemaksut tasa-arvoisia siihen nähden, millä tasolla ne ovat olleet esimerkiksi viime vuosituhanella.

Kun otetaan huomioon eläkemaksujen matalammat tasot menneinä aikakausina, olisi entistä hankalampaa vastata, mikä olisi tasa-arvoinen eläkemaksujen taso, jos sellainen tulisi määritellä nykyhetkestä eteenpäin. Jos kuitenkin huomioidaan eläkemaksujen tasainen nousu viime vuosikymmeninä, on vaikea väittää, etteikö eläkemaksujen nousu vielä nykyisiltäkin tasoiltaan olisi tasa-arvon ja muidenkin näkökulmien kannalta ongelmallista.

Tässä artikkelissa sekä työntekijän että työnantajan maksamien eläkemaksujen vaikutuksia on tarkasteltu myös työeläkejärjestelmän ulkopuoliseen julkiseen talouteen ja sille on annettu paljon painoarvoa. Tarkastelun tarkoituksena on alleviivata kenties tiedostettu mutta kuitenkin keskustelussa varjoon jäävä tosiasia siitä, että eläkemaksutasoilla on aitoa merkitystä myös muun muassa valtion ja kuntien verotottoihin sekä palkkakustannuksiin.

Muutoksia eläkejärjestelmään ei tule tehdä muun julkisen talouden tarpeiden takia: eläkemaksuja ei tule alentaa eläkejärjestelmän kestävyyskustannuksella. Esi-merkit kuitenkin korostavat, että eläkejärjestelmän vajaakäynnillekään ei ole sijaa.

JULKISEN TALOUDEN TILA JA ELÄKKEET

Ei ole liioiteltua sanoa, että Suomessa on eletty taloudellisesti ankeaa aikaa viime vuosina. Julkisen talouden velkasuhde, eli julkinen velka suhteessa bruttokansantuotteeseen, oli Tilastokeskuksen ennakkotiedon mukaan 82,1 prosenttia vuonna 2024. Reipasta talouskasvua kaivataan kipeästi, mutta vuosi toisensa jälkeen se on antanut odottaa itseään. Torben M. Andersen totesi arviossaan (2021), että ”julkisen talouden kestävyysongelman ratkaiseminen on erittäin tärkeää, ja että se lisäisi myös koko sosiaali- ja eläketurvan uskottavuutta”.

Valtiovarainministeriön kesän 2025 talousennusteessa velan ennustetaan edelleen kasvavan talousennusteen tarkastelujakson loppuun eli vuoteen 2027. Ministeriöstä on viestitty, että vaalikaudella 2027–2031 julkisen talouden lisäsopeutuksen tarve olisi mittaluokaltaan 6–10 miljardia euroa (VM 2025).

Jos eläkejärjestelmässä voi katsoa olevan sukupolvisen tasa-arvon näkökulmasta ongelmia pidemmällä aikavälillä, muun julkisen talouden ongelmat ovat jopa akuutimpia. Samalla myös työeläkkeet kytkeytyvät valtion alijäämiin: valtion osuudet valtion, YEL-yrittäjien, maatalousyrittäjien ja merimiesten työeläkemenosta olivat vuonna 2024 noin 4,7 miljardia euroa (ETK Tilastotietokanta 2025b). Lisäksi väestön ikääntymiseen liittyvä palvelutarpeen kasvu on merkittävimpiä julkista taloutta haastavia tekijöitä, mikä tuo hankalat sukupolvikysymykset myös valtiontalouden

piiriin. Tätä teemaa tarkastellaan Signe Jauhiaisen artikkelissa Ikääntyneiden pitkäaikaishoivan kustannukset tulevien sukupolvien näkökulmasta.

Korkea julkinen velka voi koitua ongelmalliseksi esimerkiksi silloin, kun liikkumavara mahdollisen negatiivisen taloudellisen shokin tilanteessa on tulevaisuudessa pienempi. Korkea velka altistaa myös suuremmille riskeille, jos korkotaso nousee. Sikäli kun vastuut korkeamman velkatason aiheuttamista riskeistä kohdistuvat yhä enempi nuoremmille sukupolville, on vaikea tulkita, että tilanne olisi kovin tasa-arvoinen, etenkin kun eläkemaksutasoissa on todennäköisesti yhä nousupainetta vuosisadan jälkipuoliskolla.

Keskeinen syy valtion- ja kuntatalouden vaikeuksiin on pitkittynyt kitulias talouskasvu. On oman tutkimuksensa aihe, kuinka suuri vaikutus eläkemaksujen suuruudella on talouteen. Kun tuore eläkeuudistus alentaa maksujen tulevaa nostopainetta, sen ratkaisuja voidaan pitää myönteisinä. Samalla on huolestuttavaa julkisen talouden näkökulmasta, että maksuihin kohdistuu edelleen nousupainetta.

ELÄKEUUDISTUS 2025

Päätetyt uudistukset odotusarvoisesti vahvistavat järjestelmän kestävyyttä pitkällä tähtäimellä, ja niiden katsotaan parantavan järjestelmää aiemmasta ilman, että tarvitsisi puuttua eläkeikään, etuuksiin tai maksutaseihin. Samalla voi kuitenkin kysyä, että jos muutokset kannatti tehdä nyt, miksi niitä ei ole tehty jo kauan aikaa sitten.

Uudistuksen odotusarvoista myönteistä vaikutusta ei tule ajatella ilmaisena lounaana: korkeampien sijoitustuotto-odotusten hintana on korkeammat riskit. Riskinotto ja sen lisääminenkin voi eläkevarojen sijoittamisessa olla perusteltua, kun huomioidaan eläkejärjestelmän pitkä sijoitushorisontti. Eläkevarojen sijoittaminen liian turvallisuushakuisesti johtaisi todennäköisesti ongelmiin.

Uudistuksen tavoitetta ja lopputulosta tarkastellessa ei kuitenkaan voi välttyä ajatukselta, että eläkejärjestelmän ruuveja kiristellään reaktiivisesti vasta sitten, kun sitä on ymmärretty vaatia. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen uudistukselle asettamaa julkisen talouden sopeutustavoitetta, 0,4 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen, ei voitane pitää kovin ankarana, sikäli kun neuvotellun uudistuksen arvioitiin vahvistavan julkista taloutta liki puolitoistakertaisesti.

Sukupolvisen tasa-arvon kuten myös julkisen talouden näkökulmasta tulisi jatkaa työtä sen eteen, ettei eläkemaksujen taso ainakaan enää nousisi nykyisestä. Maksujen nostaminen olisi sukupolvien välisen tasa-arvon ja julkisen talouden näkökulmasta ongelmallista, mikä lisäisi tasa-arvoon liittyviä ongelmia.

Kunnianhimoisempi tavoite voisi kuulua siten, että nykyinen maksutaso voisi jonain päivänä jopa alentua. Siihen voisi johtaa nykyisen uudistuksen vaikutusarvion mediaaniskenaariota suotuisampi eläkevarojen tuottokehitys – ellei sitten seu-

raava eläkeuudistus, jonka tavoiterima asetettaisiin korkeammalle kuin vuoden 2025 uudistuksen tapauksessa. Matalimmalla roikkuvat hedelmät lienevät kuitenkin jo poimittu. Suotuisien sijoitustuottotoiveiden varaan eläkejärjestelmän kestävyyttä ei kuitenkaan soisi perustettavan.

LÄHDELUETTELO

- Andersen, T. M. (2021). *Eläkkeiden riittävyys ja kestävyys: arvio Suomen eläkejärjestelmästä*. Eläketurvakeskus. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-335-6>
- ETK (2025). Eläketurvakeskus. *Eläkeuudistus 2025*.
<https://www.etk.fi/suomen-elakejarjestelma/elakeuudistukset/elakeuudistus-2025/>
- ETK Tilastotietokanta (2025a). Eläketurvakeskus. *Työeläkelakikohtainen palkkasumma*.
https://tilastot.etk.fi/pxweb/fi/ETK/ETK__180tyoelakkeiden_rahoitus__35palkkasummat_pasu10.px/
- ETK Tilastotietokanta (2025b). Eläketurvakeskus. *Työeläkejärjestelmän eläkevarat ja rahavirrat*. https://tilastot.etk.fi/pxweb/fi/ETK/ETK__180tyoelakkeiden_rahoitus__10rahavirrat/rahavirrat01_kaikki.px/
- Kauhanen, A., & Lehmus, M. (2019). Työaika, työllisyys ja kilpailukyky. *Etlan raportti 92*. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. <https://www.etla.fi/julkaisut/tyoaika-tyollisyys-ja-kilpailukyky/>
- Kotakorpi, K., & Matikka, T. (2017). Revenue-maximizing top earned income tax rate in the presence of income-shifting. *Nordic Tax Journal*, 2017(1), 100–107.
<https://doi.org/10.1515/ntaxj-2017-0007>
- Kuusi, T., Kotamäki, M., & Kirkko-Jaakkola, M. (2025). Talous takalukossa – Suomen korkeiden rajaverojen ongelma. *Etlan raportti 158*. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos.
<https://pub.etla.fi/ETLA-Raportit-Reports-158.pdf>
- Matikka, T. (2018). *Elasticity of taxable income: Evidence from changes in municipal income tax rates in Finland*. <https://www.jstor.org/stable/45102996>
- Ritola, S., & Tuominen, S. (2025). *Kokonaiseläke 2025: Katsaus työeläkkeen, kansaneläkkeen ja verotuksen määräytymiseen*. Eläketurvakeskus.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202501236450>
- STM (2025). Sosiaali- ja terveysministeriö. *Työeläkejärjestelmän uudistamista selvittävän työryhmän loppuraportti*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8689-3>
- SVT (2025a). Tilastokeskus. Verot ja veronluonteiset maksut, vuosittain (PxWeb-taulukko). *StatFin-152i*. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vtp/statfin_vtp_pxt_152i.px/
- SVT (2025b). Tilastokeskus. *Väestö työmarkkina-aseman, sukupuolen ja iän mukaan* (PxWeb-taulukko). *StatFin-135y*. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tyti/statfin_tyti_pxt_135y.px/

Tanskanen, A. (2020). Kommentti Viherkentälle eläkemaksujen veroluonteesta. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 116(4), 105–109. https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2020/12/KAK_4_2020_WEB-105-109.pdf

VM (2025). Valtiovarainministeriö. *Kestävä julkinen talous vaatii pitkäjänteistä työtä*. <https://vm.fi/-/kestava-julkinen-talous-vaatii-pitkajanteista-tyota>

Valtioneuvosto. (2023). *Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma* 20.6.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>

Veronmaksajain Keskusliitto. (2025). *Palkkakuitti 2025*. <https://www.veronmaksajat.fi/tutkimus-ja-tilastot/tuloverot/palkkakuitti/>

Ikääntyneiden
pitkäaikaishoidon
kustannukset
kasvavat, joten
rahoitusta on
vahvistettava

SIGNE JAUHIAINEN

tutkimuspäällikkö, KTT, Kela

Johdanto

Väestön ikääntyminen on merkittävä yhteiskunnallinen muutos Suomessa ja monissa muissa kehittyneissä maissa. Kun elinikä pitenee ja suuret ikäluokat vanhenevat, ikääntyneiden pitkäaikaishoidon tarve kasvaa merkittävästi. Yli 80-vuotiaiden määrä kasvaa Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan parhaillaan nopeasti. Yli 80-vuotiaita ennakoidaan olevan vuonna 2025 noin 360 000 ja vuonna 2035 noin 540 000. Yli 80-vuotiaiden määrän kasvu tasaantuu 2040-luvun puolivälissä. (SVT: Väestöennuste 2024.) Ikääntyneiden pitkäaikaishoitoa ei järjestetä ja rahoiteta vasta kaukana tulevaisuudessa, vaan päätöksentekijöiltä tarvitaan ratkaisuja jo nyt.

Kun väestö ikääntyy ja palvelutarve kasvaa, se vaikeuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen riittävyyttä ja julkisen talouden kestävyyttä. Väestön nopea ikääntyminen heikentää julkisen talouden kestävyyttä, kun nuoret ikäluokat ovat aikaisempia pienempiä ja ihmiset elävät pidempään. Kun ikääntyneiden määrä kasvaa, lisääntyvät erityisesti sosiaali- ja terveystalouden menot (VM 2025). Pitkäaikaishoidon rahoituksen kestävyys aiheuttaa haasteita erityisesti niille maille, joissa väestö ikääntyy nopeasti ja jotka rahoittavat pitkäaikaishoidon pääosin julkisin varoin. Keskeinen kysymys on: miten turvataan riittävät ja laadukkaat palvelut ikääntyneille ilman kohtuutonta raskautta nuorimmille sukupolville?

Hyvinvointialueiden palvelut rahoitetaan verovaroin. Asiakkaat osallistuvat kustannuksiin asiakasmaksuilla. Lääkkeiden, asumisen ja palvelujen kustannuksia korvataan myös Kelan etuuksilla. Palveluja käyttävät erityisesti kaikkein iäkkäimmät ja toimintakyvyltään heikentyneet henkilöt. Omaishoidolla on merkittävä rooli virallisten palveluiden rinnalla. Ennusteiden mukaan pitkäaikaishoidon kustannukset kasvavat tulevina vuosikymmeninä. Kustannusten kasvuun vaikuttavat kuitenkin monet tekijät, kuten ikääntyneiden terveys, palvelurakenteen muutokset, järjestelmän tuottavuus ja teknologian hyödyntäminen.

Tässä kirjoituksessa kuvataan ikääntyneiden pitkäaikaishoidon nykytilaa, tarkastellaan palvelutarpeen ja kustannusten kehitystä ja pohditaan, millaisilla vaihtoehtoilla rahoitusta voitaisiin vahvistaa. Julkisen talouden paineet ja väestörakenteen muutos pakottavat tarkastelemaan vaihtoehtoisia rahoitusmalleja. Keskusteluun nousevat muun muassa verorahoituksen kasvattaminen, asiakasmaksujen uudistaminen, erillinen julkinen sosiaalivakuutus, omaisten vastuun lisääminen ja yksityisten hoivavakuutusten kehittäminen. Jokaisella vaihtoehdolla on omat vahvuutensa ja heikkoutensa.

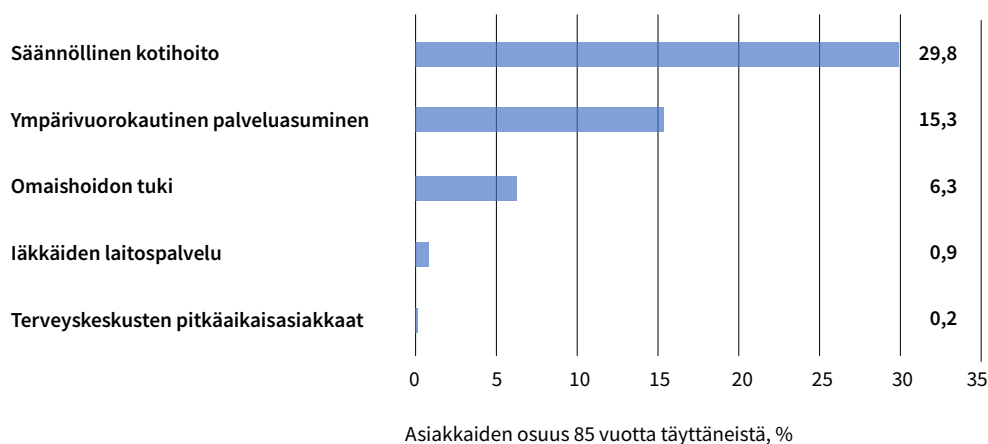
Ikääntyneiden pitkäaikaishoidon palvelurakenne ja palveluiden käyttö

Suurin osa ikääntyneistä asuu kotona ilman säännöllistä tukea tai palveluita. Iäkkäiden palveluja ovat kotihoito, tukipalvelut, ympärivuorokautinen palveluasuminen, laitospalvelu, terveyskeskusten vuodeosastojen pitkäaikaishoito ja yhteisöllinen asuminen. Palvelujärjestelmässä painotetaan kotona asumista ja sitä tukevia palveluita. Ikääntyneet käyttävät erityisesti heille tarkoitettujen pitkäaikaishoidon palveluiden lisäksi myös terveyspalveluja. Vuodesta 2023 ikääntyneiden palveluista ovat vastanneet hyvinvointialueet.

Yleisin palvelu on säännöllinen kotihoito. Vuonna 2023 sillä oli 75 vuotta täyttäneitä asiakkaita 87 000, mikä on 14 prosenttia samanikäisestä väestöstä. Asiakkaiden osuus samanikäisestä väestöstä laski 3 prosenttiyksiköllä vuodesta 2018. Säännöllisen kotihoidon asiakkaista yli kolme neljäsosaa oli 75 vuotta täyttäneitä. Samassa ikäryhmässä ympärivuorokautisen palveluasumisen asiakkaita oli 41 000 eli 6,5 prosenttia samanikäisestä väestöstä. (SVT 2024; Sotkanet.)

75 vuotta täyttäneille asiakkaille tilastoitiin vuoden 2023 aikana yhteensä 31,5 miljoonaa säännöllisen kotihoidon käyntiä. 57 prosentilla asiakkaista oli vähintään yksi käynti päivässä (SVT 2024). Hyvinvointialueiden tilannekuvan mukaan vuonna 2023 toteutui vähintään asiakassuunnitelman mukainen määrä palvelutunteja 53 prosentissa kaikista yksiköistä, mutta alueellinen vaihtelu oli suurta. Esimerkiksi Helsingissä vain 14 prosenttia ja Keski-Suomessa jopa 84 prosenttia yksiköistä pystyi toteuttamaan vähintään suunnitelman mukaiset palvelutunnit. (Aaltonen ym. 2025.)

Vanhemmat ikäryhmät käyttävät palveluita nuorempia yleisemmin. Vuonna 2023 merkittävä osa 85 vuotta täyttäneistä suomalaisista käytti erilaisia ikääntyneiden palveluita (Kuvio 1). Yleisin palvelumuoto oli säännöllinen kotihoito, jota käytti 49 000 henkilöä eli 30 prosenttia tämän ikäryhmän väestöstä. Ympärivuorokautisessa palveluasumisessa oli 25 000 henkilöä eli 15 prosenttia 85 vuotta täyttäneistä. Omaishoidon tukea sai hieman yli 6 prosenttia. Iäkkäiden laitospalveluiden asiakasmäärä on pudonnut viime vuosikymmeninä, ja vuonna 2023 vain alle prosentti 85 vuotta täyttäneistä oli laitospalveluissa. Samaan aikaan ympärivuorokautisen eli entisen tehostetun palveluasumisen asiakasmäärä on kasvanut. Terveyskeskusten pitkäaikaisasiakkaita 85 vuotta täyttäneistä oli 0,2 prosenttia. (SVT 2024; Sotkanet.)

KUVIO 1. Ikääntyneiden palveluiden 85 vuotta täyttäneet asiakkaat vuonna 2023, osuus samanikäisestä väestöstä, %. LÄHDE: Sotkanet.

Uudessa sosiaalihuoltolaissa kotihoitoon eivät kuulu tukipalvelut. Näitä ovat esimerkiksi ateriat, siivous, asiointi tai vaatehuolto. Tukipalveluilla pyritään mahdollistamaan, että ikääntynyt voi asua kotona, ja niitä voi saada myös ennen tai ilman varsinaista kotihoidon asiakkuutta. Ikääntyneet hankkivat tukipalveluja myös suoraan yksityisiltä palveluntuottajilta. (Aaltonen 2025; STM 2024.)

Hyvinvointialueet voivat tuottaa palvelut itse tai ostaa ne yksityisiltä tuottajilta. Yksityisellä tuotannolla on merkittävä rooli ikääntyneiden palveluissa, erityisesti ympärivuorokautisessa palveluasumisessa, mutta osuus vaihtelee merkittävästi hyvinvointialueiden välillä. Ympäri vuorokautisen palveluasumisen ja sosiaalihuollon pitkäaikaisen laitoshoidon asiakkaista 52 prosenttia asui yksityisessä yksikössä lokakuussa 2024. Yksityisen sektorin osuus oli pienin Keski-Pohjanmaalla (28 %) ja suurin Länsi-Uudellamaalla (66 %). Kotihoidon asiakkaista yksityisellä sektorilla hoidettiin 20 prosenttia. Osuus oli pienin Pohjois-Karjalassa (6 %) ja suurin Etelä-Pohjanmaalla (40 %) sekä Päijät-Hämeessä (40 %). Yksityisen sektorin yksiköissä keskimäärin 15 prosenttia käynneistä oli yksityisiä käyntejä, eli silloin asiakas maksoi käynnin itse eikä se perustunut julkiseen palvelupäätökseen. (THL 2025.)

Omaishoito korvaa ja täydentää julkisia palveluja. Omaishoidon tuella hoidettavien 65 vuotta täyttäneiden henkilöiden määrä on vähentynyt hieman vuodesta 2019. Omaishoitoa sai vuoden 2019 aikana 33 780 ja vuoden 2023 aikana 32 750 henkilöä. Hyvinvointialueiden välillä oli merkittäviä eroja siinä, miten 65 vuotta täyttäneet käyttivät omaishoidon tukea. Käyttäjien osuus vuonna 2023 vaihteli 1,5–3,7 prosentin välillä. (Aaltonen ym. 2025.)

Dementiaa sairastavat ja kaikkein iäkkäimmät käyttävät paljon pitkäaikaishoidon palveluita. Noin 45 prosenttia oli pitkäaikaishoidossa viimeisenä elinvuotenaan vähintään yhden päivän (Forma ym. 2018). Forma ym. (2023) mukaan viime vuosi-

kymmenten kehitys kertoo, että kotihoidon palveluihin ja ympärivuorokautiseen hoitoon päästään entistä huonompikuntoisena. Hoitoa voi myös joutua odottamaan entistä huonommassa kunnossa. Vuonna 2023 kotihoidon uudet asiakkaat olivat keskimäärin 83-vuotiaita ja heidän joukossaan oli aiempaa enemmän henkilöitä, joilla oli heikentynyt kognitio ja jotka tarvitsivat paljon apua arkisissa asioissa (Aaltonen ym. 2025).

Ikääntyneiden palveluiden laatu nousee esiin säännöllisesti julkisessa keskustelussa. Laatuindikaattoreiden perusteella esimerkiksi henkilöstömäärä kotihoidossa tai ympärivuorokautisessa palveluasumisessa ei ole ollut riittävä asiakkaiden tarpeisiin. Ikääntyneiden palveluissa on havaittu esimerkiksi kaltoinkohtelua (Alastalo & Saukkonen 2025). Kyselytutkimuksen mukaan ikääntyneiden palveluihin luotetaan vähemmän kuin muihin sote-palveluihin (Jylhä ym. 2025). Kiireellisen hoidon ja pitkäaikaissairauksien hoidon saamiseen luotti kaikissa sosiaaliryhmissä 70–80 prosenttia. Ero siihen, miten ikääntyneiden palveluihin luotetaan, oli selvä. Vain neljä kymmenestä luotti kotihoidon ja vain kaksi kymmenestä ympärivuorokautisen hoidon saamiseen. Sukupolvibarometrin vastaajista 61 prosenttia ei usko saavansa riittävää hoitoa ikääntyneenä, vaikka 60 prosenttia vastaajista luotti julkisiin palveluihin ikääntyneiden avussa, tuessa ja hoivassa (Pitkänen ym. 2025). Mahdollisesti vastaajat arvioivat, että julkinen sektori on ensisijainen ikääntyneiden tuki, mutta palvelut eivät ole tarpeeseen nähden riittäviä.

Palveluiden tarve kasvaa ikääntyneiden määrän mukana

Myös tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että elinikä pitenee ja väestö ikääntyy. Keskeinen kysymys palveluiden tarpeen kasvun kannalta on, elämmekö lisävuodet terveenä vai sairaana. Kun elinikä pitenee, terveys vaikuttaa siihen, lisääntyykö palveluiden käyttö samanikäisenä kuin aiemmin vai keskittyykö palveluiden tarve viimeisiin elinvuosiin. Linnosmaa ja Auvinen (2024) tiivistävät artikkelissaan aihepiirin tutkimuskirjallisuutta, jonka mukaan pitkäaikaishoidon menojen kasvu riippuu iästä, kuoleman läheisyydestä ja sairastavuudesta.

Pitkäaikaishoidon kustannuksista on tehty yksinkertaisia arvioita niin, että on yhdistetty nykyiset ikäryhmittäiset sosiaali- ja terveydenhuollon menot väestöennusteeseen. Yksinkertainen laskelma kustannuksista yliarvioi väestön ikääntymisestä johtuvaa kustannusten kasvua. Osa kustannuksista ajoittuu kuoleman läheisyyteen, joten menot lykkääntyvät, kun eliniät pidentyvät. Kun ennustetaan väestön ikääntymisen vaikutuksia menoihin koko maassa tai hyvinvointialueilla, on muiden vaikuttavien tekijöiden ohella tarpeen ottaa huomioon väestön odotetavissa oleva elinikä. Kuoleman läheisyyden vaikutus heijastelee osittain sairastavuutta, ja ennustemalleissa on syytä huomioida myös, miten väestön sairastavuus vaikuttaa menoihin.

THL on arvioinut väestöennusteen perusteella, miten asiakasmäärät kasvavat vuoteen 2027 mennessä. Ennusteessa kuvataan, miten asiakasmäärät kasvavat eri palveluissa, jos palvelurakenne ei muutu. Sen mukaan ikääntyneiden palveluja eli kotihoitoa, ympärivuorokautista hoitoa tai yhteisöllistä asumista tarvitsee 33 000 asiakasta nykyistä enemmän. Ennusteen oletuksena on, että koska elinikä pitenee, iäkkäät käyttävät palveluja aiempaa pidemmän aikaa, mikä lisää iäkkäiden palveluja tarvitsevien määrää. Neljän vuoden ennusteessa oletetaan, että palvelujen kattavuus pysyy nykyisellään. (STM 2024.)

Eniten tarvetta palveluille aiheuttavat muistisairaudet. Ympärivuorokautisen hoidon asiakkaista 76 prosentilla oli vuonna 2023 dementia-diagnoosi (Aaltonen ym. 2025). Koska ei ole olemassa hoitoa, jolla muistin heikkenemistä voitaisiin estää, ei siitä aiheutuvaa palvelutarvetta voida välttää. Palvelutarpeen kasvuun vaikuttaa myös omaishoidon yleisyys. Ennusteessa oletetaan, että halukkuus ryhtyä omaishoitajaksi säilyy nykyisellä tasolla eikä iäkkäiden omaishoidossa tapahdu muutoksia. Palvelutarpeen kasvuun voidaan kuitenkin vaikuttaa pidemmällä aikavälillä siten, että edistetään ihmisten terveyttä, erityisesti ennaltaehkäistään kansansairauksia. (STM 2024.)

Terveyden edistämisen asialla ovat myös EU-komissio ja OECD. Komission arvion mukaan palvelutarpeen kasvu riippuu siitä, miten ihmisten terveys kehittyy iän myötä. OECD:n arvion mukaan menojen kasvua voi hillitä siten, että edistetään tervettä ikääntymistä. Elinikä on pidentynyt viime vuosikymmeninä monissa maissa, joten on mahdollista, että ihmiset ikääntyvät terveempinä ja palvelujen tarve tietyssä iässä on vähäisempi kuin vanhemmilla ikäluokilla. Esimerkiksi Tanska ja Norja tukevat tervettä ikääntymistä siten, että ne ovat ottaneet käyttöön kotikäyntejä. Australia, Japani ja Uusi-Seelanti ovat kehittäneet toimia, joilla voidaan palauttaa jo heikentynyttä toimintakykyä ja tukea ikääntyneiden itsenäisyyttä. Useat tekijät voivat kuitenkin heikentää tätä kehitystä. Epäterveelliset elämäntavat ja lääketieteellisten edistysaskeleiden rajallinen vaikutus voivat heikentää ikääntyneiden terveyden hyvää kehitystä. Lisäksi sosioekonomisten terveyserojen kasvu voi jättää joitakin väestöryhmiä haavoittuvaan asemaan. Jos ikääntyneiden terveys paranee, kevyempien hoivatarpeiden arvioidaan vähenevän alle 80-vuotiailla. Koska elinikä pitenee, arvioidaan kuitenkin, että hyvin iäkkäillä hoidon tarve lisääntyy. (Euroopan komissio 2024; OECD 2024.)

Palveluiden kustannukset

Ikääntyneiden ja vammaisten kotihoidon sekä pitkäaikaishoidon menot olivat vuonna 2020 yhteensä 4,2 miljardia euroa. Menot kasvoivat edellisestä vuodesta 3,3 prosenttia. Niistä kotihoidon osuus oli 27 prosenttia, ympärivuorokautisen palveluasumisen 63 prosenttia ja laitoshoidon 10 prosenttia. Kuntien ja kuntayhtymien palveluista ikääntyneiden ympärivuorokautisen palveluasumisen menot kasvoivat

4,4 prosenttia ja kotihoidon menot 6,7 prosenttia vuoteen 2019 verrattuna. Vuonna 2017 maksettiin omaishoidon palkkioita 317 miljoonaa euroa. (SVT 2023.)

Pitkäaikaishoidon palvelut ovat niin kalliita, että vain harvalla ikääntyneellä olisi niihin varaa ilman julkista tukea. Suurin rahoitusvastuu on valtiolla, mutta asiakkaat maksavat merkittävän osan asiakasmaksuina. Vuonna 2020 ikääntyneiden pitkäaikaishoidon menoista kokonaisuudessaan 84 prosenttia rahoitettiin julkisin varoin ja 16 prosenttia kotitalouksien varoin. Julkisissa ympärivuorokautisissa asu- mispalveluissa kotitalouksien osuus kustannuksista oli 18 prosenttia, ja yksityisiltä ostetuissa palveluissa se oli 24 prosenttia. Kotihoidossa kotitalouksien osuus oli 17 prosenttia. (Forma ym. 2023; SVT 2023.)

Kuudessa suurimmassa kaupungissa 85 vuotta täyttäneiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut maksoivat vuonna 2021 noin 816 miljoonaa euroa. Lyhytaikainen terveydenhuolto muodosti kustannuksista 33,8 prosenttia, ympärivuorokautinen hoito 41,9 prosenttia ja avohuolto 24,3 prosenttia. 85 vuotta täyttäneiden palvelujen kustannukset muodostivat 35,4 prosenttia ikääntyneiden sosiaali- ja terveystalouden kokonaiskustannuksista. Asukaskohtaiset kustannukset olivat pienimmät Vantaalla (9 991 €) ja suurimmat Tampereella (12 189 €). (Kuusikko-työryhmä 2022.)

Euroopan komission arvion mukaan ikääntyneiden terveydenhuollon kustannukset vuonna 2022 olivat 6,2 prosenttia suhteessa BKT:hen. Menot kasvavat vuoteen 2045 mennessä 6,6 prosenttiin ja vuoteen 2070 mennessä 6,8 prosenttiin. On ennustettu, että ikääntyneiden pitkäaikaishoidon menot kasvavat suhteessa BKT:hen enemmän kuin terveydenhuollon menot. Pitkäaikaishoidon kustannukset suhteessa BKT:hen vuonna 2022 olivat 2,1 prosenttia, ja niiden ennustetaan kasvavan 3,3 prosenttiin vuoteen 2045 mennessä ja 3,7 prosenttiin vuoteen 2070 mennessä. (Euroopan komissio 2024.)

Kustannusten kasvu riippuu useista tekijöistä. OECD:n (2024) skenaarioiden mukaisesti muuttuvia tekijöitä ovat ikääntyminen, oletus ikääntyneiden tarvitsemista palveluista, palveluiden kattavuus suhteessa tarpeeseen, julkisen rahoituksen osuus, asiakasmaksujen kehitys ja tuottavuuden kasvu. Monet maat pyrkivät parantamaan tuottavuutta hyödyntämällä teknologiaa. Japani ja Pohjoismaat ovat parantaneet työvoiman tuottavuutta teknologian avulla. Hollannissa on asetettu pitkäaikaishoidolle menokatto, jonka lisäksi säädellään tuottajien ja palveluiden enimmäishintoja. (OECD 2024.)

Yksi vaihtoehto rajata kustannusten kasvua on kohdentaa palveluita eniten tarvitseville ja kaikkein pienituloisimmille. Jotkut maat ovat asettaneet julkisille palveluille tulo-rajat, jotta palveluja saadaan kohdennettua tehokkaammin erityisesti niille, joilla ei ole omia varoja hankkia niitä tai joilla ei ole apunaan omaisten tukea. Pitkäaikaishoidossa, erityisesti laitoshoidossa käytetään esimerkiksi varallisuusharkintaa. Kun tukea kohdennetaan niille henkilöille, joilla on eniten tarvetta ja vähiten resursseja, voidaan vähentää eriarvoisuutta ja edistää palveluiden riittävyyttä, kun

resursseja on rajallisesti. OECD:n arvion mukaan se, että kustannukset jaetaan progressiivisemmin tulojen mukaan, voi joissain maissa vähentää kokonaismenoja ilman, että köyhyys lisääntyy. (OECD 2024.)

Joissain maissa (Italia, Slovenia, Espanja ja Kreikka) sillä, että kohdennettaisiin julkinen tuki eniten tarvitseville, voitaisiin vähentää köyhyyttä ja hillitä menojen kasvua. Tämä vaihtoehto nähdään parempana kuin se, että hillitään asiakasmaksujen kasvua. Jos palveluja rajataan vain heikoimmassa asemassa oleville, voi se kuitenkin lisätä stigmaa, vähentää palveluiden käyttöä ja kasvattaa hallinnollisia kustannuksia. (OECD 2024.)

Palvelut rahoitetaan verovaroin ja asiakasmaksuin

Julkinen rahoitus pitkäaikaishoidon palveluihin kerätään yleisesti verovaroin. Verovaroin rahoitettuja pitkäaikaishoidon palveluita on käytössä monissa OECD-maissa, kuten Espanjassa, Itävallassa tai Suomessa ja muissa Pohjoismaissa. Veroja voidaan kerätä laajalla pohjalla, mutta verotulot vaihtelevat talouden suhdanteiden mukaan. Pohjoismaissa on tyypillisesti käytössä universaali järjestelmä, jossa palvelut rahoitetaan verovaroin ja kaikki ovat oikeutettuja palveluihin samoin ehdoin. Tällaisen mallin etuna on laaja veropohja, mutta menot on sovittava käytettävissä oleviin resursseihin. (OECD 2024.)

Julkinen rahoitus kohdistuu erilaisiin tarpeisiin ja palveluihin eri maissa huomattavasti eri tavoin. Julkisella rahoituksella voidaan tukea kevyitä tarpeita tai raskaita tarpeita. Tuki voi painottua enemmän kotihoitoon tai laitoshiin. Tuki voi rajautua myös tulojen ja varallisuuden mukaan. (OECD 2024.) Forman ym. (2023) mukaan Suomessa haasteena ovat korkeat asiakasmaksut, osaoptimoinnin mahdollisuudet eri rahoituskanavien välillä ja ikääntyneiden riittämättömät tulot hankkia palveluita.

Ikääntyneiden pitkäaikaishoidon rahoitukseen tulee rahaa eri kanavia pitkin: verovaroin maksettavat sosiaali- ja terveyspalvelut, sairausvakuutuksesta korvattavat lääkkeet, asumisen tukeminen ja muut etuudet. Jos monikanavarahoitusta purettaisiin, se vähentäisi palvelujen ylikäyttöä ja kustannusten siirtoa toisen maksettavaksi (OECD 2024). Kun eläkkeensaajan hoitotukea saaneet selvittivät hoivan ja hoidon kustannuksiaan, selvisi, että avusta ja palveluista voi kertyä merkittävä summa maksettavaksi itse (Zechner ym. 2025).

Verorahoituksen mahdollisia ongelmia ovat aiempaa pienemmät verotulot taloudellisen taantuman aikana ja epävarmuus siitä, mihin varoja kohdennetaan, koska veroja ei useimmiten ole korvamerkitty nimenomaan ikääntyneiden pitkäaikaishoitoon. Lisäksi jos veroja korotetaan, se voi lopulta rasittaa veronmaksajia liikaa.

Osa ikääntyneiden pitkäaikaishoidon asiakasmaksuista on tuloperusteisia ja osa tasasuuruksia. Asiakasmaksut riippuvat tuloista, eikä asiakkailta edellytetä varallisuuden käyttöä maksuihin. Kotihoidon asiakasmaksut vaihtelevat paljon hoidon määrän mukaan. Kotihoidon, tukipalvelujen ja palveluasumisen säännöllisten maksujen lisäksi ikääntyneet maksavat terveydenhuollon asiakasmaksuja ja lääkekustannuksia.

Vuonna 2021 voimaan tulleen lainsäädännön mukaan palveluasumisen ja pitkäaikaisen laitoshoidon maksut määräytyvät yhtäläisesti. Kuukausimaksu saa olla enintään 85 prosenttia asiakkaan kuukausituloista siten, että asiakkaalle jää laissa säädetty vähimmäiskäyttövara. Säännöllisen kotihoidon kuukausimaksu määräytyy sen mukaan, paljonko bruttotulot ylittävät perheen koon mukaisen tulorajan ja montako tuntia palveluja tarvitaan. Tukipalveluina järjestettävistä ateria-, siivous-, peseytymis-, vaatehuolto- ja turvallisuuspalveluista saa periä kohtuullisen maksun. Erillistä maksua ei kuitenkaan saa periä ympärivuorokautiseen palveluasumiseen liittyvistä palveluista. Ympärivuorokautisen palveluasumisen asiakas maksaa asumisesta ja lääkkeistä itse mutta voi saada eläkkeensaajan asumistukea, hoitotukea ja sairaanhoitokorvauksia Kelalta. (HE 129/2020.)

OECD:n (2024) mukaan suurimmassa osassa maita ihmiset joutuvat käyttämään varallisuuttaan asiakasmaksuihin. Vain neljässä maassa eli Suomessa, Tanskassa, Islannissa ja Luxemburgissa omaa varallisuutta ei tarvitse käyttää. Varallisuuden käyttö voi olla sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden kannalta parempi politiikkavaihtoehto kuin kerätä lisärahoitusta työikäiseltä väestöltä niissä maissa, joissa ikääntyneillä on huomattavasti enemmän varallisuutta mutta vähemmän tuloja. (OECD 2024.) Finanssiala ry:n Vakuutustutkimuksen mukaan (2022) 78 prosenttia vastaajista ajatteli, että varallisuuden ei tulisi korottaa asiakasmaksuja, joten varallisuuden käyttöä ei tällä hetkellä kannateta kovin laajasti.

Vaihtoehtoja pitkäaikaishoidon rahoituksen vahvistamiseksi

Ennusteiden mukaan ikääntyneiden pitkäaikaishoidon kustannukset kasvavat lähivuosikymmeninä. Tarvitaan toimia julkisen talouden kestävyysvahvistamiseksi, mutta samalla on varmistettava, että ikääntyneet saavat riittävästi pitkäaikaishoidon palveluja ja että nämä ovat laadukkaita.

Määttänen ja Valkonen (2020) arvioivat, että väestön ikääntyminen tulee väistämättä heikentämään julkisen talouden rahoitus pohjaa ja kasvattamaan menoja. Palvelujen saatavuutta ja rahoituksen kestävyttä ei voida ratkaista sillä, että korotetaan eläkkeitä. Sote-uudistus voi tasata julkisen sektorin kustannusrasitetta alueellisesti ja pienentää alueellisia eroja palvelujen laadussa ja saatavuudessa, mutta se ei paranna merkittävästi palvelutasoa. (Määttänen ja Valkonen 2020.)

Ikääntyneiden pitkäaikaishoidon kustannukset kasvavat, mikä edellyttää lisärahoitusta. Yhteiskunnan on pohdittava, mistä ja miten tämä rahoitus järjestetään. Alla esitellään viisi eri rahoitusmallia, joilla pitkäaikaishoidon kustannuksia voitaisiin kattaa. Mallit ovat verorahoituksen lisääminen, asiakasmaksujen korottaminen, julkisen sosiaalivakuutuksen perustaminen, omaisten vastuu ja yksityinen hoivavakuutus. Vaihtoehdot eivät sulje toisiaan pois, vaan myös niiden yhdistelmät ovat mahdollisia.

Taulukko 1. Vaihtoehtoja ikääntyneiden pitkäaikaishoidon rahoituksen vahvistamiseksi.

Vaihtoehto	Vahvuudet	Heikkoudet	Muut huomiot
Verorahoituksen lisääminen	Laaja maksajajoukko	Rajalliset mahdollisuudet korottaa veroja	Maksurasitus kohdistuu työssäkäyvään sukupolveen
Asiakasmaksujen korottaminen	Palvelujen käyttäjät maksajina	Maksuissa rajallisesti korotusvaraa	Varallisuuden käytön edellyttäminen asiakasmaksuihin
Julkinen sosiaalivakuutus	Korvamerkitty rahoitus ikääntyneiden palveluihin	Sosiaalivakuutusmaksuilla samoja haittavaikutuksia kuin verojen korotuksella	Varautuminen ja puskureiden kerääminen liian myöhäistäW
Omaisten vastuun lisääminen	Rajaa palveluiden tarpeen kasvua	Omaisten ajankäyttö hoivaan vähentää työllisyyttä ja verotuloja	Kaikilla ei omaisia, joten osalle palvelut on joka tapauksessa järjestettävä muutoin
Yksityinen vakuutus	Tuo yksityisiä varoja ikääntyneiden palveluiden rahoitukseen	Vakuutuksia ei ole markkinoilla	Julkisen vallan toimia tarvitaan vakuutusten kehittämiseksi

VERORAHOTUKSEN LISÄÄMINEN

Nykyään palveluiden julkinen rahoitus katetaan verovaroin. Verorahoitteisessa mallissa veroja maksava sukupolvi kattaa pitkäaikaishoidon kustannukset ja palvelut ovat yhtäläisesti saatavilla. Palvelujen tarpeen kasvu aiheuttaa tarvetta lisätä rahoitusta. Julkiset palvelut ovat usein budjettirajoitteen vuoksi lähtökohtaisesti laadultaan ja saatavuudeltaan heikompia kuin mihin osa asiakkaista olisi tyytyväisiä. Yleisesti ajatellaan, että palveluiden laatu ja saatavuus eivät ole riittäviä tällä hetkellä.

Mahdollisuudet ovat kuitenkin rajalliset, jos verojen korotukselle ei löydy poliittista kannatusta ja verovarojen tarve kasvaa myös muilla sektoreilla. OECD kehottaa suosituksissaan etsimään pitkäaikaishoidolle muita rahoituslähteitä kuin kireämpää työn verotusta (OECD 2024). Laajempaa rahoituspohjaa on syytä harkita, jotta vältetään negatiivisilta työllisyysvaikutuksilta ja varmistetaan oikeudenmukainen kustannusten jako sukupolvien välillä.

ASIAKASMAKSUJEN KOROTTAMINEN

Noin viidesosa pitkäaikaishoidon kustannuksista katetaan tällä hetkellä asiakasmaksuilla. Näin se sukupolvi, joka käyttää palveluja, maksaa osan niiden kustannuksista. Jos maksuja korotetaan, se voi parantaa palvelujen rahoitusta ja saatavuutta, mutta maksujen korotusvara on rajallinen. Tämä nostaa esille mahdollisuuden käyttää asiakasmaksuihin omaa varallisuutta. Asiakasmaksujen tulostulonaisuus määrittää maksun maksukyvyn mukaan, mutta tulot eivät aina kuvaa ikääntyneiden käytettävissä olevia varoja. Jos asiakas käyttäisi enemmän omaa varallisuuttaan, se voisi myös laajentaa valinnanvapautta.

Asiakasmaksuihin voi käyttää varallisuutta myös vain osittain tai asteittain vähenevästi. Esimerkiksi eläkkeensaajan asumistuessa otetaan tuloina huomioon osuus omaisuudesta, ei kuitenkaan asunto-osaketta tai omakotitaloa. Kun Espanjassa määritetään julkisen tuen tasoa, otetaan tuloina huomioon 5 prosenttia varallisuudesta. Englannissa tuki paljon palveluja tarvitseville vähenee asteittain, kun varallisuus on 14 250–23 500 puntaa (noin 16 000–27 000 euroa). Tällaiset mallit, jotka ottavat varallisuuden huomioon osittain, pyrkivät toisaalta varmistamaan resursit niille, joilla ei ole omia varoja, ja toisaalta vähentämään kannustimia pienentää omaa varallisuuttaan. (OECD 2024.)

Vastaavaa käytäntöä on syytä harkita myös ikääntyneiden pitkäaikaishoidon asiakasmaksuissa, jos nähdään tarpeellisen laajentaa nykyistä rahoitus pohjaa. Varallisuuden käyttö hoivan kustannuksiin, jos on varallisuutta, voi olla yksi keino, mutta tämä tulee suunnitella siten, ettei synny houkutusta olla säästämättä. Järjestelmän tulee kuitenkin tarjota palvelut tarpeen mukaan myös niille, joilla ei ole omaa varallisuutta. (OECD 2024.)

JULKINEN SOSIAALIVAKUUTUS

Erillinen sosiaalivakuutus mahdollistaa varojen läpinäkyvän käytön, eli silloin rahoitusta voidaan kerätä nimenomaisesti ikääntyneiden pitkäaikaishoidon palveluihin. Sosiaalivakuutuksella olisi myös mahdollista kerryttää puskuria tulevia kustannuksia varten. Sosiaalivakuutusmaksut eivät kuitenkaan kevennä veronmaksajien taakkaa, koska samat henkilöt maksavat veroja ja sosiaalivakuutusmaksuja. Sosiaalivakuutuksen vakuutusmaksuja voidaan suunnata esimerkiksi siten, että nuoret jätetään maksujen ulkopuolelle. Vakuutus pohjaisessa järjestelmässä on tarpeen myös rajoittaa kustannuksia.

Ikääntyneiden pitkäaikaishoidon rahoitus perustuu kuudessa OECD-maassa julkiseen sosiaalivakuutukseen, jossa hoivan kustannukset rahoitetaan erillisillä vakuutusmaksuilla. Saksassa, Belgiassa, Hollannissa, Luxemburgissa, Japanissa ja Etelä-Koreassa on erillinen sosiaalivakuutusjärjestelmä pitkäaikaishoidon kustannuksia varten. Saksassa pitkäaikaishoidon vakuutusjärjestelmässä palvelut ovat samat kaikille tulotasosta riippumatta, mutta vakuutusmaksut kasvavat maksajan tulojen mukaan. Joissain maissa palvelut rahoitetaan verorahoituksen ja sosiaalivakuutusmaksujen yhdistelmällä. (OECD 2024.)

OMAISTEN VASTUU

Lisäresursseja ikääntyneiden pitkäaikaishoitoon voidaan saada myös siten, että omaiset osallistuvat joko ajallisesti tai rahallisesti. Tämä vähentäisi palveluiden tarvetta ja rajoittaisi kustannusten kasvua. Valtaosa ikääntyneistä saa jo virallisesti tai epävirallisesti tukea omaisiltaan, joten mahdollisuudet laajentaa omaisten vastuuta ovat rajalliset. Sukupolvibarometrissa 45 prosenttia oli samaa mieltä ja 46 prosenttia eri mieltä siitä, että heikon julkisen talouden vuoksi aikuisten lasten pitäisi ottaa enemmän hoivavastuuta ikääntyneistä vanhemmistaan (Pitkänen ym. 2025).

Jos omaisten vastuuta kasvatetaan, se voi heikentää työllisyyttä ja verotuloja, kun omaiset jäävät pois työelämästä. Lisäksi kaikilla ei ole omaisia, mikä tarkoittaa, että tällöin omaisten vastuuta ei voi lisätä. Omaishoidosta vastaavat yleensä naiset, mikä ei erityisesti edistä sukupuolten tasa-arvoa yleisesti tai työelämässä. Jos palvelujen laatu ja saatavuus heikkenevät edelleen, se voi johtaa omaisten halukkuuteen toisaalta tukea rahallisesti tai käyttää omaa aikaa siihen, että huolehtii ikääntyneestä omaisestaan.

Kesällä 2025 käytiin vilkasta yhteiskunnallista keskustelua työeläkeyhtiö Varman toimitusjohtaja Risto Murron aloitteesta (HS 26.7.2025). Murto toi esille, että ikääntyneiden hoivassa omaisten rooli tulee kasvamaan, kun julkisen talouden paineet rajoittavat palveluiden saatavuutta. Kannanotto herätti laajaa keskustelua eri tahoilla. Esille nousi, että hoivavastuun siirto omaisille heikentäisi työllisyyttä ja lisääisi erityisesti naisten taakkaa. Ikääntyneiden pitkäaikaishoidon palveluiden nähtiin myös olevan hyvinvointivaltion ydintehtävä, johon tulee löytyä verovaroja jatkossakin.

YKSITYINEN HOIVAVAKUUTUS

Palveluita käyttävä sukupolvi voi varautua hoivaan etukäteen hoivavakuutuksella tai säästämällä hoivakustannuksia varten. Säästämisessä riskinä ovat epävarmuus kustannuksista ja eliniän pituudesta, joten tarvittavien säästöjen määrää on vaikea tietää etukäteen. Vakuutuksella tätä riskiä voitaisiin jakaa. Yksityinen hoivavakuutus myös vähentäisi julkisen rahoituksen tarvetta.

Sille on useita mahdollisia selityksiä, miksi yksityisiä pitkäaikaishoidon vakuutuksia on otettu niin vähän, esimerkiksi haitallinen valikoituminen (adverse selection) ja moraalikato (moral hazard). Haitallinen valikoituminen tarkoittaa, että henkilöt, jotka olettavat tarvitsevansa palveluita, hankkivat vakuutuksen. Jos vakuutetut tietävät henkilökohtaisen riskinsä suuruudesta enemmän kuin vakuutusyhtiöt, on mahdollista, että vakuutuksia hankkineilla on suurempi riski tarvita palveluita. Jos vakuutusyhtiö ei ota tätä huomioon, vakuutuksia ei hinnoitella oikein. Moraalikato puolestaan tarkoittaa, että asiakkaiden käytös muuttuu vakuutusturvan vuoksi. Vakuutetut eivät esimerkiksi huolehdi omasta terveydestään samalla tavalla kuin ilman vakuutusta, tai he käyttävät enemmän palveluita kuin he muuten käyttäisivät. (Määttänen ja Valkonen 2020.)

Hoiva- ja eläkevakuutuksilla on monia hyötyjä, mutta yksityisten hoivavakuutusten markkinat ovat monessa maassa hyvin pienet. Markkinoita ei ole syntynyt sen vuoksi, että usein suuri osa palveluiden rahoituksesta katetaan verovaroin. Yksityisten pitkäaikaishoidon vakuutusten heikko kysyntä voi johtua myös siitä, että ihmiset eivät suunnittele elämänsä loppuvuotia etukäteen. Hoiva- ja eläkevakuutuksiin liittyy tiettyjä erityispiirteitä, jotka tekevät niistä tavallista haastavampia tuotteita sekä vakuutusyhtiöille että asiakkaille. Ei ole yksinkertaista vakuuttaa vanhuuden ajan riskejä. Palvelujen tarve *ja niistä aiheutuvat kustannukset ovat epävarmoja myös vakuutusyhtiöille.* (OECD 2024; Määttänen ja Valkonen 2020.)

Vakuutusmarkkinat tarvitsisivat lainsäädännöllistä tukea, jotta hoivavakuutusten tarjonta lisääntyisi. Julkinen valta voi edistää sitä, että vakuutuksia syntyy täydentämään julkista hoivajärjestelmää. Yksityisen hoivavakuutuksen saatavuutta voidaan laajentaa sääntelytoimilla ja verokannustimilla. Tyypillisiä kannustimia ovat vero- vähennykset, jotka perustuvat maksettujen vakuutusmaksujen määrään. (OECD 2024; Määttänen ja Valkonen 2020.)

Ranskassa ja Yhdysvalloissa on saatavilla henkivakuutuksia ja ryhmämuotoisia pitkäaikaishoitovakuutuksia. Ryhmävakuutus voi olla yksi vaihtoehto, miten yksityinen vakuutus voitaisiin järjestää. Sillä on monia etuja vakuutetuille. Ryhmällä on mahdollisuus neuvotella paremmista vakuutusehdoista ja edullisemmista vakuutusmaksuista. Vakuutusyhtiöille ryhmävakuutus vähentää haitallista valikoitumista ja voi tuoda etua myös alhaisempina hallinnollisina kustannuksina, koska yksilöllisiä riskiarvioita ei tarvitse tehdä yhtä laajasti kuin yksilövakuutuksissa. Ryhmävakuutuksissa voi olla vähemmän rajoituksia, koska riski jakautuu suuremman ryhmän kesken. Tällainen vakuutus toteutetaan tyypillisesti työsuhteen yhteydessä, mikä voi kannustaa myös liittymään siihen jo varhaisessa vaiheessa. (OECD 2024.)

Yhteenveto ja pohdinta

Suomen julkinen talous on alijäämäinen, joten menojen sopeutus on parhaillaan käynnissä, myös hyvinvointialueilla. Vähitellen selviää, miten menoleikkaukset vaikuttavat ikääntyneiden palveluiden laatuun ja saatavuuteen. Näiden palveluiden kustannukset kasvavat tulevana vuosikymmenenä, joten on jo liian myöhäistä alkaa kerätä puskureita esimerkiksi erillisen pitkäaikaishoidon sosiaalivakuutuksen avulla. Pitkäaikaishoidon palveluihin kuitenkin tarvitaan lisää rahoitusta.

Yksi vaihtoehto lisärahoitukseksi on käyttää ikääntyneille kertynyttä varallisuutta. Varallisuus voitaisiin ottaa huomioon asiakasmaksuissa, mikä voisi kasvattaa asiakasmaksuilla kerättävää rahoitusta. Tällöin vähävaraisten ikääntyneiden palveluita rahoitettaisiin julkisin varoin enemmän kuin niiden, joilla on varaa maksaa näistä palveluista. Toinen tapa käyttää varallisuutta on yksityinen vakuutus, jossa ikäihminen voisi muuttaa kertynyttä varallisuuttaan vakuutukseksi, joka kattaisi pitkäai-

kaishoidon kustannuksia. Myös vakuutusvaihtoehto voisi hillitä painetta kasvattaa verorahoitusta.

Olennaista on myös se, miten ikääntyneiden pitkäaikaishoidon rahoitusvastuu jakautuu sukupolvien välillä. Kustannuksia voidaan jakaa joko perheen sisäisesti tai koko yhteiskunnan tasolla. Yhteiskunnallinen malli perustuu ajatukseen, että kustannukset jaetaan sekä eri sukupolvien että eri tuloryhmien kesken. Tällöin kustannukset eivät jää ikäihmisen omaisten vastuulle, vaan ne jakautuvat laajemmin koko väestön kesken. Tätä mallia edustaa verorahoitteinen järjestelmä, jossa palvelut rahoitetaan tulojen mukaan ja niitä käytetään tarpeen mukaan.

Perheen sisäisessä mallissa kustannuksia voidaan kattaa ikääntyneen omilla tuloilla ja varallisuudella tai nuoremman sukupolven ajallisilla tai rahallisilla resursseilla. Nuoremmat voivat osallistua hoivaan esimerkiksi niin, että he maksavat hoivakuluja tai toimivat vanhempiensa omaishoitajina. Monet saattavat mieluummin maksaa omien vanhempien palveluista kuin osallistua pitkäaikaishoidon rahoitukseen verotuksen kautta. Tämä voi johtaa siihen, että perheiden rooli korostuu ja erityisesti tilanteissa, joissa julkiset palvelut eivät vastaa tarpeeseen. On myös hyvä huomata, että ikääntyneiden palveluja käyttävien lapset eivät pääosin ole enää nuoria perheitä, jotka elävät ruuhkavuosiaan kireässä taloustilanteessa, vaan keski-ikäisiä tai sitä vanhempia.

Myös nuoremmat sukupolvet kantavat huolta hyvinvointipalvelujen tulevaisuudesta. He joutuvat pohtimaan, millä tavoin rahat saadaan riittämään ikääntyneiden pitkäaikaishoidon palveluihin: hyväksytäänkö, että palvelut heikentyvät, korotetaan veroja tai asiakasmaksuja, käytetäänkö omaisuutta palvelujen hankintaan vai ryhdytäänkö itse omaishoitajiksi? Viimeaikainen yhteiskunnallinen keskustelu siitä, miten pitkäaikaishoito voitaisiin rahoittaa ja järjestää, onkin ollut erittäin tarpeellista, jotta eri vaihtoehtoja on mahdollista punnita niin yksityisesti omalla kohdalla kuin yleisestikin julkisessa keskustelussa.

LÄHDELUETTELO

Aaltonen, M., Edgren, J., Heikkilä, R., Josefsson, K. & Ilmarinen, K. (2025) Ikääntyneiden palvelut. Teoksessa L.-K. Tynkkynen, S. Paatela, A.-M. Aalto, I. Keskimäki, E. Nykänen, M. Peltola, T. Sinervo, T. Tammi & M. Viita-aho (Toim.) *Tilannekuvia hyvinvointialueilta – muutokset palvelujärjestelmässä sote-uudistuksen alkuvuosina*. Vsk. 2025. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-459-8>

Alastalo, H. & Saukkonen, P. (2025) *Ikääntyminen ja iäkkäiden palvelut: Tilannekuva laatuindikaattoreiden näkökulmasta*. Työpaperi 31/2025. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/151639>

Euroopan komissio (2024) *2024 Ageing Report. Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2022–2070)*. Institutional Paper, No. 279. https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/2024-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2022-2070_en

Finanssiala ry (2022) Vakuutustutkimus 2022. <https://www.finanssiala.fi/julkaisut/vakuutustutkimus-2022>

Forma, L., Aaltonen, M., Pulkki, J., Raitanen, J., Rissanen, P., Seinelä, L., Valvanne, J. & Jylhä, M. (2018) Pitkäaikaishoito viimeisenä elinvuotena. *Lääkärilehti* 73(38/2018), 2086–2091g. <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/pitkaaikaishoito-viimeisenä-elinvuotena-vertailussa-suuret-kaupungit-ja-muu-suomi-2002-ndash-2013/?public=e87ec6bed467129f27701fa7fe228895>

Forma, L., Aaltonen, M., Teräväinen, P. & Pulkki, J. (2023) *Mikä maksaa ja kuka maksaa? Ikääntyneiden hoidon kustannukset ja rahoitus -pilottitutkimus*. Kunnallisanalan kehittämissäätiön julkaisu 56. Kunnallisanalan kehittämissäätiö. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2023/01/forma_ym_mika_maksaa_ja_kuka_maksaa_ikaantyneiden_hoidon_kustannukset_ja_rahoitus.pdf

HE 129/2020. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetun lain 3 §:n ja tuomioistuinmaksulain 5 §:n muuttamisesta.

Murto, R. (2025) Aikuiset lapset saattavat jatkossa joutua ottamaan enemmän vastuuta vanhemmistaan. *Helsingin Sanomat* 26.7.2025. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000011388680.html>

Jylhä, M., Valkama, O., Raitanen, J. & Tiainen, K. (2025) Luottavatko ikäihmiset yhteiskuntaan ja palveluihin? *Yhteiskuntapolitiikka* 90 (2025) (1), 45–57. <https://www.julkari.fi/handle/10024/150889>

Kuusikko-työryhmän vanhuspalvelujen asiantuntijaryhmä (2022) *Kuuden suurimman kaupungin vanhusten sosiaali- ja terveystyöpalvelut ja kustannukset vuonna 2021*. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 6/2022. Helsingin sosiaali- ja terveystoimiala, Espoon hyvinvoinnin ja terveyden toimiala, Vantaan sosiaali- ja terveystoimi, Turun konsernihallinto, Tampereen sosiaali- ja terveystyöpalvelut sekä Oulun hyvinvointipalvelut.

Linnosmaa, I. & Auvinen, T. (2024) Miten väestön ikääntyminen vaikuttaa sote-menoihin? *Talous ja yhteiskunta* 2024 (3). <https://labore.fi/t&y/miten-vaeston-ikaantyminen-vaikuttaa-sote-menoihin>

Määttänen, N. & Valkonen, T. (2020) *Yksityinen varautuminen hoivan rahoitusta täydentämässä*. ETLA Raportti 98.

<https://www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA-Raportit-Reports-98.pdf>

OECD (2024) *Is Care Affordable for Older People?* <https://doi.org/10.1787/450ea778-en>

Pitkänen, V., Simonen, J., Jutila, K., Väyrynen, T., Veijola, R. & Heikkilä, A. (2025) Sukupolvibarometri 2025. E2 Tutkimus. <https://www.e2.fi/media/julkaisut-ja-alustukset/sukupolvibarometri/sukupolvibarometri-2025.pdf>

Saske, S., Josefsson, K. & Karttunen, T. (2025) *Vanhuspalvelujen tila 2024: Kotihoidon henkilöstömäärä on pysynyt ennallaan, ympärivuorokautisessa hoidossa pientä laskua*.

Tilastoraportti 9/2025. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

<https://www.julkari.fi/handle/10024/151104>

Sosiaali- ja terveysministeriö, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy & Suomen Kuntaliitto (2024) *Laatusuositus aktiivisen ja toimintakykyisen ikääntymisen ja kestävien palvelujen turvaamiseksi 2024–2027*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2024:4.

Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5436-6>

Matveinen, P. (2023) *Terveydenhuollon menot ja rahoitus 2020: Koronaepidemian aiheuttama terveydenhuollon menojen kasvu näkyi etenkin erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon avohoidossa*. Tilastoraportti 18/2023. Suomen virallinen tilasto (SVT). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023050841652>

Suomen virallinen tilasto (SVT) Väestöennuste. Helsinki: Tilastokeskus.

<https://stat.fi/tilasto/vaenn>

Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

<http://sotkanet.fi>

Valtiovarainministeriö (2025) *Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2026–2029*.

Valtiovarainministeriön julkaisuja 2025:16. Valtiovarainministeriö.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-874-3>

Zechner, M., Ilmarinen, K. & Korpelainen, A. (2025) Eläkettä saavan hoitotuen hakijoiden avun tarpeet, hoivan kustannukset ja taloudellinen tilanne. *Gerontologia* 39(1), 34–52.

<https://doi.org/10.23989/gerontologia.147228>

Kommenttipuheenvuoro:

Sukupolvien välinen oikeuden- mukaisuus vaatii oikeudenmukaisia tekoja

LAURI KORKEAOJA
VTM

Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus vaatii oikeudenmukaisia tekoja

Kaikki uutisia lukeneet ja koulunsa käyneet tietävät, että Suomi vanhenee. Ilman taloustieteen opintoja voi myös ymmärtää, että kun suurten ikäluokkien syntymäkohortit eli vuosittaiset ikäryhmät olivat yli 100 000:n kokoisia, 1970-luvulta lähtien oltiin 50 000–70 000:n välillä ja nyt on tiputtu vuositason 40 000:n syntyneen pintaan, niin hyvinvointivaltion rahoitukselle aiheutuu ongelmia. Tätä ongelmaa syventää eliniän pidentyminen: vuonna 2040 meillä on 85 vuotta täyttäneitä kaksinkertainen määrä nykyiseen verrattuna. Tunnetun sanonnan mukaan ennustaminen, erityisesti tulevaisuuden ennustaminen, on vaikeaa, mutta yksi asia on melko selvää: mikäli lapsia syntyy huomattavasti vähemmän, tullaan vuosikymmenten päästä tilanteeseen, jolloin työssäkäyviä ikäluokkia on vähemmän kuin vanhuksia. Tämän kirjoituksen tarkoitus on hahmottaa, miksi tähän tilanteeseen on tultu ja miten tästä päästäisiin eteenpäin.

Tämän kommenttikirjoituksen puitteissa ei ole tarkoitus mennä sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden teoreettisiin perusteisiin syvällisemmin, mutta yleisesti voidaan todeta, että miltei kaikki teoriat lähtevät reilun pelin ajatuksesta. Tuleville sukupolville tulee jättää resurssit – ovat ne sitten taloudellisia, sosiaalisia tai ekologisia – vähintään yhtä hyvässä kunnossa kuin mitä ne olivat ennen. Eläkkeiden osalta tämän on melko suoraviivaista: jokaisen sukupolven tulisi kattaa oma eläkevastuunsa eli mutkat suoristettuna maksaa yhtä paljon eläkemaksuja kuin saa eläkkeitä. Sosiaali- ja terveystalouden kohdalla kyse on monimutkaisemmasta asiasta: se, minkä ymmärrämme riittäviksi palveluiksi, on jatkuvassa muutoksessa. Hyvä hoito vuonna 2025 on hyvin eri asia kuin mitä se oli vuonna 1995 tai mitä se tulee olemaan vuonna 2055. Menemättä tämän kysymyksen kompleksisuuksiin sote-järjestelmää voi kuitenkin tarkastella samalla tavalla sukupolvien välisenä tulonsiirtona. Kun tiedettiin, että ikäluokat ovat erikokoisia ja elinikä pitenee, tiedettiin myös, että hoivamenojen kasvuun olisi pitänyt varautua. Tätä ei kuitenkaan tehty.

MIKSI OLEMME VARAUTUNEET ELÄKKEIDEN KASVUUN MUTTA UNOHTANEET SOTEN?

Kirjoituksista piiryy kahtalainen kuva. Eläkejärjestelmä on onnistunut varautumaan eliniän pidentymiseen sekä erikokoisten ikäluokkien aiheuttamaan paineeseen paljon paremmin kuin vanhuspalveluista vastaava hyvinvointivaltio. Käytännössä tämä on tapahtunut sitä kautta, että eläkerahastoihin on kerätty suuri summa rahaa, jolla voidaan osittain kattaa suurempien ja entistä pidempään elävien ikäluokkien eläkemenot ilman, että eläkemaksut nousevat holtittomasti. Suuret ikäluokat – ja hieman aiemmin syntyneet – ovat hyötynyt järjestelmästä nuorempia ikäluokkia enemmän, mutta isossa kuvassa järjestelmä on melko oikeudenmukainen. Heikki Tikanmäen kirjoituksessa tuodaan esiin, että järjestelmä on kuitenkin altis sijoitustuottojen ja työvoiman kehityksen heilahtelulle ja on yhä enemmän maa-

hanmuuton varassa. Myös viime vuosina romahtanut syntyvyys tuottaa haasteita tulevaisuudessa. Hyvinvointivaltiolle on taas käynyt toisinpäin: varautumisen sijaan on velkaannuttu. Olemme siis turvanneet ainakin kohtuullisella varmuudella lähi-tulevaisuuden eläkeläisten toimeentulon, mutta emme ole osanneet varautua sosi-aali- ja terveyspalveluiden menokehitykseen.

SOTE-PALVELUT OVAT SUKUPOLVINÄKÖKULMASTA HAASTAVAMPI INSTITUUTIO KUIN TERVEYSPALVELUT

Vaikka syyllisten etsintä on sekä yksityisessä että yhteiskunnallisessa elämässä matalamielisten toimijoiden synty, voidaan oppia vastaisuuden varalle siitä, mikä on mennyt pieleen. Erityisesti kannattaa katsoa rakenteellisia tekijöitä.

Eläkejärjestelmä on luonteeltaan paljon stabiilimpi järjestelmä kuin sote-palvelut. Eläkelupaus on eksakti summa rahaa, joka maksetaan kaikille elämän loppuun asti, yksille kauemmin, toisille lyhyemmän aikaa, eläköitymisiästä ja eliniästä riippuen. Sote-palvelut taas riippuvat palvelutarpeesta, joka on vaikeammin ennakoitavissa. Palvelulupaus, eli se, mikä koetaan perustuslain mukaisiksi riittäviksi palveluiksi, muuttuu ajan myötä. Palvelutarpeeseen vaikuttaa osin ennakoinnattomien tavoin myös se, kuinka paljon kykenemme yhtäältä parantamaan ikääntyvien terveyttä ja toimintakykyä ja toisaalta myös lisäämään niitä vuosia, jotka edeltävät vaativia hoi-toja. Sote-palvelut myös kohdentuvat eri tavoin: toiset tarvitsevat enemmän hoi-vaa ja terveyspalveluja, toiset vähemmän, mutta kaikki saavat eläkettä sen määrän, mitä sitä on kerrytetty.

Nämä asiat ovat kuitenkin järjestelmien luonteeseen kuuluvia, ja ne ovat vallin-neet aina. Olennaisin asia liittyy siihen, miten järjestelmien päätöksentekomalli on rakennettu. Kuntien ja valtion päätöksentekorakenteessa sote-palvelut ovat kilpail-leet kaikkien muiden menokohteiden kanssa, ja ajatus, jossa vaaleilla valitut päät-täjät olisivat korottaneet veroja tai madaltaneet palvelutasoa säästääkseen tulevai-suuden sote-menoja varten samoin kuin eläkkeissä tehtiin, ei ole valitettavasti ollut realistinen. Se ei ole sitä myöskään nyt, eikä ole mitään syytä ajatella, että se olisi sitä tulevaisuudessakaan. Tämän vuoksi kannattaa kysyä, olisiko järkevää ajatella asia kokonaan uudestaan.

Helppoja ratkaisuja asiaan ei ole. Sanna Kurrosen kirjoituksessa tuodaan esille, että eläkemaksujen tai vanhuspalvelujen kustannusten kattamisen nouseminen voisi nostaa työllistämiskynnystä ja aiheuttaa kierteen, jossa nuorisotyöttömyys ja maas-tamuutto voivat kiihtyä. Tästä löytyy jo nyt varoittavia esimerkkejä useasta Euroo-pan maasta. Sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta huolehtiminen on myös näin ajateltuna huoltosuhteesta huolehtimista.

Hoivan rahoitusongelma on parempi ratkaista ennemmin kuin myöhemmin Signe Jauhiaisen ratkaisuhakuisessa kirjoituksessa esitellään vaihtoehtoja, millä vanhuspalvelujen kustannusten vääjäämätön kasvu voitaisiin kattaa. Jauhiainen käy läpi verorahoituksen kasvattamisen, asiakasmaksujen noston, julkisen ja yksi-

tyisen vakuutusjärjestelmän, omaisuuden käytön sekä omaisten vastuun kasvattamisen vaihtoehdot. Vastaavia ehdotuksia on viime aikoina esitetty useilta tahoilta, ja on todennäköistä, että jonkinlainen yhdistelmä näistä tulee toteutumaan.

Kun tarkastellaan asiaa oikeudenmukaisuuden näkökulmasta, täytyy huomata, että sukupolvet eivät kuitenkaan ole erillisiä vaan toisiinsa kytkeytyneitä. Omaisuuden käyttämisen funktionaalinen lopputulema olisi perinnönsaajien näkökulmasta perintöveron huomattava korotus siinä tapauksessa, että vanhus tarvitsee kalliita vanhuspalveluita. Samalla tavalla yksityinen vakuutus taas tarkoittaisi sitä, että perintö pienenee joka tapauksessa riippumatta siitä, tarvitaanko hoivaa vai ei. Sosiaalivakuutuksen tapauksessa kaikkien verorasitus nousisi. Kysymys on pitkälti siitä, kuinka suuresta osasta menojen kasvua vastataan kollektiivisesti, kuinka suuresta osasta yksityisesti. Asiakasmaksujen osalta nostaminen on vaikeaa, mutta huomionarvoista on se, että hoivapalvelujen ja terveystalvelujen asiakasmaksut ovat erisuurtaiset: siinä missä ympärivuorokautisen hoivan asiakasmaksu on 85 prosenttia tuloista, ovat terveystalvelujen asiakasmaksut huomattavasti pienemmät.

On myös huomionarvoista, että sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta Jauhiaisen lähtökohta on se, että vahinko on jo tapahtunut. Yleisestikin sote-palveluja tarkastellaan harvoin sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta toisin kuin eläkejärjestelmää. Sukupolvinäkökulmasta olisi oikein, että maksut kohdentuisivat niille ikäluokille, jotka ovat jättäneet tekemättä varautumisen oman hoivansa kustannuksiin. Näin ajateltuna iäkkäämmille kohdennettu julkinen vakuutus tai kohdennetusti korotetut verot voisivat olla reilu vaihtoehto. Tosiasia kuitenkin lienee, että näin ei hoivamenojen kasvusta kovin suurta osaa pystytä maksamaan. Olennaista kuitenkin on, että jotain tehdään, sillä väestöllisen huoltosuhteen ongelma ei lopu suurten ikäluokkien myötä.

PITÄÄKÖ SOTE-PALVELUIHIN JA ELÄKKEISIIN SUHTAUTUA ERILLISINÄ INSTITUUTIOINA?

Akuutti kysymys, joka pitäisi ratkaista nyt, on se, miten pitäisi toimia, jotta suomalainen yhteiskunta pystyy turvaamaan arvokkaan vanhuuden kasvavalle vanhuseväestölle tässä tilanteessa. Kysymykseni on, pitäisikö ikääntymisen kulut ymmärtää kokonaisuutena. Eikö olekin putkinäköistä ajatella, että väestön ikääntymisestä johtuvat tulonsiirrot eläkkeisiin ja sote-palveluihin olisivat toisistaan täysin irrallisia? Voisimmeko alkaa maksamaan eläkemaksun ohessa sote-vakuutusmaksua, jota rahastoitaisiin samalla tavalla kuin eläkevaroja, mikä on Jauhiaisen yksi ratkaisuvaihtoehto, ja ennen kaikkea: voitaisiinko vanhuspalvelut ja eläkkeet rahoittaa jatkossa osittain samasta potista? Käytännössä tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi siten, että osavastuu hoivan rahoituksesta siirtyisi hyvinvointivaltiolta eläkeinstitutioiden vastuulle.

Hassisen kone lauloi yli neljäkymmentä vuotta sitten juroista nuorisojulkiksista, kannustaen sarkastisesti liittymään ”merkonomiarmeijaan, niin luotaat meitä parempaan / vain nykyisyyden maksimointi voi johtaa tuhoon vapauttavaan.” Hiukan mutkat suoraksi oikoen voi sanoa, että sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden missio on estää tämä ”vapauttava” tuho.

Viime kädessä kyse on siis reiluudesta. Reilu yhteiskunta on oikeudenmukainen, ja oikeudenmukaiset instituutiot takaavat yhteiskuntarauhan. Oikeudenmukaisten instituutioiden luominen tai niiden vaatiminen sukupolvien välille on siis rauhan-työtä, ei riidan haastamista.

EDUSKUNTA
RIKSDAGEN

ISSN 2342-6594 (PAINETTU) ISBN 978-951-53-3838-9 (NID)

ISSN 2342-6608 (VERKKOJULKAISU) ISBN 978-951-53-3839-6 (PDF)